

Ontwerpbegroting 2025

INHOUDSOPGAVE

Aanbieding.....	5
1 Lees- en begrippen wijzer.....	6
2 Beleidsbegroting.....	7
2.1 Inleiding.....	7
2.2 Beleidsprioriteiten.....	8
2.2.1 Bestuursprogramma.....	8
2.2.2 Bestuursakkoord 2024-2027.....	11
2.3 Financiële beschouwingen.....	13
2.4 Beleidsbegroting per hoofdfunctie.....	17
2.4.1 Hoofdfunctie 0 – Algemeen bestuur.....	17
2.4.2 Hoofdfunctie 1 – Openbare orde en veiligheid.....	22
2.4.3 Hoofdfunctie 2 – Verkeer, vervoer en waterstaat.....	23
2.4.4 Hoofdfunctie 3 – Economische Zaken.....	24
2.4.5 Hoofdfunctie 4 – Onderwijs.....	26
2.4.6 Hoofdfunctie 5 – Cultuur en recreatie.....	28
2.4.7 Hoofdfunctie 6 – Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk.....	31
2.4.8 Hoofdfunctie 7 – Volksgezondheid.....	36
2.4.9 Hoofdfunctie 8 – Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting.....	40
2.4.10 Hoofdfunctie 9 – Financiering en algemene dekkingsmiddelen.....	42
2.5 Paragrafen.....	43
2.5.1 Lokale Heffingen.....	43
2.5.2 Risicomanagement en weerstandsvermogen.....	47
2.5.3 Onderhoud kapitaalgoederen.....	52
2.5.4 Bedrijfsvoering.....	56
2.5.5 Deelnemingen en collectieve sector.....	64
2.5.6 Grondbeleid.....	70
3 Financiële begroting.....	72
3.1 Staat van baten en lasten.....	73
3.2 Meerjareninvesteringsplan 2025 – 2028.....	75
3.3 Staat van reserves en voorzieningen.....	80

3.4	Staat van personeel	81
3.5	Staat van Bijzondere Uitkeringen (BU).....	83
3.6	Staat van incidentele baten en lasten.....	84
3.7	Staat van subsidies.....	85
3.8	Verzamel en consolidatiestaat	88

AANBIEDING

Hierbij biedt het Bestuurscollege de ontwerpbegroting van het openbaar lichaam Bonaire (OLB) voor het jaar 2025 ter behandeling aan.

Deze begroting volgt de indeling conform het Besluit begroting en verantwoording openbare lichamen BES. In de beleidsbegroting beschrijven we de doelstellingen voor het komende jaar (en jaren) die van invloed zijn op de begroting. De financiële begroting geeft een overzicht van de gerealiseerde baten en lasten voor 2023, en de geraamde baten en lasten voor de jaren 2024 (na de begrotingswijziging), 2025, 2026, 2027 en 2028.

De opstelling en presentatie van de beleidsbegroting volgt in grote lijnen de opstelling en presentatie die we bij de begroting voor het jaar 2022 hebben geïntroduceerd. Met het aantreden van het huidige Bestuurscollege op 24 oktober 2023 volgt de beleidsbegroting de grote lijnen van het Bestuursprogramma 'Het verschil – Rechtvaardig en duurzaam'. De samenwerking tussen Bonaire en het Rijk is verankerd in het Bestuursakkoord 2024-2027. Dit akkoord is na een maandenlang traject tussen het Bestuurscollege met de input van de Eilandsraad en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijk Relaties als coördinerend ministerie tot stand gekomen.

Ook voor het jaar 2025 ramen wij onze baten en lasten realistisch, zodat we onderbesteding in de jaarrekening zoveel mogelijk zullen voorkomen. Indien noodzakelijk, zullen de budgetten door middel van een begrotingswijziging gedurende het begrotingsjaar zo spoedig mogelijk worden aangepast aan de actuele situatie. Zo kunnen eventuele vrijkomende middelen alsnog een andere bestemming krijgen.

De ontwerp begroting voor 2025 is sluitend. Dit geldt ook voor de jaren 2026 – 2028.

Tot slot spreken wij de wens uit, dat uw raad de ontwerp begroting 2025 na inhoudelijke behandeling zal vaststellen en instemmen met de ramingen 2026 tot en met 2028.

Namens het Bestuurscollege van Bonaire.

C. Abraham

Gedeputeerde Bestuurlijke Vernieuwing, Bedrijfsvoering en Economie

1 LEES- EN BEGRIPPEN WIJZER

De begroting van het openbaar lichaam Bonaire (OLB), wordt opgesteld aan de hand van het Besluit begroting en verantwoording openbare lichamen BES (BBV). De financiële begroting volgt een functionele indeling, met 10 hoofdfuncties, die is vastgelegd in de Regeling functionele indeling BES.

De begroting bestaat uit een beleidsgedeelte (beleidsbegroting) en een financieel gedeelte (financiële begroting).

In de beleidsbegroting beschrijven we wat we, naast onze reguliere taken, zullen gaan uitvoeren en welke maatschappelijke effecten we daarmee willen bereiken.

De BBV schrijft de opname in de beleidsbegroting voor van paragrafen over lokale heffingen, risico management en weerstandsvermogen, onderhoud kapitaalgoederen, bedrijfsvoering, deelnemingen en collectieve sector en grondbeleid.

In de financiële begroting is het overzicht van de te verwachten baten en lasten, voorgenomen investeringen en een overzicht van reserves en voorzieningen opgenomen. We doen dit met een meerjarenbegroting, zodat de financiële gevolgen van ons voorgenomen beleid en de effecten van investeringen zichtbaar zijn over meerdere jaren.

In de tabellen “Wat mag het kosten” is de begroting 2024 inclusief het amendement van 17 oktober 2023 opgenomen. De grotere afwijkingen die zichtbaar zijn in de tabel worden voornamelijk veroorzaakt doordat de Bijzondere Uitkeringen in 2024 geraamd zijn. In 2025 zijn de structurele en meerjarige Bijzondere Uitkeringen opgenomen. Daarnaast zijn ook enkele Bijzondere Uitkeringen uit 2024 doorgeschoven naar 2025. In de toelichting onder de tabel “Wat mag het kosten” worden de grotere afwijkingen gemeld.

Alle bedragen die in deze begroting worden genoemd zijn in US dollars, tenzij dit expliciet anders wordt aangegeven.

In deze begroting komt de lezer regelmatig de volgende begrippen tegen:

- OLB: openbaar lichaam Bonaire;
- Eilandsraad: de Eilandsraad van het OLB;
- Bestuurscollege: het Bestuurscollege van het OLB;
- meerjarenbegroting: een begroting die het overzicht van baten lasten over meerdere jaren laat zien. Het gebruik hiervan stelt ons in staat om te beschikken over een betrouwbare financiële planning;
- VU: Vrije Uitkering . Dit is het jaarlijks te ontvangen bedrag vanuit het Rijk dat door het OLB vrijelijk is uit te geven;
- BU: bijzondere uitkering. Dit is een uitkering die het OLB ontvangt vanuit het Rijk, die specifiek geormerkt is voor een bepaald doel. De bedragen hiervoor nemen we niet op in de begroting omdat deze daarop geen invloed hebben;
- WolBES: Wet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba;
- FinBES: Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba;
- BCN: Belastingdienst Caribisch Nederland;
- RCN: Rijksdienst Caribisch Nederland;
- ENL: Europees Nederland.

2 BELEIDSBEGROTING

2.1 Inleiding

Het Bestuurscollege presenteert hierbij de beleidsplannen en prioriteiten die van invloed zijn op haar begroting voor de jaren 2025 tot en met 2028. We hebben deze vastgesteld op basis van de hoofdlijnen van het Bestuursprogramma 'Het verschil – Rechtvaardig en duurzaam'. De samenwerking tussen Bonaire en het Rijk is verankerd in het Bestuursakkoord 2024-2027. Om deze afspraken te bewerkstelligen is een uitvoeringsprogramma opgesteld. Hiernaast volgt de begroting de globale voortzetting van eerder ingezet beleid dat in de meerjarenbegroting van de voorgaande jaren reeds was opgenomen.

De begroting 2025 is een weerspiegeling van de gezamenlijke inspanningen om Bonaire te laten groeien op een rechtvaardige, duurzame en democratische manier. Door de pijlers van het Bestuursprogramma en het Bestuursakkoord te integreren, streven we naar een toekomst waarin iedereen kan deelnemen aan de welvaart en een waardig leven kan leiden, terwijl we de unieke identiteit van Bonaire behouden.

De financiële consequenties die voortvloeien uit de beleidsplannen en -prioriteiten voor de begrotingsjaren 2025 tot en met 2028 worden aan de hand van de 10 hoofdfuncties conform de Regeling functionele indeling BES, in paragraaf 2.4 en in de verplichte paragrafen in paragraaf 2.5, nader gespecificeerd.

2.2 Beleidsprioriteiten

2.2.1 Bestuursprogramma

Het Bestuursprogramma 'Het verschil – Rechtvaardig en duurzaam' is de titel van het Bestuursprogramma 2024-2027 voor Bonaire. Het Bestuursprogramma is gemaakt met en voor de gehele Bonairiaanse samenleving. Een gezamenlijk tot stand gekomen Bestuursprogramma is een van de belangrijkste voorwaarden voor het creëren van draagvlak en een succesvolle uitvoering.

Het doel van het Bestuursprogramma is om Bonaire te laten groeien op een manier die recht doet aan de sociaaleconomische uitdagingen en kansen van ons eiland, terwijl we onze unieke cultuur en natuurlijke omgeving beschermen. De voornaamste beleidsgebieden in dit Bestuursprogramma hebben betrekking op drie inhoudelijke pijlers, namelijk 1) een rechtvaardige samenleving; 2) een integrale aanpak duurzame ontwikkeling en 3) een krachtig bestuur en participatieve democratie. Het Bestuursprogramma omvat 50 punten die in lopende jaren en komende jaren worden opgepakt.

Rechtvaardige Samenleving

In het Bestuursprogramma worden stappen gezet om een rechtvaardige samenleving te bevorderen. Dit omvat de volgende prioriteiten:

- 1) een sociaal minimum toepassen in het overheidsbeleid dat erop gericht is dat elke inwoner minstens 30% van zijn/haar inkomen kan overhouden na het betalen van alle basiskosten ;
- 2) wijken creëren die aangenamer, veiliger en actiever zijn met mogelijkheden voor gezonde recreatie;
- 3) voorzien in betaalbare koop- en/of huurwoningen in de bestaande wijken;
- 4) het huursubsidiebeleid aanpassen zodat alle inwoners daarvoor in aanmerking kunnen komen;
- 5) structurele investeringen in systemen, infrastructuur (b.v. bibliotheek) en programma 's voor opleidingen, onderwijs, sport, recreatie en beeldende kunst ;
- 6) het sportbeleid op Bonaire herevalueren en reorganiseren voor een meer effectieve uitvoering;
 - o een sportbeleidsfunctie creëren en opnemen in het overheidsapparaat;
 - o INDEBON reorganiseren tot een autonoom orgaan voor de uitvoering van sportbeleid;
 - o Bonaire Sport Federatie [BSF] erkennen als een Centrale Sport Vereniging ;
 - o structurele begrotingen en overeenkomsten opstellen om sportfederaties en -clubs te financieren;
 - o een onafhankelijk orgaan instellen voor het beheer en onderhoud van sportterreinen ;
 - o structurele begrotingen en overeenkomsten opstellen voor het financieren van beheer en onderhoud van sportterreinen ;
- 7) beleid formuleren en opstarten voor het creëren, exploiteren en onderhouden van recreatieparken in alle wijken;
- 8) beleid formuleren voor het saneren van structurele schulden om mensen met structurele en problematische schulden een kans te bieden om opnieuw te beginnen , onder leiding van projecten voor financieel beheer ;
- 9) beleid formuleren en uitvoeren om kansen te scheppen voor jongeren en kinderen door middel van o.a. het invoeren van het kindpakket, het kindgebonden budget en gesubsidieerde kinderopvang ;
- 10) beleid en projecten opstellen en opstarten voor betere ondersteuning van onze ouderen:
 - o aanvullende diensten en ondersteuning bieden aan onze 63 plussers;
 - o beleid om arbeidsparticipatie van onze 50 plussers te stimuleren;

- 11) ontwikkeling en uitbreiding van integrale centra voor jongeren stimuleren;
- 12) het cultuurbeleid voor Bonaire evalueren en herzien en de nodige fondsen toekennen; taalbeleid formuleren en uitvoeren ;
 - o een taalbeleid vaststellen met structurele financiering;
 - o projecten opstarten voor het stimuleren van boeken in het Papiamentu;
 - o Papiamentu registreren bij het Europees Manifest voor minderheidstalen;
- 14) beleid invoeren voor dierenzorg op verantwoordelijke en menselijke wijze, met structurele financiering;
- 15) voorrangsbeleid invoeren voor onze eiland kinderen en degenen met een sociale band met ons eiland.
- 16) een inclusieve samenleving stimuleren met gelijke kansen voor alle inwoners:
 - o beleid invoeren om ondersteuning en bijdragen te leveren aan inwoners met een beperking;
 - o beleid implementeren om de integratie van immigranten beter te faciliteren;

Duurzame Ontwikkeling

Om evenwichtige economische ontwikkeling die onze cultuur en het milieu respecteert worden de volgende prioriteiten nagestreefd:

- 17) een proces entameren om een sociaaleconomische meerjarenvisie te formuleren;
- 18) gestructureerde economische ontwikkeling in evenwicht met onze cultuur en ons milieu;
- 19) cultuur en erfgoed integraal onderdeel maken van onze economie en ons toerisme. Muziek en kunstzinnige expressie een fundamenteel onderdeel maken van onze economische vorming en ontwikkeling ;
- 20) investeren in microtoerisme zodat onze eigen mensen voordeel kunnen halen uit toerisme;
- 21) onze infrastructuur moderniseren om ruimte in te passen voor voetgangers, fietsers en o.a. neerslagbeleid , op transparante en geplande wijze;
- 22) de landbouw-, veeteelt- en visserijsector ontwikkelen en stimuleren, zodat wij een groot deel van ons eigen voedsel kunnen produceren ;
- 23) energievisie en -beleid formuleren en vaststellen;
- 24) beleid en subsidie invoeren voor zonne-energie en het opvangen van regenwater bij elk huis;
- 25) betrouwbaar en betaalbaar openbaar vervoer invoeren;
- 26) een instituut vestigen met als taak om handel en investeringen te stimuleren;
- 27) een algemene herevaluatie uitvoeren van het Ruimtelijk Ontwikkelings Plan Bonaire (ROB);
- 28) van tevoren een strategisch Milieu Effecten Rapportage (MER) onderzoek uitvoeren voor het grondgebied van Bonaire, dat een indicatie geeft van de impactrisico' s voor mogelijke ontwikkelingen;
- 29) het havensysteem en -beheer op Bonaire herstructureren;
- 30) onderhouds- en dienstenbeleid voor onze openbare stranden formuleren, om hun authenticiteit te behouden en tevens te voorzien in faciliteiten voor onze mensen en toeristen;
- 31) een peiling uitvoeren naar het voldoen aan de bepalingen met betrekking tot reeds uitgegeven terreinen;
- 32) duurzame digitale verbindingen en duurzame lucht- en zeeverbindingen verzekeren

Krachtige en Participatieve Democratie

Een transparante en goed functionerende overheid is essentieel voor de ontwikkeling van Bonaire. Het Bestuursprogramma zal zich richten op:

- 33) een overheidsapparaat conform de principes van transparantie en goed bestuur;
- 34) een efficiënte, capabele en participatieve Eilandsraad die de belangen van het volk dient;
- 35) een maximum termijn instellen waarbinnen inwoners antwoord moeten krijgen op hun verzoek;
- 36) overheidsdiensten dichterbij het volk brengen door middel van het vestigen van dienstencentra in de wijken;
- 37) structurele participatie van het volk en m.n. jongeren aan het bestuur stimuleren;
- 38) een team introduceren dat strategische planning en beleid ontwikkelt;
- 39) de permanente aanwezigheid van Bonaire in de regio, in Den Haag en in Brussel organiseren;
- 40) het bestuurlijk apparaat reorganiseren naar een apparaat dat integer, objectief, efficiënt, effectief, economisch en proactief is;
- 41) ruime opleidingsmogelijkheden bieden aan ambtenaren;
- 42) bureaucratische obstakels wegwerken en de efficiëntie van het bestuurlijk apparaat versterken;
- 43) beleid formuleren en vaststellen voor openbare aanbestedingen en inkoop;
- 44) het overheidsentiteiten beleid herstructureren:
 - overheidsdeelnemingen herstructureren;
 - verordening Corporatief Beheer aanpassen;
 - een onafhankelijke entiteit creëren voor coördinatie en beheer van en toezicht op het Corporatief Beheer ;
- 45) een orgaan instellen om bij stand te verlenen aan de samenleving in het geval van juridische conflicten, conflicten met betrekking tot gezondheidszorg , arbeidsconflicten, sociale conflicten en/of conflicten met betrekking tot de taal;
- 46) de huidige Algemene Politie Keur [APK] herzien naar een moderne Algemene Plaatselijke Verordening [APV];
- 47) betrekkingen en samenwerking voor wat betreft thema's van gemeenschappelijk belang met eilanden in onze regio versterken;
- 48) een entiteit Constitutionele Zaken en Buitenlandse Betrekkingen creëren voor o.a.:
 - het formuleren, beheren en coördineren van het constitutionele ontwikkelingstraject;
 - het formuleren en installeren van een vertegenwoordiging van Bonaire in o.a. Nederland en Europa;
 - nauwe betrekkingen aangaan met Nederland, Europe en andere landen en eilanden binnen het Koninkrijk en in de regio;
 - het verzoek rappelleren om Bonaire toe te voegen aan de lijst van landen zonder eigen bestuur;
- 49) een overlegmechanisme organiseren met betrekking tot beleid dat Bonaire gaat, op transparante en doeltreffende wijze;
- 50) een voortdurend nationaal dialoog organiseren met betrekking tot de constitutionele ontwikkeling van Bonaire.

2.2.2 Bestuursakkoord 2024-2027

Het Bestuursprogramma ‘Het verschil – rechtvaardig en duurzaam’ is de leidraad van het Bestuursakkoord 2024-2027 dat door het Bestuurscollege op 28 mei 2024 is gesloten. Het akkoord vormt de basis voor een langdurige samenwerking tussen Bonaire en het Rijk, met nadruk op gecontroleerde groei en duurzame ontwikkeling. In het Bestuursprogramma staan 50 punten die opgepakt gaan worden en prioriteit krijgen voor de komende jaren. Veel van deze punten worden in lopende trajecten opgenomen en voor andere punten zal het OLB initiatieven in gang moeten zetten, waarvoor ook ondersteuning van en samenwerking met het Rijk voor nodig is. De onderwerpen in dit Bestuursakkoord zijn de prioritaire thema’s voor de komende drie jaar (2024-2027).

De uitgangspunten binnen het Bestuursakkoord zijn dat Bonaire en het Rijk streven naar een gelijkwaardig voorzieningenniveau op de verschillende domeinen met het accent op maatwerk en differentiatie tussen het Rijk en tussen de BES eilanden. Daarnaast is het uitgangspunt dat Bonaire zelf de prioriteiten aangeeft waarop zal worden toegewerkt naar een gelijkwaardig voorzieningenniveau.

Inhoudelijke prioriteiten

Bonaire heeft de afgelopen jaren een aanzienlijke groei doorgemaakt, met meer mensen die naar het eiland komen, meer gebouwen en meer auto’s. Het Bestuurscollege wil de groei in de komende jaren beheersen om deze af te stemmen op de ontwikkeling van het eiland. Dit sluit aan bij het *slow growth* model van de Wereldbank en versterkt de sociale en culturele banden tussen het eiland en zijn bewoners. De visie van Bonaire voor de ontwikkeling van het eiland is gebaseerd op een duurzame ontwikkelingsaanpak, gericht op drie belangrijke aspecten: een rechtvaardige samenleving, een geïntegreerde duurzame ontwikkelingsaanpak en sterk bestuur en participatieve democratie.

Rechtvaardige Samenleving

Het OLB streeft naar een rechtvaardige en inclusieve samenleving waarin inwoners een waardig leven leiden met voldoende ondersteuning, zorg en faciliteiten. Het doel is een grote verbetering te realiseren ten aanzien van bestaanszekerheid, kansengelijkheid en een gezonde duurzame economische groei waaraan een groter deel van de bevolking kan deelnemen en hiermee welvaart en welzijn te vergroten. Een rechtvaardige samenleving is voor ons ook een inclusieve samenleving. Daarnaast willen we toewerken naar een gelijkwaardig voorzieningenniveau in vergelijking met Europees Nederland op de thema’s samenleving en zorg.

Voor de realisatie van de ambities op bestaanszekerheid is een integrale aanpak nodig. Dit heeft vorm gekregen in het programma ‘Werken aan Welvaart en Welzijn’, waarin het openbaar lichaam Bonaire samen met de ministeries en ketenpartners werkt aan de gezamenlijke opgaven, op basis van de programmapijlers: 1) Verbeteren van de bestaanszekerheid; 2) Kansengelijkheid; 3) Versterken van participatie en zelfredzaamheid; 4) Grenzeloos en duurzaam samenwerken.

Integrale aanpak Duurzame Ontwikkeling

Het doel van het OLB is om de ontwikkeling van het eiland beter te kunnen beheersen, duurzaam en gericht op de behoefte van de samenleving. De prioriteiten zijn de invoering van openbaar vervoer, verbetering van het vergunningen-, toezicht- en handhavingstelsel (VTH), infrastructuurverbeteringen en integrale gebiedsontwikkeling.

Krachtige en participatieve democratie

Een krachtig bestuur en een participatieve democratie vergt een overheidsapparaat conform de principes van transparantie en goed bestuur. Daarbij is duidelijkheid over verantwoordelijkheden en rollen. Ook is daarbij duidelijkheid over de opgaven van de organisatie, waar ze zijn belegd en de rapportage over behaalde resultaten. Dit vraagt een administratieve organisatie die op orde is, een heldere Planning & Control-cyclus en adequate in- en externe communicatie.

Het versterken van de bestuurs- en uitvoeringskracht start bij een kwantitatief en kwalitatief sterk Bureau Eilandsecretaris. Dit bureau vormt immers de schakel tussen bestuur en organisatie. Vanuit dit bureau wordt leiding gegeven aan strategische advisering, planning, beleid en financiering. Met de versterking wordt het Bureau omgevormd naar een algemene bestuursdienst. Sturing wordt gegeven aan de ontwikkeling van de organisatie en focus wordt gelegd op de prioriteiten van het bestuur. De organisatie gaat integraal, resultaatgericht, samenwerken. Een nieuwe entiteit voor Constitutionele Zaken en Buitenlandse Betrekkingen zal de samenwerking met de ministeries en in de regio verstevigen.

Democratie en burgerschap

Het Bestuurscollege wil de democratie op het eiland versterken door een plek te organiseren waar voortdurend het gesprek wordt gevoerd over beleid en wet- en regelgeving dat Bonaire aangaat en de constitutionele ontwikkeling van Bonaire. Bewoners worden uitgenodigd rond thema's die in de samenleving spelen. Om de thema's van gemeenschappelijk belang met elkaar te bevorderen wordt de samenwerking met de eilanden in onze regio versterkt.

2.3 Financiële beschouwingen

Het vertrekpunt is het meerjarenperspectief dat in de vastgestelde begroting 2024 is gepresenteerd voor de jaren 2025 – 2027. De structurele ontwikkeling zoals opgenomen in de begrotingsschijf 2026 is vervolgens doorgetrokken naar 2027.

Het verloop van het begrotingssaldo is als volgt.

	2025	2026	2027	2028
Totale lasten	-108.900.000	-89.172.000	-89.219.000	-76.782.000
Totale baten	108.900.000	90.552.000	90.472.000	82.539.000
Vastgestelde begroting 2023 - 2026	-	1.380.000	1.253.000	5.757.000

Resultaat onderzoek IdeeVersa

Uit het onderzoek IdeeVersa is gebleken dat de taken en middelen uit de Vrije Uitkering niet in evenwicht zijn waardoor de eilanden niet in staat worden gesteld om hun taken structureel adequaat uit te voeren. Naar aanleiding van het onderzoek IdeeVersa wordt door het kabinet met ingang van 2024 structureel USD 6,4 miljoen toegevoegd aan de Vrije Uitkering van Bonaire.

Ook zal de nieuwe BBP (Bruto Binnenlands Product) systematiek dat in 2024 is ingevoerd voor Nederlandse gemeenten van kracht worden. Door deze systematiek krijgen de openbare lichamen naast een vergoeding om loon- en prijsstijgingen op te kunnen vangen ook meer ruimte om eigen beleidsafwegingen te kunnen maken. Hiermee zal nog eens USD 2,3 miljoen worden toegevoegd aan de Vrije Uitkering voor Bonaire.

Verder zal er structureel USD 2,7 miljoen toegevoegd worden aan de Vrije Uitkering voor Bonaire in verband met de gevolgen van de verhoging van het wettelijk minimumloon (WML) en om een start te maken in de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden van de openbare lichamen ten opzichte van RCN. Deze verhoging is een belangrijke financiële stap dat aansluit aan de vier uitgangspunten dat het kabinet met de openbare lichamen is overeengekomen namelijk:

1. De openbare lichamen worden in staat gesteld om hun taken adequaat, structureel en zo zelfstandig mogelijk uit te voeren.
2. De openbare lichamen moeten kunnen beschikken over de noodzakelijke uitvoeringskracht om hun taken te kunnen uitvoeren.
3. De uitvoering van de taken moet gepaard gaan met zo min mogelijk bureaucratische lasten en regeldruk tussen de openbare lichamen en de Rijksoverheid
4. Het bijbehorende financiële stelsel moet zo robuust mogelijk zijn. Hierbij zal er worden gestart met het inrichten van een onderhoud systeem voor het BES-fonds dat vergelijkbaar is met het gemeentefonds.

Dit allemaal zal de financiële relatie tussen de openbare lichamen en het Rijk bevorderen.

De ontwikkeling van de Vrije Uitkering is als volgt:

Verloop Vrije Uitkering	2025	2026	2027	2028	
Onderzoek Ideeversa	6.438.000	6.438.000	6.438.000	6.438.000	V
Verhoging WML en CAO RCN	2.394.000	2.394.000	2.394.000	2.394.000	V
BBP-indexatie 2024	2.721.000	2.721.000	2.721.000	2.721.000	V
TOTAAL	11.553.000	11.553.000	11.553.000	11.553.000	-

In de ontwerp-begroting 2025 zijn de volgende voorstellen opgenomen. De bedragen betreffen een ophoging van de middelen die thans in de begroting zijn opgenomen.

Autonome ontwikkelingen	2025	2026	2027	2028	
Bankkosten en koersverschillen	350.000	350.000	350.000	350.000	N
Nummerplaten en stickers	12.500	12.500	12.500	12.500	N
Werving-, selectie en aanstellingen	75.000	75.000	75.000	75.000	N
Opleidingskosten	1.200.000	1.200.000	1.200.000	1.200.000	N
TOTAAL	1.637.500	1.637.500	1.637.500	1.637.500	N

De financiële ruimtevrage voorstellen houden verband met nieuwe beleidsdoelstellingen uit het hoofde van het Bestuursprogramma 'Het verschil – rechtvaardig en duurzaam'. De financieel ruimte vrage voorstellen zijn als volgt:

Rechtvaardige Samenleving

In de komende jaren zal het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) zich inzetten voor dit doel door het bevorderen van een gezonde en inclusieve gemeenschap en door te investeren in het welzijn van zowel de burgers als de dieren.

Het OLB wil een basis aan ondersteuning, zorg en faciliteiten bieden die bestaanszekerheid garandeert voor iedereen.

In 2024 heeft het OLB een doorstart gemaakt door het in kaart brengen van verschillende doelgroepen en de wijze waarop deze kunnen worden bediend. Hiermee gaat het OLB in 2025 verder. Daarnaast zal de focus van het OLB liggen op de volgende beleidsdomeinen namelijk: Rincon 2027, Gezonde levensstijlbeleid/Sali Seif 2.0, Participatie & Inclusiviteit, Publieke Gezondheid, Dierenwelzijn, Bibliotheek.

Hiervoor zal het OLB vanaf 2025 structureel USD 3,6 miljoen reserveren verdeeld over de beleidsdomeinen.

bedragen x USD 1000

Beleidsdomein	2025	2026	2027	2028
RINCON 2027	50	100	100	0
Participatie & Inclusiviteit	150	150	150	150
Gezonde Levensstijlbeleid/Sali Seif 2.0	150	150	150	150
Publieke Gezondheid	1.500	1.500	1.500	1.500
Dierenwelzijn	200	200	200	200
Bibliotheek	1.500	1.500	1.500	1.500
Totaal	3.550	3.600	3.600	3.500

Duurzame Ontwikkeling

Het unaniem door de Eilandsraad goedgekeurde Bestuursprogramma richt zich op duurzame ontwikkeling voor iedereen. In de komende jaren zal het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) zich inzetten voor dit doel door sociale en economische ontwikkeling te bevorderen.

Het OLB wil de ontwikkeling van Bonaire beter beheersen, duurzaam, en gericht op de behoefte van de samenleving.

Om dit te bereiken zal er in 2025 verder worden gewerkt aan het formuleren van de Visie 2050. De volgende beleidsdomeinen zullen hierbij aan de orde komen: Mobiliteitsvisie, Havenbedrijf, Energiezekerheid, Sociaal Economisch Beleid, Multifunctionele Faciliteiten, Misses of Bonaire, Rioolheffing, Afvalbeheer&Verwerking Visie, Tene Boneiru Limpi, Structuurvisie, R.O.B. Hiervoor zal het OLB USD 3,5 miljoen reserveren om een doorstart te maken.

bedragen x USD 1000

Beleidsdomein	2025	2026	2027	2028
Mobiliteitsvisie	100	100	0	0
Haven Bedrijf	250	250	250	250
Energiezekerheid	250	250	250	250
Sociaal Economisch Beleid	150	150	150	150
Multifunctionele Faciliteiten	100	100	100	100
Misses of Bonaire	150	150	150	150
Rioolheffing	1.800	1.800	1.800	1.800
Afvalbeheer & Verwerking Visie	100	100	0	0
Tene Boneiru Limpi	100	100	100	100
Structuurvisie	300	0	0	0
R.O.B.	75	75	0	0
Vishon 2050	100	100	100	100
Totaal	3.475	3.175	2.900	2.900

Krachtige en Participatieve Democratie

Een krachtige en participatieve democratie is een doelstelling waarvoor het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) zich de komende jaren zal inzetten.

Het OLB zal zich richten op de doorontwikkeling van de organisatie en het versterken van de bestuurs- en uitvoeringskracht. Nadruk zal gelegd worden op het inrichten van de organisatie en processen vanuit het klantperspectief. Centraal zal zijn; de behoefte van de inwoner en hoe het OLB in deze behoeftes kan voorzien. De komende jaren zal het OLB flink gaan inzetten om deze verbetering in de dienstverlening te bewerkstelligen.

Hiervoor wordt in 2025 USD 5,22 miljoen gereserveerd onderverdeeld over de volgende beleidsdomeinen: Inkoop & Aanbesteding, Bestuurlijke betrekkingen, Bestuur & Democratie, Bestuursvoorlichting, Secretariaat, directie Ondersteuning, Integrale Veiligheid, Directie ondersteuning, Informatie & Data beheer, Dienstverleningsbeleid, Vastgoedbeheer, Raad-Fractie ondersteuning, Remigratie en Diaspora, Deelnemingen, Juridisch Desk, en Versterking Toezicht & Handhaving.

bedragen x USD 1000

Beleidsdomein	2025	2026	2027	2028
Inkoop & Aanbesteding	250	250	250	250
Bestuurlijke Betrekkingen / International Desk	750	1.000	1.000	1.000
Bestuur & Democratie	250	250	250	250
Bestuurs Voorlichting/Woordvoering	250	250	250	250
Secreteriat	320	320	320	320
Directie Ondersteuning	750	750	750	750
Integrale (Organisatie)Veiligheid	200	200	200	200
Versterking Toezicht & Handhaving	250	250	250	250
Informatie & Data Beheer	250	250	250	250
Dienstverleningsbeleid	400	400	400	400
Vastgoedbeheer	250	250	250	250
Raad - Fractieondersteuning	400	400	400	400
Remigratie & Diasopra	500	500	500	500
Deelnemingen	200	200	200	200
Juridisch Desk	200	200	200	200
Totaal	5.220	5.470	5.470	5.470

De ontwikkeling van het begrotingsaldo voor de jaren 2025 – 2028 is als volgt:

	2025	2026	2027	2028
Totale lasten	-108.937.446	-103.685.433	-104.721.387	-98.716.564
Totale baten	108.937.446	105.572.906	105.163.840	106.670.856
Vastgestelde begroting 2023 - 2026	-	1.887.473	442.453	7.954.292

Het fors voordelig resultaat 2028 is het gevolg van verhoging van de Vrije Uitkering . Deze middelen worden bij de eerstvolgende beleidsmatige begrotingswijziging geraamd voor uitvoering van de vastgestelde beleidsprioriteiten.

In augustus 2024 volgt nog een laatste circulaire voor 2024 waar voor Bonaire onder andere middelen zitten die volgen uit het recent gesloten Bestuursakkoord. Deze middelen worden in de eerstvolgende begrotingswijziging meegenomen.

2.4 Beleidsbegroting per hoofdfunctie

2.4.1 Hoofdfunctie 0 – Algemeen bestuur

Deze hoofdfunctie heeft betrekking op kosten die zijn gemoeid met de bestuursorganen, het bestuursapparaat, Burgerzaken en eigendommen niet voor openbare dienst bestemd. In 2025 en de daaropvolgende jaren zullen hiervoor de volgende zaken op de begroting staan.

Krachtige en Participatieve Democratie

De overheid is er voor de burger, en de burger heeft recht op goede dienstverlening. De ervaringen van lange wachttijden, vergunningen en aanvragen die op zich laten wachten, geen tijdige reactie en gebrek aan informatie moeten tot het verleden gaan behoren. De burger verdient beter.

De overheid van Bonaire zet in op een algeheel betere dienstverlening aan de burger. Het beoogde doel is dat de burger tijdig en snel kan worden bediend in diens aan- en hulpvragen.

Daarvoor worden de komende jaren organisatie breed investeringen gedaan inzake het verbeteren van de interne processen en systemen als randvoorwaarden voor een efficiënt ingericht doorloopp proces, alsmede in het personeel voor verhoogde dienstverlening en in het verbeteren van de algehele informatievoorziening aan de burger.

Wat willen we bereiken?

Inkoop & Aanbesteding

De overheid dient op een efficiënt en effectieve manier om te gaan met publieke middelen. Een belangrijk instrument daarin is een gedegen inkoop en aanbestedingsbeleid. De Verordening Financieel Beheer Bonaire schrijft ook voor dat het Bestuurscollege verantwoordelijk is voor het opstellen van een inkoop- en aanbestedingsnota daartoe, dat tot heden ontbreekt.

Wat gaan we hiervoor doen?

Het OLB gaat de komende jaren investeren in het formuleren van een integraal inkoop- en aanbestedingsbeleid en het borgen van een centrale inkoop- en aanbestedingsfunctie binnen de organisatie met de volgende hoofdtaken:

- o inkopen en aanbesteden tegen een optimale (integrale) prijs/kwaliteit verhouding;
- o op een integere, transparante, betrouwbare, zakelijke en professionele manier inkopen en aanbesteden;
- o het stimuleren van de economie van Bonaire.

Wat mag het kosten?

Daartoe zal het OLB vanaf 2025 structureel USD 250.000 beschikbaar stellen.

Wat willen we bereiken?

Juridisch Bureau

In de samenleving is er grote behoefte aan bijstand in het geval van conflicten van juridische aard; in de gezondheidszorg, in arbeidsrelaties, in de sociale context en/of met betrekking tot het begrijpen van

ontvangen juridische communicatie in een voor de burger vreemde taal. Vanwege de sociaaleconomische realiteit op Bonaire is de drempel tot het verkrijgen van juridische bijstand hiertoe voor velen te hoog. Daardoor komt het vaker voor dat burgers niet tot hun recht komen en in sociale, financiële en in een uiterste geval zelfs in medische problemen komen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Het OLB gaat investeren in het realiseren van een onafhankelijk Juridisch Bureau waar burgers op een laagdrempelige wijze bijstand kunnen krijgen in juridische vraagstukken. Denk hierbij aan het helpen formuleren van bezwaar- en beroepschriften op besluiten van (semi)overheidsinstanties en het vertalen van aanschrijvingen in een voor de burger vreemde taal etc.

Wat mag het kosten?

Daartoe zal het OLB vanaf 2025 structureel USD 200.000 beschikbaar stellen.

Wat willen we bereiken?

Bestuurlijke en Buitenlandse Betrekkingen

Bonaire heeft groot belang bij meer effectieve en efficiënte samenwerking met zowel de Rijksoverheid als de Europese Unie (EU). Zo kunnen de belangen van Bonaire op een structurele wijze beter worden behartigd. Tevens is het essentieel om de kansen te grijpen om thema's van gemeenschappelijke belang met de eilanden en landen in de regio te herkennen te verwezenlijken.

In het Bestuursakkoord van 22 april 2010 is reeds afgesproken dat Bonaire een vertegenwoordiging in o.a. Nederland zal realiseren, ter behartiging van diens belangen bij onder andere de Rijksoverheid.

Zo spelen er regelmatig vraagstukken waar Bonaire de regie op moet houden. Denk aan door de Rijksoverheid voorgestelde wijzigingen in wet-, regelgeving en beleid die van grote invloed kunnen zijn op de samenleving van Bonaire. Recente voorbeelden zijn de wijzigingen in Wettelijk Minimum Loon, de voorgenomen wijzigingen in de WolBES en FinBES¹¹ maar ook voornemens vanuit het Rijksoverheid voor een gewijzigde Belastingplan voor de BES. Voor een goede behartiging van de belangen van Bonaire is het van belang dat Bonaire in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken is bij dergelijke vraagstukken.

Daarnaast zijn er veel kansen voor financiering van projecten voor zowel de publieke als de private sector van Bonaire, die nu onderbenut blijven. Met het bestendigen van onze belangenbehartiging in de organisatie kan het OLB deze kansen beter benutten en tevens particulieren begeleiden in het aanboren van deze kansen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Ter verwezenlijken hiervan gaat het OLB investeren in een betere vertegenwoordiging van de belangen van Bonaire in Den Haag en Brussel maar ook in de regio, om zodoende het optimale resultaat te kunnen behalen ten behoeve van de burgers van Bonaire.

Wat mag het kosten?

Hiertoe stelt het OLB in 2025 USD 750.000 en vanaf 2026 structureel USD 1.000.000 beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

Verbetering Dienstverlening

De burger heeft recht op goede dienstverlening. De overheid dient efficiënt te voldoen aan de aanvragen van de burger en dient transparant te zijn in zijn overheids handelen of nalaten. Tevens hebben burgers recht op betrouwbare informatie en nauwer contact met de bestuursorganen van het OLB. Lange rijen en wachttijden voor dienstverlening is onacceptabel.

Wat gaan we hiervoor doen?

Derhalve zal het OLB investeren in betere integraal dienstverleningsbeleid. Burgers dienen erop te kunnen rekenen dat hun aanvraag binnen redelijke termijn wordt behandeld. De informatiebeheerssystemen dienen efficiënter en effectiever ingericht te worden zodat informatie tijdig en accuraat voor éénieder voorhanden is. Tevens zal worden geïnvesteerd in het toegankelijker maken van overheidsvoorzieningen voor de burgers.

Wat mag het kosten?

Ten behoeve van betere Informatie & Data Beheer stelt het OLB vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar.

Ter verbetering van de dienstverlening stelt het OLB vanaf 2025 USD 400.000 structureel beschikbaar.

Ter verbetering de bestuursvoorlichting stelt het OLB vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar.

Ten behoeve van vastgoedbeheer stelt het OLB vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

Versterking Uitvoeringskracht

De Uitvoeringskracht van het OLB is jarenlang een uitdaging. De ambtenaren alsook burgers ervaren de besluitvorming en uitvoering van besluiten als stroperig. Het kan en moet beter.

Wat gaan we hiervoor doen?

Derhalve zal het OLB investeren in het versterken van de Bestuur- en uitvoeringskracht van het OLB mede door de versterking van het Bureau Eilandsecretaris alsook de Directies.

Wat mag het kosten?

Ter versterking van het Bureau Eilandsecretaris stelt het OLB vanaf 2025 USD 320.000 structureel beschikbaar.

Ter versterking van de Directies B&O, S&Z en R&O stelt het OLB vanaf 2025 USD 750.000 structureel beschikbaar.

Ter versterking van Directie Toezicht & Handhaving stelt het OLB vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar.

Wat willen we bereiken en wat gaan we hiervoor doen?

Bestendigen Eilandsraad

Ter uitvoering van haar kaderstellende, vertegenwoordigende en controlerende taken heeft de Eilandsraad gedegen ondersteuning nodig. Daartoe heeft de Eilandsraad in 2023 de nodige verordeningen voor vastgesteld.

Wat mag het kosten?

Ter uitvoering hiervan stelt het OLB vanaf 2024 USD 400.000 structureel beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

Remigratie & Diaspora

Bonaire kent een structurele 'Brain Drain'. Jongeren die hogere opleiding willen volgen, verlaten jaarlijks het eiland om verder te studeren. De uitdaging is om ze na hun studie weer terug te krijgen naar het eiland om de verdere ontwikkeling van het eiland te bevorderen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Het OLB gaat investeren in het formuleren en uitvoeren van een integrale Remigratie & Diaspora beleid om eilandskinderen terug te krijgen op Bonaire.

Wat mag het kosten?

Hiertoe stelt het OLB vanaf 2025 USD 500.000 structureel beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

Bestuur & Democratie

Democratie wedijvert als de samenleving betrokken wordt en erin geloofd. Het OLB wil investeren in het beter betrekken van onze burgers in het bestuur van ons eiland.

Wat gaan we hiervoor doen?

Door in te zetten op meer zeggenschap en participatie van de burgers in het bestuur, stimuleren van deelname door jongeren, het aanwenden van open en constructief overleg en debatten. Dat verstevigt onze democratie en bevordert goed bestuur.

Wat mag het kosten?

Het OLB stelt hiertoe vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

Deelnemingen

Overheidsdeelnemingen zijn er om een publieke taak uit te voeren of het verzekeren van een nutsvoorziening. Het is derhalve van belang dat overheidsdeelnemingen efficiënt en effectief te werk gaan, gezien ze publieke middelen beheren.

Wat gaan we hiervoor doen en wat mag het kosten?

Ter uitvoering van het aandeelhouderschap van het OLB en ter bevordering van beter beheer van de overheidsdeelnemingen stelt het OLB vanaf 2025 USD 200.000 structureel beschikbaar.

bedragen x USD 1.000

Algemeen bestuur		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
001	Bestuursorganen	3.628	4.213	4.819	5.853	4.689	4.911
002	Bestuursapparaat	31.520	31.276	36.762	37.269	37.510	31.986
003	Burgerzaken	970	918	980	980	980	980
020	Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	1.329	1.413	1.527	1.527	1.527	1.527
	TOTAAL LASTEN	37.447	37.820	44.088	45.629	44.706	39.404
001	Bestuursorganen	538	12	639	580	512	512
002	Bestuursapparaat	4.413	1.000	2.807	3.119	1.650	1.741
003	Burgerzaken	346	266	371	371	371	371
020	Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	3.326	3.354	3.453	3.554	3.554	3.554
	TOTAAL BATEN	8.623	4.632	7.270	7.624	6.087	6.178
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-28.824	-33.188	-36.818	-38.005	-38.619	-33.226

Toelichting op de grotere afwijkingen

In 2025 zal er USD 400,000 worden ingezet op functie 001 ter ondersteuning van de Eilandsraad.

Op functie 002 wordt de grote afwijking tussen begroting 2025 en begroting 2024 grotendeels veroorzaakt doordat er flink wordt ingezet (USD 4,4 miljoen) op de verschillende beleidsdomeinen die een krachtige en participatieve democratie belichamen.

Aan de baten kant zijn de BU-ontvangsten voor het RIEC op functie 001 geraamd. De baten op de functie 002 betreffen de geraamde hogere verwachte rente op de rekening.

2.4.2 Hoofdfunctie 1 – Openbare orde en veiligheid

Deze hoofdfunctie is van toepassing op de kosten die zijn gemoeid met zaken zoals brandweer en rampenbestrijding en overige beschermende middelen.

Wat willen we bereiken?

Integrale (Organisatie)Veiligheid

Verdeeld onder de verschillende bestuursorganen van het OLB zijn er meerdere behoeften ten aanzien van veiligheid. Zo heeft de Gezaghebber als zelfstandig bestuursorgaan een verantwoordelijkheid ten aanzien van openbare orde en veiligheid en is tevens middels Veiligheidswet BES opperbevelhebber in het geval van rampen. Daarnaast heeft het OLB een verantwoordelijkheid voor o.a. de organisatie van rampenbestrijding en de crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening en de brandweezorg. Tevens is er in de organisatie behoefte aan een betere borging van algehele veiligheid van werknemers en het beveiligen van informatie (data).

Wat gaan we hiervoor doen?

Het OLB gaat investeren in een integrale veiligheidsfunctie binnen de organisatie die ondersteuning kan bieden aan de afzonderlijke bestuursorganen in het voorbereiden en uitvoeren van de afzonderlijke veiligheidsvraagstukken en -verantwoordelijkheden.

Wat mag het kosten?

Daartoe zal het OLB vanaf 2025 structureel USD 200.000 beschikbaar stellen.

bedragen x USD 1.000

Openbare Orde en veiligheid		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
130	Rampenbestrijding	343	177	177	177	177	177
140	Overige beschermende maatregelen	544	752	869	879	869	869
	TOTAAL LASTEN	887	929	1.046	1.056	1.046	1.046
130	Rampenbestrijding	337	117	117	117	117	117
140	Overige beschermende maatregelen	682	-	-	-	-	-
	TOTAAL BATEN	1.019	117	117	117	117	117
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	132	-812	-929	-939	-929	-929

Toelichting op de grotere afwijkingen

De hogere geraamde uitgaven op functie 140 wordt veroorzaakt door inzet voor een integrale veiligheidsfunctie en een bijstelling naar beneden op de personeelslasten op afdeling Handhavingsprojecten & Taskforces.

2.4.3 Hoofdfunctie 2 – Verkeer, vervoer en waterstaat

Onder deze hoofdfunctie vallen de kosten die gemoeid zijn met het algemeen beheer van Ruimte en Ontwikkeling met wegen, straten en pleinen, verkeersmaatregelen te land en te water, zeehavens en luchtvaart.

Wat willen we bereiken?

Mobiliteitsvisie

Hoe verplaatsen onze burgers zich van een locatie naar de ander? Waar creëren wij ruimte voor voetgangers en fietsers? Waar investeren wij volop in openbaar vervoer? Wat is bedoeld voor autoverkeer? Middels een integrale mobiliteitsvisie kan het OLB richting geven aan het tot zijn recht laten komen van de verschillende vormen van vervoer en kan deze visie worden vertaald in plannen tot inrichten van onze infrastructuur en openbare ruimten. Alles met het doel hebbende dat éénieder zich snel, efficiënt en veilig kan voortbewegen op Bonaire.

Wat gaan we hiervoor doen en wat mag het kosten?

Tot het ontwikkelen van een Mobiliteitsvisie en het vertalen van deze visie in uitvoeringsbeleid stelt het OLB voor 2025 en 2026 elk USD 100.000 beschikbaar.

Wat willen we bereiken en wat gaan we hiervoor doen?

Investeren in onze Economie

Havenbedrijf

Het OLB zal investeren in het havenwezen voor een effectief en efficiënt beheer van onze haven ter economische bevordering van ons eiland.

Wat mag het kosten?

Het OLB stelt vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar voor het versterken van het havenwezen.

bedragen x USD 1.000

Verkeer, vervoer en waterstaat		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
210	Wegen, straten en pleinen	16.058	7.666	4.197	2.440	5.918	5.861
211	Verkeersmaatregelen te land	158	82	407	483	386	421
222	Verkeersmaatregelen te water	1.915	1.897	2.562	2.240	2.175	2.352
	TOTAAL LASTEN	18.131	9.645	7.166	5.163	8.479	8.634
210	Wegen, straten en pleinen	12.108	3.860	538	1.042	539	539
211	Verkeersmaatregelen te land	139	96	126	126	126	126
222	Verkeersmaatregelen te water	983	1.559	1.561	1.061	1.106	1.061
	TOTAAL BATEN	13.230	5.515	2.225	2.229	1.771	1.726
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.901	-4.130	-4.941	-2.934	-6.708	-6.908

Toelichting op de grotere afwijkingen

Bij zowel de baten en lasten op functie 210 is er een daling; de verklaring hiervoor is de Bijzondere Uitkeringen die het OLB ontvangt voor het verbeteren van de infrastructuur van Bonaire.

De stijging op functie 222 is het gevolg van extra inzet ter versterking van het havenwezen en geraamde uitgaven voor het project Showcase Hato.

2.4.4 Hoofdfunctie 3 – Economische Zaken

Deze hoofdfunctie heeft betrekking op economische zaken, handel en industrie, agrarische productie en ontginning en overige agrarische zaken, jacht en visserij.

Wat willen we bereiken?

Vision 2050

Het ontbreekt Bonaire aan een algehele ontwikkelingsvisie. De gevolgen daarvan ondervindt het eiland dagelijks. Van oudsher belangrijke sociaal-economische pilaren zoals onze natuur en cultuur staan onder druk. De ongecontroleerde demografische groei zet een onevenredige druk op onze samenleving. Derhalve is het van groot belang dat wij een integrale koers ter ontwikkeling van Bonaire bepalen.

Waar willen wij als samenleving zijn over een aantal jaren? Wat willen wij nalaten aan de volgende generaties? Al sinds 1992 speelt dit vraagstuk. Toentertijd heeft wijlen de heer Miguel Pourier -voormalig premier van de Nederlandse Antillen met zijn wortels in Rincon - als voorzitter van de Commissie integrale Sociaal-Economische Aanpak Bonaire, een rapport uitgebracht in de volksmond bekend als het Rapport Pourier, met als informele titel '*Groei met behoud van Natuur en Cultuur*'. Enkel, deze ontwikkelingsvisie is nimmer formeel vastgesteld noch vertaald in de nodige wetgeving en concrete (uitvoerings)beleidsstukken. Afgelopen jaren zijn er menige pogingen ondernomen tot het formuleren van een masterplan, maar zonder enig concreet resultaat. Het is van essentieel belang dat Bonaire een integrale ontwikkelingsvisie tot het jaar 2050 bepaalt en deze vertaalt in de noodzakelijke regelgeving en beleidsstukken zodat deze kunnen worden uitgevoerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

Wij hoeven het wiel hiervoor niet opnieuw uit te vinden. Het Rapport Pourier biedt meer als voldoende grondslag om samen met stakeholders een Visie 2050 te formuleren, en na vaststelling door de Eilandsraad te doen vertalen in uitvoeringsregelgeving en aanvullend (uitvoerings)beleid.

Wat mag het kosten?

Het OLB stelt hiertoe vanaf 2025 USD 100.000 structureel beschikbaar voor de uitvoering van de Visie 2050.

Wat willen we bereiken?

Investeren in onze Economie

Een goed draaiende economie biedt mogelijkheden voor ondernemerschap en werkgelegenheid. Het ontbreekt Bonaire aan een Sociaal Economisch Beleid dat inzichtelijk maakt waar de kansen liggen voor economische ontwikkelingen en welke investeringen van onder andere de overheid nodig zijn voor bevordering van onze economie.

Wat gaan we hiervoor doen en wat mag het kosten?

Het OLB stelt vanaf 2025 USD 150.000 structureel beschikbaar voor het formuleren en uitvoeren van een Sociaaleconomisch beleid.

Het OLB zal investeren in het ontwikkelen van een multifunctioneel (evenementen) center voor bedrijvigheid en ondernemerschap waar tevens muziek, dans, culturele alsmede economische activiteiten kunnen worden gehouden. Dit alles met het oogmerk om ook kunst en cultuur structureel onderdeel uit te laten maken van onze economie. Daarnaast zal het OLB investeren in promotie van Bonaire op de internationale markt middels onze lokale talenten.

Het OLB stelt vanaf 2025 USD 100.000 structureel beschikbaar voor de planvorming en uitvoering van multifunctionele faciliteiten. Daarnaast stelt het OLB vanaf 2025 USD 150.000 structureel beschikbaar voor de internationale promotie van Bonaire.

Tevens zal het OLB investeren in onze energiezekerheid door onder anderen het formuleren van een Duurzame Energie Visie voor het duurzaam waarborgen van onze energiebehoeften alsook te voorzien in structurele verlaging van onze energie kosten.

Het OLB stelt vanaf 2025 USD 250.000 structureel beschikbaar voor het waarborgen van Energiezekerheid.

bedragen x USD 1.000

Economische zaken		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
300	Economische zaken	3.674	4.014	4.995	5.435	5.435	4.977
310	Handel en industrie	154	-	200	200	200	200
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	1.967	2.034	1.382	1.468	1.422	1.472
	TOTAAL LASTEN	5.795	6.048	6.577	7.103	7.057	6.649
300	Economische zaken	158	100	120	120	120	120
310	Handel en industrie	295	150	150	170	170	150
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	899	27	27	27	27	27
	TOTAAL BATEN	1.352	277	297	317	317	297
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.443	-5.771	-6.280	-6.786	-6.740	-6.352

Toelichting op de grotere afwijkingen

Op functie 300 en 310 is de stijging grotendeels te verklaren doordat er wordt ingezet op verschillende projecten zoals het ontwikkelen van een multifunctionele evenementen center ter bevordering van een duurzame ontwikkeling.

De daling op functie 341 is het gevolg van een bijstelling op de personeelslasten op basis van de realisatie in 2024.

2.4.5 Hoofdfunctie 4 – Onderwijs

Onder deze hoofdfunctie valt gerelateerd algemeen beheer, ook dat van bijzondere scholen, kosten gerelateerd aan open en bijzonder funderend onderwijs en openbaar buitengewoon onderwijs, bijzondere scholengemeenschappen, gemeenschappelijke baten en lasten van het onderwijs en volwasseneneducatie.

Alhoewel de formele bevoegdheden van het openbaar lichaam op onderwijsgebied beperkt zijn, laat dat onverlet dat als er zaken niet goed gaan, er naar het openbaar lichaam gekeken wordt.

Wat willen we bereiken?

Onderwijsvisie

Onderwijs speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van onze jongeren en dus onze gemeenschap van morgen. Aansluiting van het onderwijs op de toekomstige arbeidsmarkt is zeker voor ons eiland van belang. In 2025 willen wij een gedragen onderwijsvisie van Bonaire presenteren. Dat betekent dat we kijken naar de voorschoolse leeftijd, de kinderopvang, de aansluiting op het primair onderwijs, de overstap naar het voortgezet onderwijs, de rol van het beroeps- en hoger onderwijs, maar ook naar andere onderwijsvormen om een leven lang te kunnen leren.

We moeten er met elkaar voor zorgen dat onze inwoners het onderwijs kunnen volgen dat het beste aansluit bij hun ambitie en mogelijkheden.

Op basis van de onderwijsvisie kunnen ook keuzes gemaakt worden en prioriteiten worden gesteld voor onderwijshuisvesting. Hierbij staat voorop dat ingezet wordt op toekomstbestendige, frisse en duurzame schoolgebouwen (inclusief kinderopvang en eventueel andere maatschappelijke functies) met een sterke wijkfunctie.

Wat gaan we hiervoor doen?

Interactieve sessies organiseren met schoolbesturen, scholen, kinderopvangorganisaties en maatschappelijke partners om de visie vorm te geven.

Wat willen we bereiken?

Onderwijshuisvesting

Vooralsnog is er samen met het Rijk een gedeelde verantwoordelijkheid voor de onderwijshuisvesting op Bonaire. Via een BU worden middelen beschikbaar gesteld om de bouw van de Pelikaan, de MBO en VMBO te bekostigen. Vanaf het schooljaar 2024/2025 is ook de basisschool Het Koraal een bekostigde school geworden, met als gevolg dat ook voor deze school gepaste huisvesting moet worden gerealiseerd. Gesprekken met het Ministerie OCW zijn hierover gaande.

Wat gaan we hiervoor doen?

Een lange termijnvisie ontwikkelen in de vorm van een Integraal Huisvestingsplan (IHP).

Wat mag het kosten?

bedragen x USD 1.000

Onderwijs	Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
400 Algemeen beheer onderwijs	794	987	1.212	1.262	1.262	1.312
480 Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	12.391	1.322	1.617	1.617	1.617	1.617
482 Volwasseneneducatie	659	733	659	659	659	659
TOTAAL LASTEN	13.844	3.042	3.488	3.538	3.538	3.588
400 Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-	-	-
480 Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	11.166	99	99	99	189	98
482 Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN	11.166	99	99	99	189	98
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-2.678	-2.943	-3.389	-3.439	-3.349	-3.490

Toelichting op de grotere afwijkingen

De afwijking op functie 400 is het gevolg van hogere personeelslasten.

Op functie 480 is de stijging van de lasten gerelateerd aan onder andere hogere geprojecteerde uitgaven voor onderwijshuisvesting.

2.4.6 Hoofdfunctie 5 - Cultuur en recreatie

Wij benadrukken in het Bestuursprogramma de focus op participatie van met name onze jeugd en alle bewoners van Bonaire. In 2025 zal daarom nadrukkelijk aandacht besteed worden aan het stimuleren en bevorderen van cultuur, recreatie en sport en de deelname van de samenleving aan deze activiteiten. Onder deze hoofdfunctie worden dan ook de uitgangspunten en de daarmee gemoeide kosten voor onder andere het openbaar bibliotheekwerk, sport, kunst, oudheidkunde/musea besproken.

Wat gaan we doen?

Uitvoeren prioriteiten Cultuuragenda

In de, met de Rijksoverheid overeengekomen cultuuragenda, investeren wij in een aantal prioriteiten die van belang zijn om de basis op orde te brengen voor de cultuursector en de daarmee verbonden uitvoeringscapaciteit van het openbaar lichaam.

Hierbij is er aandacht voor thema's zoals het professionaliseren van beleid en uitvoering op cultureel gebied; het op participatieve wijze versterken van infrastructuur in het werkveld en het verbeteren van de aansluiting op financieringsmogelijkheden.

In het bijzonder is er aandacht voor:

- Het voortzetten van de door-ontwikkelings- en verzelfstandigingsproces van de afdeling Cultuur (SKAL);;
- Het uitwerken van een archiefagenda in overleg met het werkveld;
- De inzet van cultuurcoaches ter versterking van cultuureducatie;
- Het verkrijgen van meer subsidiegelden vanuit Rijksfondsen voor cultuur op basis van aangepaste subsidiecriteria voor Caribisch Nederland;
- Het op orde brengen van de basis op gebied van (on)roerend erfgoed van Bonaire.

In 2025 biedt het Bestuurscollege tevens het hernieuwde cultuurbeleid voor Bonaire aan voor vaststelling door de Eilandsraad.

Reguliere activiteiten

Daarnaast heeft de afdeling Cultuur (SKAL) in 2025 opnieuw aandacht voor het behouden en promoten van de lokale cultuur en artistieke expressie met bijzondere aandacht voor het stimuleren van inwoners tot deelname aan culturele activiteiten en het overdragen van culturele kennis van generatie op generatie. Hiertoe voert SKAL activiteiten conform de cultuurkalender uit.

Naast de traditionele volksfeesten is er in 2025 ook aandacht voor het stimuleren van de cultuur en identiteit van bewoners van verschillende wijken.

Om de overdracht van onze cultuur te waarborgen bij de Bonairiaanse gemeenschap in het buitenland stellen we in 2025 wederom hiervoor middelen beschikbaar. SKAL zal bewaken dat genoemde middelen ingezet worden voor de intergenerationele overdracht van culturele kennis op de Bonairiaanse diaspora in het buitenland.

Wat mag het kosten?

RINCON 2027

In 2027 is de viering van 500 jaar Rincon, het oudste dorp en de culturele haard van Bonaire. Een historisch moment dat niet onopgemerkt aan ons voorbij mag gaan zonder dat wij hierbij gezamenlijk stilstaan. Het OLB reserveert voor begrotingjaar 2025 een bedrag van USD 50.000 en tevens USD 100.000 voor begrotingsjaren 2026 en 2027 voor de viering van 500 jaar Rincon.

Wat willen we bereiken?

Bibliotheek

Onze visie voor de openbare bibliotheek (Bibliotheka Publiko Boneiru) blijft onveranderd. We streven naar een organisatie dat zich breder richt dan het bevorderen van het leesplezier. De komende jaren werken we met vereende krachten aan onze ambitie om een volwaardige openbare bibliotheek te realiseren, waar waardevolle informatie is te vinden door de burgers. Wij blijven ons richten op de brede maatschappelijke functies voor de bibliotheek, zoals die zijn omschreven in de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen:

- Ter beschikking stellen van kennis en informatie;
- Bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
- Bevorderen van lezen en het laten kennis maken met literatuur;
- Organiseren van ontmoetingen en debat;
- Laten kennis maken met kunst en cultuur.

2025 is het overgangsjaar naar de verzelfstandiging van de bibliotheek. Gedurende 2025 worden er verdere stappen ondernomen in het behalen van de doelen van het vastgestelde meerjarenbeleidsplan 2023-2027 van de bibliotheek; namelijk participatie, kennis delen, leesbevordering en het openen van een tijdelijke locatie voor de bibliotheek. Naast dit meerjarenbeleidsplan vormt het Bestuursprogramma 2023-2027 de basis voor de in 2025 uit te voeren activiteiten. Het gaat daarbij om onder meer de structurele participatie van het volk m.n. jongeren, projecten voor het stimuleren van de aanschaf en het lezen van boeken in het Papiaments. Daarnaast is er aandacht voor integrale samenwerking met interne en externe partners; het positioneren van de bibliotheek door middel van inzet op marketing en communicatie en het bevorderen van de deskundigheid van het personeel.

Wat gaan we hiervoor doen?

Derhalve zal het OLB de nodige investeringen doen om te komen tot een volwaardige bibliotheek. Het OLB beoogt een bibliotheek te verwezenlijken dat volledig voldoet aan wettelijke bepalingen en internationale maatstaven om zodoende optimaal te kunnen voldoen aan de behoeften in de samenleving.

Derhalve wordt de bibliotheek ondergebracht in een nieuw pand welke voldoet aan de basale kwaliteitsnormen. Tevens zal worden geïnvesteerd in personeel om beter te kunnen voorzien in de behoeften van de samenleving.

Wat mag het kosten?

Het OLB zet voor het begrotingsjaar 2025 structureel USD 1.500.000 in voor het borgen van het Bibliotheekwezen.

bedragen x USD 1.000

Cultuur en recreatie		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
510	Openbaar bibliotheekwerk	693	675	2.353	2.613	2.613	2.208
530	Sport	5.822	3.713	5.281	3.172	3.022	3.080
540	Kunst	1.903	2.135	2.314	2.080	2.080	2.080
541	Oudheidkunde / musea	251	252	174	174	174	174
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtreocr.	240	175	463	463	463	463
580	Overige cultuur en recreatie	-	-	50	100	100	-
	TOTAAL LASTEN	8.909	6.950	10.635	8.602	8.452	8.005
510	Openbaar bibliotheekwerk	383	-	-	-	-	-
530	Sport	3.420	286	2.546	310	310	287
540	Kunst	342	-	235	-	-	-
541	Oudheidkunde / musea	-	-	-	-	-	-
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtreocr.	2	1	1	1	1	1
580	Overige cultuur en recreatie	-	-	-	-	-	-
	TOTAAL BATEN	4.147	287	2.782	311	311	288
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.762	-6.663	-7.853	-8.291	-8.141	-7.717

Toelichting op de grotere afwijkingen

Om de bibliotheek verder te ontwikkelen tot een volwaardig kenniscentrum voor zowel jongeren als ouderen is het budget opgehoogd, wat de stijging op functie 510 verklaard.

Om de participatie van sportorganisaties aan verschillende sporten te aanmoedigen wordt er extra budget gereserveerd. De stijging op functie 530 is verder te verklaren door een reservering voor het realiseren van een publieke zwembad.

Artistieke expressie en het behouden en conserveren van de Bonairiaanse cultuur is voor het OLB heel belangrijk. Om dit te bewerkstelligen gaat het OLB jaarlijks zorgcontracten aan met verschillende organisaties. Om dit voort te zetten wordt het budget voor de subsidies aan deze organisaties op functie 540 opgehoogd.

Op functie 560 zijn er extra middelen voor de viering van Dia di Boneiru in het buitenland, het organiseren van Karnaval & Tumba en voor verschillende culturele evenementen.

2.4.7 Hoofdfunctie 6 – Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk

Deze hoofdfunctie heeft betrekking op algemeen beheer van sociale voorzieningen en maatschappelijk werk, onderstand verlening, werkgelegenheid, maatschappelijke begeleiding en advies, sociaal cultureel werk, jeugd en jongerenwerk, bejaardenzorg, kinderopvang en dagopvang gehandicapten.

Functie 600

Wat willen we bereiken?

Rechtvaardige Samenleving

Een rechtvaardige samenleving is wat het unaniem door de Eilandsraad vastgestelde Bestuursprogramma beoogd. Voor de komende jaren zal het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) zich sterk maken in het bevorderen van deze rechtvaardige samenleving door het stimuleren van een gezonde en inclusieve samenleving en het investeren in het welzijn van burgers.

Om dat te realiseren beogen we met het Rijk vanuit onder andere het Bestuursakkoord en het welvaartsprogramma WWWBonaire (Werken aan Welvaart en Welzijn) opgavegericht te werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van voorzieningen voor onze inwoners en waar nodig het ontwikkelen van nieuwe voorzieningen. Het OLB en het Rijk hebben het welvaartsprogramma Bonaire als integraal onderdeel opgenomen in het Bestuursakkoord 2024-2027 en zijn daarbij overeengekomen dat zij financiële middelen in de begroting op zullen nemen of extra middelen beschikbaar zullen stellen om dit programma uit te voeren. Het Rijk heeft hiervoor in 2024, via o.a. de Vrije Uitkering en bijzondere uitkeringen, diverse middelen gealloceerd en aan het openbaar lichaam overgemaakt. Eind 2024 zal in overleg met het Rijk bepaald worden hoeveel middelen in 2025, al dan niet structureel, hiervoor beschikbaar zullen worden gesteld.

Bestaanszekerheid

In 2025 zal in dat kader binnen de pijler bestaanszekerheid de focus, ter stimulering en ondersteuning van de sociaal zwakkeren binnen onze samenleving, gelegd worden op het verbeteren van het inkomensbeleid, armoedebeleid, preventie schulden, verlagen van de kosten van levensonderhoud, woningverbetering van minderbedeelde senioren en de bijdrage particuliere verhuur.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ontwikkelen en aanbieden van een verordening minimaregelingen om de materiele (en immateriële) ondersteuning en voorzieningen aan inwoners met een minimuminkomen (waaronder kinderen) verder in te kaderen en professionaliseren;
- In overleg met de Rijksoverheid voortzetten van de energietoeslag en bijdrage particuliere verhuur als middelen om de koopkracht op peil te houden en de kosten van levensonderhoud te verlagen;
- Uitwerken van de (integrale) aanpak energiearmoede;
- Doorzetten van de preventie van, en bewustwording over schulden, financiële gezondheid en educatie en het uitbouwen van het lokale juridisch kader voor de (professionele) schuldhulpverlening;

Wat mag het kosten?

Voor de uitvoering van de hierboven genoemde activiteiten zal deels gebruik gemaakt worden van de beschikbare middelen uit het welvaartsprogramma Bonaire en de in samenspraak met het Rijk beschikbaar te stellen middelen voor het uitvoeren van het Bestuursakkoord 2024-2027.

Functie 620

Wat willen we bereiken?

Participatie & Inclusiviteit

Het OLB streeft naar het realiseren van een inclusieve samenleving waarin elke burger de mogelijkheid wordt geboden om optimaal te kunnen participeren. Denk daarbij aan het toegankelijk maken van onze openbare ruimten, het elimineren van mogelijke barrières voor participatie en het creëren van structuren voor bredere inspraak en participatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

Een belangrijk stap hierin voor het OLB is het duidelijk in kaart brengen op welke wijze verschillende doelgroepen het beste kunnen worden bediend en welke belemmeringen ze ondervinden. Ter bevordering van de inclusiviteit kunnen deze vastgestelde behoeftes vervolgens integraal worden meegenomen in het formuleren van uitvoeringsbeleid en regelgeving. Hierbij kan gedacht worden aan een nadere uitwerking in bouwvoorschriften, de vereisten aan infrastructuur en openbare ruimten en, economische activiteiten.. Ook het bevorderen van de participatie van minder validen en personen met een arbeidsbeperking aan het maatschappelijk leven en het arbeidsproces door o.a. het inzetten van life-coaches en andere arbeidsmarktinstrumenten zal ook in 2025 worden voortgezet.

Daarnaast zullen de mogelijkheden voor het opzetten van een sociaal ontwikkelbedrijf op Bonaire nader worden onderzocht. Ten slotte wordt de implementatie van gehandicapten parkeerkaarten worden gerealiseerd.

Wat mag het kosten?

Voor het formuleren en uitvoeren van een Participatie- en Inclusiviteitsbeleid zet het OLB een structurele reservering van USD 150.000 in voor 2025 en de navolgende jaren.

Functie 630

Wat willen we bereiken

Jeugdbeleid en Kansengelijkheid

Jeugdigen op Bonaire krijgen gelijke kansen, kunnen gezond en veilig opgroeien en krijgen de ruimte om hun talenten en competenties te ontwikkelen en optimaal te benutten. Dit is de ambitie van Bonaire voor haar jongeren. Hiertoe is het integraal preventief jeugdbeleid – Hoben Talentoso – in 2024 vastgesteld. Het Jeugdbeleidsplan richt zich de komende jaren op een 6-tal aandachtsgebieden. Het gaat om Gezin en Opvoeding, Gezondheid, Arbeid en Onderwijs, Vrijtijdsbesteding – Sport – Spel & Cultuur, Jeugdparticipatie en als laatste, doch alle anderen doorkruisend Jeugdveiligheid.

Maatschappelijke Ondersteuning en Family Justice Center

De ondersteuning van kwetsbare groepen binnen onze samenleving geniet prioriteit. In januari 2025 treedt de Algemene Maatregel van Bestuur Maatschappelijke Ondersteuning en Bestrijding Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in werking. Derhalve krijgt het openbaar lichaam Bonaire belangrijke taken en verantwoordelijkheden, waaronder het onderzoeken van maatschappelijke ondersteuningsverzoeken en het aanbieden van algemene voorzieningen ter bevordering van participatie, zelfredzaamheid van kwetsbare inwoners. We streven ernaar aan deze wettelijke taakstelling te voldoen.

In het kader van dezelfde AMvB krijgt het openbaar lichaam ook de taak om een advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling in te richten en opereren. Dit meldpunt, Guiami opereert al een aantal jaren. Wij kiezen expliciet voor de samenwerking van dit meldpunt met ketenpartners in het Family Justice Center, Burgers kunnen bij het FJC terecht bij één loket voor een multidisciplinaire aanpak van de problematiek rond intra-familiaal geweld. Zo wordt de ketenaanpak en integrale samenwerking op gebied van huiselijk geweld, maar ook andere vormen van misbruik en uitbuiting goeg geborgd. In 2025 openen we de Family Justice Center Bonaire.

Wat gaan we hiervoor doen?

In 2025 zal ter bevordering van kansengelijkheid onder jongeren prioriteit worden gegeven aan:

- het uitvoeren van het Jeugdbeleidsplan;
- het verruimen van het activiteitenaanbod voor jongeren tussen de 4-21 jaar. Hiertoe werken we toe naar het invoeren van de subsidiekader activiteiten en het stroomlijnen van de subsidie aanvraag- en toekenningsproces;
- het stimuleren van een gezonde levensstijl en gezonde voeding op scholen;
- het vergroten van de opvoedkundige ondersteuning en van de mogelijkheden voor een kansrijke start van onze jongeren in de eerste 1000 dagen;
- het versterken van de jeugdgezondheidszorg 0-18 jaar;
- het in samenwerking met de ketenpartners (ROA, SGB en SZW) vergroten van de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Uit onderzoek blijkt namelijk dat 52% van onze beroepsbevolking een opleidingsniveau van MBO-2 of minder hebben als startkwalificatie. Aandacht hiervoor is essentieel om een groot deel van de burgers van Bonaire actief te laten deelnemen aan en profiteren van de groeiende economie van Bonaire.

In het kader van Maatschappelijke ondersteuning en Family Justice Center ligt de focus op: het ontwikkelen van nieuwe algemene maatschappelijke ondersteuningsvoorzieningen;

- het inrichten van het proces en de gedegen uitvoering van de laagdrempelige aanvraagmogelijkheden voor maatschappelijke ondersteuning;
- het maken van nieuwe afspraken over samenwerking tussen partners van het Family Justice Center
- het inrichten van het gebouw (loket) van de Family Justice Center;

Wat mag het kosten?

Voor de uitvoering van de hierboven genoemde activiteiten zal deels gebruik gemaakt worden van de beschikbare middelen uit het welvaartsprogramma Bonaire en de in samenspraak met het Rijk beschikbaar te stellen middelen voor het uitvoeren van het Bestuursakkoord 2024-2027.

Tevens worden aanvullende middelen beschikbaar gesteld via subsidie ter uitvoering van deze prioriteiten.

Functie 640

Wat willen we bereiken?

Bonaire wordt ouder. Als Bestuurscollege vinden we het belangrijk dat elke burger participeert aan de maatschappelijke activiteiten en dat met name onze seniore burgers actief kunnen deelnemen aan deze activiteiten. De komende jaren zullen we dan ook investeren in het bevorderen van de participatie van onze seniore burgers. Deze participatie moet zorgdragen voor het bevorderen van het vitaal ouder worden en de preventie van (grotere) problemen in de gezondheid van onze ouderen.

Wat gaan we ervoor doen?

Het coördineren van activiteiten voor deze burgers zal ook in 2025 in samenwerking met onze ketenpartners worden voortgezet. In dat licht wordt het project cockpit ketenaanpak ouderen voortgezet en wordt de samenwerking met de ketenpartners verder versterkt. Daarbij wordt ingezet op het uitvoeren van het ouderenbeleid gericht op vitaal ouder worden; alsook het - het voorbereiden en ontwikkelen van een senioren participatie pas.

Functie 650

Wat willen we bereiken?

De kwaliteit en toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen zijn nog steeds belangrijke speerpunten voor ons college. Samen met de Rijksoverheid werken wij in het programma BES(t)4Kids nog enkele jaren aan deze en andere doelstellingen. Per 1 juli zal de Wet Kinderopvang BES in werking moeten treden. Voor Bonaire is de opgave om de ondersteuningsstructuur voor kinderopvang instellingen verder uit te werken en in te richten.

Wat gaan we hiervoor doen?

Naar aanleiding van de invoering van de Wet kinderopvang BES past Bonaire haar eilandsverordening begin 2025 aan. Tevens worden verdere stappen gezet in het inrichten en versterken van de ondersteuningsstructuur. En wordt er gewerkt aan oplossingen voor de huisvestingsproblematiek onder kinderopvanginstellingen.

Wat mag het kosten?

Middels bijzondere uitkeringen van het Rijk worden de prioriteiten met betrekking tot kinderopvang grotendeels gefinancierd. Tevens stelt het openbaar lichaam conform afspraak ook middelen beschikbaar.

bedragen x USD 1.000

Sociale voorzieningen en maatschapp.werk		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
600	Sociale voorzieningen maatsch.dienstv.	8.656	1.734	3.137	3.156	2.965	2.774
611	Werkgelegenheid	443	-	-	-	-	-
620	Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	150	150	150	150
630	Sociaal-cultureel werk, jeugd/jong.werk	6.994	6.465	8.203	8.203	8.017	8.017
640	Bejaardenzorg	41	66	105	105	105	105
650	Kinderopvang	4.502	1.787	1.662	1.662	1.662	1.662
651	Dagopvang gehandicapten	570	24	24	16	16	7
	TOTAAL LASTEN	21.206	10.076	13.281	13.292	12.915	12.715
600	Sociale voorzieningen maatsch.dienstv.	7.589	500	1.913	1.932	1.741	1.550
611	Werkgelegenheid	443	-	-	-	-	-
620	Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	-	-	-	-
630	Sociaal-cultureel werk, jeugd/jong.werk	1.610	566	899	899	713	713
640	Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650	Kinderopvang	3.852	1.200	1.212	1.212	1.212	1.212
651	Dagopvang gehandicapten	550	-	-	-	-	-
	TOTAAL BATEN	14.044	2.266	4.024	4.043	3.666	3.475
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-7.162	-7.810	-9.257	-9.249	-9.249	-9.240

Toelichting op de grotere afwijkingen

Het saldo 2025 op functie 600 aan zowel de lasten en baten kant is inclusief de structurele BU Particuliere Verhuur USD 300.000 en de meerjarige BU Implementatie Maatschappelijke Diensttijd USD 362.500. De middelen uit de Bestemmingsreserve budgetoverhevelingen welke zijn bedoeld voor tegemoetkoming energielasten zijn zowel aan de lasten als de batenzijde voor USD 1.250.000 geraamd.

Het saldo 2023 op functie 630 aan zowel de lasten en baten is inclusief de structurele BU Sociale Kanstraject Jongeren USD 713.376 en de meerjarige BU Akseso USD 186.000. De afwijking aan de lasten zijde wordt tevens veroorzaakt door de hogere subsidie bijdrage USD 2000.000 ten behoeve van jeugd en jongeren.

Het saldo 2023 op functie 650 aan zowel de lasten en baten is inclusief de structurele BU BES4Kids USD 1.200.000.

2.4.8 Hoofdfunctie 7 – Volksgezondheid

Onder deze hoofdfunctie vallen de kosten die zijn gemoeid met het algemeen beheer volksgezondheid, preventieve en curatieve gezondheidszorg, ambulancevervoer, verpleeginrichtingen, slachthuizen, reiniging, riolering en waterzuivering, milieu en natuurbeheer, lijkbezorging, overige openbare hygiëne en overige volksgezondheid.

Functie 700

Wat willen we bereiken?

Publieke Gezondheid

De afdeling Publieke Gezondheid is bezig met een transitie naar een versterkte PG die gaat functioneren als een GGD. Meerdere meerjarige interventieprogramma's worden opgezet voor de hele bevolking, met specifieke aandacht voor speciale doelgroepen zoals jeugd, ouderen en burgers die kampen met welvaartsachterstand. Rond de interventie programma's zal PG als GGD nadrukkelijk een regie en coördinerende rol gaan innemen, in uitvoering zal intensief worden samengewerkt met ketenpartners vanuit zorg en welzijn op Bonaire. Daarbij zal vanuit de Health in All Policies aanpak gestreefd worden naar het versterken van de aandacht voor gezondheidsaspecten bij formuleren en ontwikkelen van beleid.

De ambitie is de gezondheid van burgers op Bonaire te verbeteren, sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen, overdraagbare én niet-overdraagbare aandoeningen terug te dringen, individuele gezonde keuzes te stimuleren en collectief te werken aan een gezonde leefomgeving

De basistaken die vanuit de wettelijke taken Wet publieke gezondheid worden uitgevoerd zijn o.a. infectieziektebestrijding, vectorbestrijding, reizigersvaccinaties, pandemische paraatheid, voorbereiding op rampen en crisis.

In 2025 wordt gestart met spreekuren gericht op seksueel overdraagbare aandoeningen en zal gewerkt worden aan het versterken gezonde leefstijl, Goede keuzes kunnen maken in gedrag kent 2 interventieprogramma's:

- gericht op fysieke aspecten, voeding en bewegen: het terugdringen van overgewicht en de daardoor veroorzaakte niet-overdraagbare ziektes zoals diabetes, hart- en vaatziekten, hoge bloeddruk en nierschade
- gericht mentale aspecten zoals eenzaamheid, pesten, gezonde seksuele ontwikkeling, verstandig omgaan met genotmiddelen.
- Ook wordt gestart met netwerkaanpak rond terugdringen van onbedoelde zwangerschappen.

Het waarborgen van de Publieke Gezondheid is essentieel. Daartoe is een adequate publieke gezondheidszorg, waarbij kan worden ingespeeld op mogelijke dreigingen en risico's voor de publieke gezondheid alsmede het adequaat preventief optreden, van groot belang. Het investeren in de Publieke Gezondheidszorg organisatie is daarbij noodzakelijk.

Wat gaan we hiervoor doen?

Er zal worden gewerkt aan een gezondere leefomgeving door:

- Aanpak gericht op sociale determinanten voor gezondheid: wonen, werk, inkomen, onderwijs, fysieke leefomgeving;
- PG beschikt over expertise op Medisch Milieukundig gebied;
- PG werkt met hitte- en klimaatscenario's en vertaalt deze naar gezondheidsrisico's, voorbereidingen en interventies;
- In juni 2025 wordt een pg-conferentie gehouden waar initiatieven worden gedeeld en kernpartners en kennispartners op dit thema met elkaar in gesprek zullen gaan;
- In de loop van 2025 wordt gestart met introductie Technische Hygiëne Zorg (THZ) en met preventieve aspecten rond voedselveiligheid;
- PG zal zich als ketenpartner aansluiten bij initiatieven en kennispartners die relevant zijn voor dit thema, denk aan het Werken aan Welvaart en Welzijn programma op Bonaire, de klimaattafel, initiatieven rond KNMI voor CN.

Daarom zal het OLB investeren in het borgen van de Publieke Gezondheidszorg organisatie door deze om te vormen naar een volwaardige Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD). Dit zal gebeuren door middel van het aantrekken van de nodige (medische) medewerkers en hulpverleners om bewustwordings- en preventieprogramma's te formuleren en uit te voeren alsook het verbijzonderen van de organisatie voor een snellere, efficiëntere en effectievere uitvoering.

Wat mag het kosten?

Het OLB zet voor het begrotingsjaar 2025 structureel USD 1.500.000 beschikbaar voor het borgen van het Publieke Gezondheidswezen in de navolgende jaren.

Functie 710

Wat willen we bereiken?

Gezonde Levensstijl - Sali Seif 2.0

Een gezonde samenleving begint bij een gezonde levensstijl. Daartoe zal het OLB het programma *Sali Seif* voortzetten en intensiveren ter bevordering van een gezonde samenleving. Hiervoor is de passende titel *Sali Seif 2.0* gekozen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Een belangrijk onderdeel van het bevorderen van een gezonde levensstijl is bewustwording van de burgers. Het OLB zal daarom sterk inzetten op bewustwordingscampagnes om een gezondere levensstijl onder de samenleving te bevorderen.

Wat mag het kosten?

Het OLB zet voor het begrotingsjaar 2025 USD 150.000 structureel beschikbaar voor het uitvoeren van de *Sali Seif 2.0* programma in de opvolgende jaren.

Functie 723

Wat willen we bereiken?

Schone Leefomgeving

Iedereen ambiert een schone leefomgeving. Bonaire importeert bijna alles dat het nodig heeft. De restproducten van de geïmporteerde producten resulteren in afvalstromen die ergens heen moeten. Meer en meer zien wij dat deze afvalstromen belanden in onze natuur en een negatief impact hebben op het milieu en onze leefomgeving. Wij kunnen de geïmporteerde afvalstromen bovendien niet onbeperkt op een verantwoordelijke manier blijven verwerken. Wel een positieve bijkomstigheid is dat in sommige specifieke afvalstromen een restwaarde zit die mogelijk kan worden omgezet in economische activiteit.

Wat gaan we hiervoor doen?

Het OLB gaat inzetten op het formuleren van een integraal afvalbeheer- en afvalverwerkingsbeleid om zodoende zoveel als mogelijk ons restafval te verminderen en waar mogelijk onze afvalstromen om te zetten in economische activiteit. Het OLB gaat daarnaast middels het programma 'Tene Boneiru Limpi' investeren in bewustwording, het schoonmaken en schoonhouden van ons eiland, zodat éénieder in een fijne leefomgeving kan vertoeven.

Wat mag het kosten?

Het OLB stelt voor 2025 en 2026 USD 100.000 beschikbaar voor het formuleren en uitvoeren van een afvalbeheer- en afvalverwerkingsbeleid. Daarnaast stelt het OLB vanaf 2025 USD 100.000 structureel beschikbaar voor het programma 'Tene Boneiru Limpi'.

Functie 730

Wat willen we bereiken?

Dierenwelzijn

Onze dieren verdienen een waardig bestaan. Daartoe wil het OLB inzetten om over te gaan van een repressief naar een preventief beleid ten aanzien van onze dieren.

Wat gaan we hiervoor doen?

Een cruciaal aspect in het zorgdragen van een waardig bestaan voor onze dieren is het formuleren van een dierenwelzijnsbeleid waar het welzijn van onze dieren worden gewaarborgd. Hierbij is het tevens van belang dat er samen met de relevante stakeholders de juiste structuren worden gecreëerd zodat het beoogde welzijnsbeleid en de wettelijke bescherming van onze dieren adequaat worden uitgevoerd. In de voorbereidingsfase van het dierenwelzijnsbeleid, zal het OLB aanvangen met bewustwordingscampagnes hieromtrent.

Wat mag het kosten?

Het OLB zet voor het begrotingsjaar 2025 structureel USD 200.000 beschikbaar voor uitvoering van het dierenwelzijnsbeleid.

bedragen x USD 1.000

Volksgezondheid		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
700	Algemeen beheer volksgezondheid	5.388	1.531	4.026	4.026	4.026	4.026
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	628	129	238	238	238	238
720	Slachthuizen	283	451	382	437	437	407
721	Reiniging	4.219	3.477	3.477	3.477	3.477	3.477
722	Riolering en waterzuivering	4.858	900	2.400	3.000	2.400	2.700
723	Milieu en natuurbeheer	8.300	3.762	4.143	4.243	4.143	4.143
725	Overige openbare hygiëne	303	512	624	636	636	636
730	Overige volksgezondheid	-	-	200	200	200	200
	TOTAAL LASTEN	23.979	10.762	15.490	16.257	15.557	15.827
700	Algemeen beheer volksgezondheid	4.276	718	718	718	718	718
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	518	-	-	-	-	-
720	Slachthuizen	225	180	180	180	180	180
721	Reiniging	2.130	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
722	Riolering en waterzuivering	1.338	-	-	-	-	-
723	Milieu en natuurbeheer	5.453	3.400	3.581	3.581	3.581	3.581
725	Overige openbare hygiëne	-	-	-	-	-	-
730	Overige volksgezondheid	-	-	-	-	-	-
	TOTAAL BATEN	13.940	5.698	5.879	5.879	5.879	5.879
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-10.039	-5.064	-9.611	-10.378	-9.678	-9.948

Toelichting op de grotere afwijkingen

De afwijking op functie 700 wordt veroorzaakt door hogere personeelskosten noodzakelijk om te kunnen voldoen aan de wettelijke taken.

De afwijking op functie 722 houdt verband met de OLB bijdrage in de exploitatie kosten van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI). In de primaire begroting is een last opgenomen van USD 0,6 miljoen als OLB bijdrage voor de kosten van afvalwater reiniging (uitgevoerd door WEB). Uitgangspunt hierbij was dat in het 2^e kwartaal van 2024 de afvalwater verordening van kracht zou zijn waarmee circa USD 1,2 miljoen als opbrengst zou worden gerealiseerd. Aangezien er op korte termijn geen vooruitzicht is op besluitvorming over en invoering van deze verordening is USD 1,8 miljoen structureel als extra last opgenomen.

2.4.9 Hoofdfunctie 8 – Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting

Ruimtelijke Ordening, woningexploitatie/woningbouw en overige Volkshuisvesting vallen onder deze hoofdfunctie.

Functie 810

Wat willen we bereiken?

Ruimtelijke Structuurvisie

Hoe willen wij dat Bonaire zich qua leefomgeving ontwikkeld? Wat moeten we absoluut beschermen? Wat zijn belangrijke culturele, ecologische en sociaal-maatschappelijke waarden? Waar gaan wij verder laten ontwikkelen cq. bouwen? En waar absoluut niet? Aan welke gebieden geven wij de bestemming natuur? Hoe verbinden wij de verschillende woonkernen? Hoe richten wij onze infrastructuur daartoe het beste in? Dat zijn de vraagstukken waarop wij middels een Ruimtelijke Structuurvisie antwoord geven.

Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire

Het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan van Bonaire is aan herziening toe. Het vigerende plan dateert uit 2010. Bonaire had toentertijd een populatie van 15.000 mensen. De afgelopen jaren hebben aangetoond dat er veel frictie kan ontstaan als een Ruimtelijk Ontwikkelingsplan niet meer voldoet aan de wensen van je samenleving.

Wat gaan we hiervoor doen?

Middels een Ruimtelijke Structuurvisie wordt eilandbreed richting gegeven aan de wijze waarop wij ons eiland in ruimtelijke context willen ontwikkelen. Binnen een Eilandelijke Structuurvisie kan middels een actueel Ruimtelijk Ontwikkelingsplan veel efficiënter en effectiever de ontwikkeling van Bonaire in goede banen worden geleid.

Wat mag het kosten?

Ter ontwikkeling en uitvoeren van een Ruimtelijke Structuurvisie stelt het OLB in 2025 USD 300.000 beschikbaar. Het OLB stelt in 2025 en 2026 USD 75.000 beschikbaar voor de integrale herziening van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire.

		<i>bedragen x USD 1.000</i>					
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
810	Ruimtelijke ordening	-	-	375	75	-	-
822	Overige volkshuisvesting	6.230	2.194	6.063	2.445	2.445	2.445
	TOTAAL LASTEN	6.230	2.194	6.438	2.520	2.445	2.445
810	Ruimtelijke ordening	-	-	-	-	-	-
822	Overige volkshuisvesting	4.393	1.137	4.210	1.150	1.150	1.150
	TOTAAL BATEN	4.393	1.137	4.210	1.150	1.150	1.150
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-1.837	-1.057	-2.228	-1.370	-1.295	-1.295

Toelichting op de grotere afwijkingen

De afwijking op functie 822 is het gevolg van de BU's Bijdrage Woondeal Dawari van USD 3,06 miljoen welke vanuit 2024 is doorgeschoven naar 2025 en de structurele Verhuurderssubsidie USD 698.000 die in 2025 zowel aan de baten als de lastenzijde zijn geraamd. De toename aan de lastenzijde betreft de incidentele OLB bijdrage in de aanloopkosten van de Woondeal USD 558.000.

2.4.10 Hoofdfunctie 9 – Financiering en algemene dekkingsmiddelen

Deze hoofdfunctie omvat kosten die gemeoid zijn met reserves en voorzieningen, vrijgekomen middelen, beleggingen, belastingen, Vrije Uitkering en algemene uitgaven en inkomsten.

bedragen x USD 1.000

Financiering en algemene dekkingsmiddelen		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
920	Belastingen	957	717	468	268	268	145
921	Algemene uitkeringen	12.096	-	-	-	-	-
922	Algemene uitgaven / inkomsten	6.061	260	260	260	260	260
992	Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
	TOTAAL LASTEN	19.114	977	728	528	528	405
920	Belastingen	25.742	24.367	27.167	27.613	28.016	28.016
921	Algemene uitkeringen	53.230	43.986	54.818	56.143	57.614	59.399
922	Algemene uitgaven / inkomsten	1.304	62	49	49	49	49
992	Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
	TOTAAL BATEN	80.276	68.415	82.034	83.805	85.679	87.464
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	61.162	67.438	81.306	83.277	85.151	87.059

Toelichting op de grotere afwijkingen

We verwachten een daling van de inningskosten vanaf 2025. Door verdere investeringen te doen wordt verwacht dat de inzet van personeel kan worden afgebouwd.

De post onvoorzien is opgenomen onder de functie 922.

In tegenstelling tot voorgaande jaren is de opbrengst casinorechten overgeheveld van functie 140 naar functie 920 belastingen. Vanaf 2025 is de raming met ca USD 600.000 naar boven bijgesteld.

De opbrengst toeristenbelasting wordt op basis van de realisatie cijfers tot aan juli in 2025 opgehoogd met totaal USD 1.700.000.

De ontwikkeling van de Vrije Uitkering voor de komende jaren is als volgt:

Verloop Vrije Uitkering	2025	2026	2027	2028
Bruto Vrije Uitkering	47.372.624	48.574.355	50.357.293	58.619.206
Structurele toevoegingen	-	-	6.527.642	-
Incidentele toevoegingen	7.248.564	6.791.136	-	-
Aflossing renteloze lening	-1.005.000	-1.005.000	-1.005.000	-1.005.000
Voorlopige netto vrije VU (subtotaal)	53.616.188	54.360.491	55.879.935	57.614.206
Indexatie	1.201.731	1.782.937	1.734.272	1.784.602
Definitieve netto VU	54.817.919	56.143.428	57.614.207	59.398.808

2.5 Paragrafen

2.5.1 Lokale Heffingen

Deze paragraaf geeft inzicht in de diverse belastingen en heffingen van het OLB. Op basis van een akkoord van Bestuurscollege zullen de voorbereidingen worden getroffen om de inning en invordering van lokale belastingen zelf te gaan doen. Daarnaast ligt er een grote uitdaging om achterstallige vorderingen te gaan inhalen met behulp van een gerechtsdeurwaarder.

Ook zal in 2025 en 2026 een doorontwikkeling plaatsvinden in de gehele belastingadministratie. Door de migratie naar een hedendaagse belastingapplicatie, zal ook de administratie navenant moeten worden aangepast, om zodoende correcte belastingaanslagen te kunnen opleggen en ook de ontwikkelingen als BSN en DigiD te kunnen doorvoeren op Bonaire.

De verwachte opbrengst 2025 stijgt met USD 3.540.100. Deze stijging wordt veroorzaakt voor de toeristenbelasting een stijging wordt verwacht van USD 1.370.000. In deze ontwerpbegroting is vanwege de hogere realisatie cijfers in voorgaande jaren en in 2024 uitgegaan van een stijging van de toeristenbelasting met 13%. Daarnaast is de stijging veroorzaakt door een verwachte hogere opbrengst motorrijtuigenbelasting (USD 500.000), hogere opbrengst leges burgerzaken (USD 135.000) en hogere opbrengst casinorechten (USD 600.000).

Funcitie	Opbrengsten/baten	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
003	Leges burgerzaken	466.000	361.400	496.400	496.400	496.400	496.400
020	Erfpachten en huur	3.279.000	3.350.000	3.449.700	3.549.700	3.549.700	3.549.700
222	Havenbelasting	929.000	1.500.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
300	Vergunningsrechten	127.000	100.000	120.000	120.000	120.000	120.000
720	Slachthuizen	225.000	180.000	180.000	180.000	180.000	180.000
721	Reinigingsrechten	2.130.000	1.400.000	1.400.000	1.400.000	1.400.000	1.400.000
722	Afvalwaterheffing	-	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
723	Nature fee	p.m.	3.400.000	3.400.000	3.400.000	3.400.000	3.400.000
822	Bouwvergunningen	527.000	435.000	435.000	435.000	435.000	435.000
920	Casinorechten	682.000	200.000	800.000	800.000	800.000	800.000
920	Motorrijtuigenbelasting	6.064.000	5.400.000	5.900.000	5.900.000	5.900.000	5.900.000
920	Grondbelasting	2.276.000	2.300.000	2.300.000	2.300.000	2.300.000	2.300.000
920	Opcenten Vastgoedbelasting	3.512.000	3.200.000	3.200.000	3.300.000	3.300.000	3.300.000
920	Toeristenbelasting	13.324.000	12.767.500	14.467.000	14.813.000	15.216.000	15.216.000
920	Precariorechten	567.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Totaal		34.108.000	35.093.900	37.648.100	38.194.100	38.597.100	38.597.100

Leges Burgerzaken

Uit de realisatie cijfers blijkt dat de verkoop van producten en uit de basisadministratie en de (rijks)leges voor paspoorten ten opzichte van het jaar 2023 fors zijn gestegen. De raming voor 2025 is hierdoor naar boven bijgesteld.

Erfpachten en huur

We hebben de opschoning en actualisering van het erfpacht- en huurbestand ingezet met het geautomatiseerde pakket van de Stichting Kadaster Bonaire. Met behulp van deze geautomatiseerde systemen werkt de afdeling Financiën aan de opschoning van het bestand en het automatiseren van de administratie. Dit resulteert in een beter inzicht in de verstrekte en beschikbare percelen. Periodieke afstemming met de Directie Ruimte en Ontwikkeling en het Kadaster resulteert in beter inzicht in de verstrekte en beschikbare percelen enerzijds en anderzijds de daarvoor in te vorderen canons.

De automatisering van de administratie is in volle gang en het streven is om het kwaliteitsniveau verder te optimaliseren. Er is gestart met een inhaalslag voor wat betreft de invordering van niet betaalde erfpachten. Middels een deurwaarder worden de vorderingen geïncasseerd.

De hoogte van de erfpachtcanon hangt af van de locatie van het terrein en varieert rond USD 2 per vierkante meter per jaar. Het terrein blijft eigendom van het OLB en wordt slechts in bruikleen gegeven voor een periode van niet langer dan 60 jaar. Dit kan worden verlengd met 20 of 40 jaar. De tarieven voor 2023 zijn ongewijzigd, tenzij er een herwaardering plaatsvindt.

Per 1 januari 2026 mag het openbaar lichaam de woningen voor ingezetenen herwaarderen. Herwaarderen mag slechts éénmaal in de vijf jaar geschieden. Vanaf de invoering van de FinBes in 2010 is dit niet eerder gebeurd, waardoor enorme waardeverschillen zijn ontstaan. Het openbaar lichaam loopt hierdoor niet alleen veel opbrengsten mis, maar daarnaast ontstaat er rechtsongelijkheid.

Afvalwaterheffing

Op 15 december 2021 is door de Eilandsraad de wijziging van de verordening afvalwaterheffing Bonaire bekrachtigd. In december 2022 zijn de tarieven zoals opgenomen in de afvalwaterverordening aangepast. Na aanneming van deze verordening is de invoeringsdatum uitgesteld.

Met deze wijziging is besloten dat hotels, restaurants en burgers een afvalwaterheffing gaan betalen. Deze heffing is voor het beheren (inzamelen, transporteren en zuiveren) van afvalwater. WEB voert de taak uit voor het OLB op grond van een beheerovereenkomst. De belastingaanslagen worden opgelegd in de applicatie van GOUWIt. De voorbereidingen om de aanslagen op te leggen zijn in volle gang.

Nature fee

Het OLB ziet de nature fee als een lokale heffing en om deze reden is de fee opgenomen in de tabel van lokale heffingen. De geraamde opbrengst is als bate opgenomen in de begroting en als doorbetaling aan Stinapa op functie 723 Natuurbeheer geraamd.

Motorrijtuigenbelasting

Het beleid en de wet- en regelgeving inzake de motorrijtuigenbelasting wordt regelmatig bekendgemaakt aan de verzekeringsmaatschappijen die de motorrijtuigenverzekering aanbieden. De verzekeringmaatschappijen hebben de bevoegdheid om kentekennummers uit te geven bij het ontvangen van meldingen voor de verzekering van motorrijtuigen. De kentekennummers worden op volgorde van nummers periodiek uitgegeven aan de verzekeringmaatschappij. Motorrijtuigenbelasting wordt geheven op basis van type motor (benzine of diesel), en type voertuig (personenvoertuig, pick-up/vrachtwagen, of motorfiets). Voor taxi's en autobussen geldt een separaat tarief. De verdere automatisering, de administratie van kentekens en structurering van de administratie is grotendeels gerealiseerd. In het 3^e kwartaal van 2023 zijn de werkprocessen verder 'Lean' gemaakt en afgerond. Dit

proces maakt onderdeel uit van het verbeterplan 'Belastingen op orde' als onderdeel van het op orde brengen van het financiële beheer.

Voor het jaar 2025 ligt er een grote uitdaging om de Motorrijtuigenbelasting in samenwerking met RDW voor de BES-eilanden anders te gaan organiseren. Met het huidige stelsel van inning is het lastig om te constateren of bij de aanschaf van een nieuwe kentekenplaat de juiste brandstofsoort wordt opgegeven. Het tarief voor benzineauto's is aanzienlijk lager dan een dieselauto, waardoor regelmatig onjuiste informatie door de burgers wordt verstrekt. Hierdoor loopt het openbaar lichaam veel opbrengsten mis. Het massale kohier voor 2024 is opgelegd voor een totaal bedrag van USD 6.194.000. De toename wordt veroorzaakt door nieuwe aanmeldingen.

Casinorechten

Versterken van het financieel beheer houdt in dat de inkomsten juist begroot worden en financiële risico's verminderd worden. Inmiddels heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan over de casinorechten. Met deze uitspraak is meer zekerheid te stellen over de aangiften. In kwartaal 1 van 2024 is een bedrag van USD 150.000 ontvangen. Op jaarbasis zal dit naar schatting circa USD 600.000 aan extra inkomsten opleveren. Een reële verhoging ter dekking van structurele kosten voor herwaardering van de erfpacht en de grondbelastingwaarden.

Grondbelasting

Grondbelasting is een eilandbelasting en geldt alleen voor eigenaren die een woning zelf bewonen. De afdeling Financiën maakt gebruik van het geautomatiseerd pakket van de Stichting Kadaster Bonaire, naast het geautomatiseerde pakket Gouw. Met behulp van deze geautomatiseerde systemen werkt de afdeling Financiën aan bestandsvergelijkingen. Dit heeft inmiddels geleid tot een beter inzicht in de verstrekte percelen. Er zijn nog een aantal percelen die nadere onderzoek vragen. Er is vanaf medio 2022 sterk ingezet om achterstallige mutaties te verwerken. Op basis van voortschrijdend inzicht is het de verwachting dat eind 2023 de volledige achterstand is ingelopen. In samenwerking met de Belastingdienst Caribisch Nederland wordt er gewerkt aan een verbetering in het inzicht van het totale vastgoed, zodat de juistheid en volledigheid van de aanslagen grondbelasting kunnen worden geborgd. Nu de belastingapplicatie van GOUWt sterk is verbeterd, kan heel eenvoudig via een rapportagemodule een controlelijst worden uitgedraaid. Hiermee kunnen controles vooraf plaatsen, zodat mogelijke omissies in aanslagselecties kunnen worden voorkomen. Het tarief voor grondbelasting bedraagt sinds 2010 0,345% van de waarde van het eigendom.

In 2025 dienen de tarieven voor alle belastingen en heffingen te zijn bijgesteld door de belastingverordeningen te laten aanpassen en door de Eilandsraad te laten vaststellen. Ook dit onderdeel vertegenwoordigt nu een groot bedrag aan verlies aan opbrengst.

Toeristenbelasting

Per 1 juli 2022 is de nieuwe wet- en regelgeving ingevoerd, zodat een effectievere en efficiëntere inning van deze heffing plaatsvindt. De nieuwe werkwijze voorziet in een vorm van heffing bij binnenkomst op het eiland in plaats van afdracht via de hotels. De Visitor Entry Tax (VET) wordt direct geheven aan de belastingplichtige. Op basis van de gerealiseerde opbrengst in het eerste half jaar van 2023 verwachten we in 2024 USD 12.767.000 te gaan ontvangen.

De cruisepassagiers opbrengsten worden opgenomen bij de toeristenbelasting. De aanname voor de hogere inkomsten toeristenbelasting is gebaseerd op een jaarlijks bezoek van 154.000 toeristen. In het meerjarenbeeld gaan we uit van een jaarlijkse groei van 3% in 2024 en 4% in 2025 en 2026. De cruisetoeristen houden we op een gelijkblijvend niveau.

Kwijtschelding belastingen

Conform de huidige wet- en regelgeving Belastingwet BES, afdeling 2, artikel 8.21 t/m 8.26 moet het openbaar lichaam een verordening opstellen met als doel het beleid ten aanzien van kwijtschelding vast te stellen. Het betreft het kunnen toepassen van heldere afspraken om onder voorwaarden aan burgers en ondernemers kwijtschelding te kunnen verlenen. Daarbij wordt aangesloten op het beleid binnen de Belastingdienst/CN. Dit beleid is in 2022 vastgesteld.

2.5.2 Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het OLB is een bijzondere gemeente met ambities op diverse terreinen. Bij de uitvoering van haar activiteiten is het onvermijdelijk dat er risico's worden gelopen. Bij een risico gaat het om de kans op het optreden van een gebeurtenis met mogelijk negatieve effecten. Het woord 'kans' zorgt ervoor dat het gaat over een mogelijke gebeurtenis. Deze mogelijke gebeurtenis kan gevolgen hebben voor het behalen van de doelstellingen van het OLB.

Op grond van het BBV-BES artikel 8 dient het OLB in haar begroting een paragraaf weerstandsvermogen op te nemen, aangevuld met eisen in artikel 10 nadere eisen. In dit hoofdstuk worden de keuzes van het OLB met betrekking tot het weerstandsvermogen weergegeven. Deze keuzes worden iedere 4 jaar ter goedkeuring voorgelegd aan de Eilandsraad. De gemaakte keuzes gelden op grond van BBV-BES artikel 23 eveneens voor de paragraaf weerstandsvermogen die, naast de begroting, ook verplicht onderdeel uitmaakt van de jaarstukken.

Inhoud paragraaf weerstandsvermogen (in begroting en jaarstukken)

De paragraaf weerstandsvermogen moet volgens artikel 10 van het BBV-BES minimaal de volgende elementen bevatten:

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- een inventarisatie van de risico's;
- het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Het OLB neemt de volgende elementen op in de paragraaf weerstandsvermogen:

- beschrijving van de gehanteerde systematiek van risicomanagement;
- de beschikbare (incidentele en structurele) weerstandscapaciteit;
- een samenvatting van de geïnventariseerde risico's;
- een oordeel over het weerstandsvermogen en de weerstandsratio;
- benodigde acties voor de komende jaren.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De definitie van de beschikbare weerstandscapaciteit is in artikel 10.1a van het BBV-BES omschreven als 'de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover het openbaar lichaam beschikt of kan beschikken om niet begrote lasten te dekken'. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit bestaat uit middelen waaruit tegenvallers bekostigd kunnen worden, zonder dat de begroting en het beleid (direct) aangepast moeten worden.

Het OLB rekent de algemene reserve en overig (begrotingsruimte (post onvoorzien) en stille reserves) tot haar weerstandscapaciteit. Hierbij benadrukken we dat bestemmingsreserves niet tot de weerstandscapaciteit worden gerekend, daar deze middelen reeds middels besluitvorming van de Eilandsraad zijn beklemd. Eveneens worden voorzieningen niet tot de weerstandscapaciteit gerekend omdat er verplichtingen aan deze voorzieningen ten grondslag liggen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De risico's met financiële gevolgen die het OLB loopt, bepalen de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit. Voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit wordt uitgegaan van de risico's inclusief beheersmaatregelen (de netto risico's). De uitkomst van de benodigde weerstandscapaciteit wordt vastgelegd in de weerstandsparagraaf, welke tweemaal per jaar wordt geactualiseerd.

OMSCHRIJVING RISICO'S	Bruto risico	Kans	Risico	S/I
Hogere bouwkosten door inflatie/claims aannemer	2.000.000	50%	1.000.000	S
Koersrisico's (verhouding euro/dollar)	20.000.000	5%	1.000.000	S
Huisvesting en arbo-aspecten. Kantoren voldoen niet aan de eisen. Onveilige situaties kunnen hierdoor ontstaan. Risico op hoger ziekteverzuim	4.500.000	20%	900.000	S
Cyberrisico, hacks en datalekken. Grote gevolgen voor bedrijfsvoering/imagoschade	3.000.000	20%	600.000	S
Voor bedrijfsongevallen van personeel tijdens het werk is het OLB niet verzekerd	200.000	10%	20.000	S
Staat van onderhoud overheidsgebouwen wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	1.000.000	50%	500.000	I
Brandschade overheidsgebouwen	5.000.000	20%	1.000.000	I
Verwerking van afgewerkte olie	2.000.000	50%	1.000.000	S
Schade aan haven en infrastructuur rondom de haven	3.000.000	30%	900.000	I
Schadeclaims door onterecht handelen	750.000	30%	225.000	S
Claims door inschattingsfout Veterinaire afdeling	100.000	25%	25.000	S
Opruimen dode dieren door dierziekte	100.000	30%	30.000	S
Schade aan wegen door forse regenval	600.000	50%	300.000	S
Brand en rampenbeveiliging archief Burgerzaken	350.000	20%	70.000	I
Niet voldoen aan eisen voor kinderopvang etc.	500.000	40%	200.000	I
Staat van onderhoud sportaccommodaties wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	2.000.000	30%	600.000	I
Schade aan gebouwen en sportlocaties als gevolg van natuurrampen (deels risico NL)	5.000.000	20%	1.000.000	S
Tekort aan schoolgebouwen als gevolg van bevolkingsgroei (deels risico NL)	10.000.000	10%	1.000.000	I
Mogelijke andere vorm van Covid-uitbraak (deels risico NL)	4.000.000	30%	-	I
Het OLB is, boven het gestort kapitaal, verantwoordelijk voor verliezen van overheids NV's en dochterondernemingen	25.000.000	10%	2.500.000	I
Diverse juridische kwesties op het gebied van belastingen en civiele zaken	500.000	20%	100.000	I
TOTAAL			12.970.000	

Relatie risicomanagement en weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor géén maatregelen zijn getroffen in relatie tot de financiële positie. Dit verband is in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Het weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de begroting en de financiële positie van het OLB is. Dit is van belang wanneer zich financiële tegenvallers voordoen.

Weerstandsratio per ultimo 2023

In onderstaande tabel wordt een nadere duiding gegeven van de weerstandscapaciteit, de geïdentificeerde risico's en de daaruit voortvloeiende ratio weerstandsvermogen van het OLB per ultimo 2023.

Ratio weerstandsvermogen	=	beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve en onvoorzien)	27.824.000	=	2,1
		benodigde weerstandscapaciteit (totaal van de risico's)	12.970.000		

Beoordeling weerstandsvermogen

Om nadere duiding aan de weerstandsratio te geven is aansluiting gezocht met de normeringssystematiek zoals die is ontwikkeld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NARIS). Hiervoor wordt verwezen naar de onderstaande tabel. Opgemerkt wordt dat, hoewel het OLB zich als bijzondere gemeente van Nederland niet 1 op 1 kan vergelijken met een normeringssystematiek die is opgesteld voor Nederlandse gemeenten, deze normeringssystematiek wel degelijk een goede indicatie geeft van het weerstandsvermogen van het OLB. Het OLB streeft naar een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,5 en 2,0. Wanneer de weerstandsratio op structurele basis hoger ligt dan 1,5, dan betekent dit dat dit gedeelte van de weerstandscapaciteit (lees: de algemene reserve) anders kan worden bestemd. Dit beleid is in de Eilandsraad van 13 juni 2022 vastgesteld.

Klasse	Ratio weerstandsvermogen	Conclusie weerstandsvermogen
A	hoger dan 2,0	Uitstekend
B	tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
C	tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
D	tussen 0,8 en 1,0	Matig
E	tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
F	kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Duiding weerstandsratio OLB

De weerstandsratio van het OLB per ultimo 2023 bedraagt **2,1**. Dit betekent dat het OLB in staat is om, met inzet van de beschikbare weerstandscapaciteit, ruim 2 keer de geïdentificeerde risico's te dragen wanneer deze zich allemaal tegelijkertijd zouden voordoen.

Op basis van de systematiek zoals is beschreven in deze paragraaf kan worden geconcludeerd dat het weerstandsvermogen van het OLB op dit moment **uitstekend** is.

Weerstandscapaciteit in relatie tot de liquiditeitspositie

De weerstandscapaciteit van het OLB wordt met name gevormd door de aanwezige algemene reserve. De algemene reserve is ontstaan na de inrichting van het OLB per 10 oktober 2010, waarbij een zogenaamde openingsbalans is opgesteld. De algemene reserve fungeerde daarbij als tegenhanger voor de aanwezige vaste activa die destijds moesten worden gewaardeerd. In de loop der jaren is de algemene reserve aangevuld met voordelige jaarrekeningresultaten.

Om de aanwezige weerstandscapaciteit daadwerkelijk te kunnen inzetten in het geval zich risico's voordoen, is het voor het OLB van belang om over voldoende liquiditeiten te beschikken. Daar het voor het OLB op grond van artikel 11 van de Wet FinBES niet is toegestaan om zelfstandig de geldmarkten te betreden en bijvoorbeeld leningen bij commerciële partijen aan te gaan, is de beschikbaarheid van liquiditeiten een grote beperkende factor voor de uitvoeringskracht van het OLB.

Op grond van artikel 89 van de Wet FinBES bestaat voor het OLB echter wel de mogelijkheid om, door tussenkomst van het Cft, renteloze leningen voor het doen van investeringen ten behoeve van de publieke taak aan te vragen bij de Rijksoverheid. Voor dergelijke leningen is het van belang dat het OLB de kapitaallasten van de lening kan dragen in de reguliere begroting. Het verkrijgen van dergelijke leningen is echt geen zekerheid. Voor het OLB is het derhalve van groot belang om doorlopend te beschikken over een actuele liquiditeitsprognose én, indien zich risico's manifesteren, direct in contact te treden met het Cft en de Rijksoverheid. Hierbij wordt opgemerkt dat er geen lening kan worden aangevraagd ter financiering van exploitatiekosten.

Liquide maken van de algemene reserve

In de brief d.d. 28 februari 2024 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de notitie 'Weerstandscapaciteit en mate van liquiditeit – openbare lichamen BES' van het Cft zijn de kaders inzake het weerstandsvermogen en de mogelijkheid van het vrij opnemen van liquiditeiten op het moment dat eventuele calamiteiten zich voordoen nader geduid.

Per 30 juni 2024 bedraagt het rekeningcourantsaldo exclusief vooruit ontvangen bijzondere uitkeringen USD 7 miljoen.

Uit de liquiditeitsprognose blijkt dat het OLB, bij volledige uitvoering van de begroting (inclusief de geplande investeringen), op korte termijn zal gaan interen op de beschikbare liquiditeiten. Om in de toekomst zorg te dragen voor voldoende beschikbaarheid van liquiditeiten en ook de liquide beschikbaarheid van het weerstandsvermogen, is op korte termijn actie nodig. Het OLB zal gaan inzetten op verdere verbetering van het incassotraject, zodat openstaande vorderingen sneller kunnen worden geïnd. Daarnaast moet worden gekeken naar de financieringswijze van de geplande investeringen.

De huidige begroting en liquiditeitsprognose veronderstellen dat het OLB, zoals tot nu toe gebruikelijk was, investeringen met kort geld financiert. Daar het OLB op grond van de Wet FinBES geen toegang heeft tot de kapitaalmarkten betekent dit in beginsel dat bijvoorbeeld investeringen in gebouwen die tientallen jaren meegaan al voor de bouw of aanschaf volledig met kort geld gefinancierd moeten worden. Dit is geen realistische manier voor het financieren van grote investeringen, zeker niet met de ambities van het OLB in het achterhoofd. Het is daarom van groot belang om de mogelijkheid op basis van artikel 89 van de Wet FinBES tot het aanvragen van renteloze leningen bij de Rijksoverheid te gaan benutten teneinde de geplande investeringsbegroting te kunnen uitvoeren.

Opstellen liquiditeitsprognose

Op basis van het actuele banksaldo en de ontwerpbegroting 2025 inclusief het meerjarenperspectief 2026-2028 is een prognose van de cashflow tot en met 2025 opgesteld.

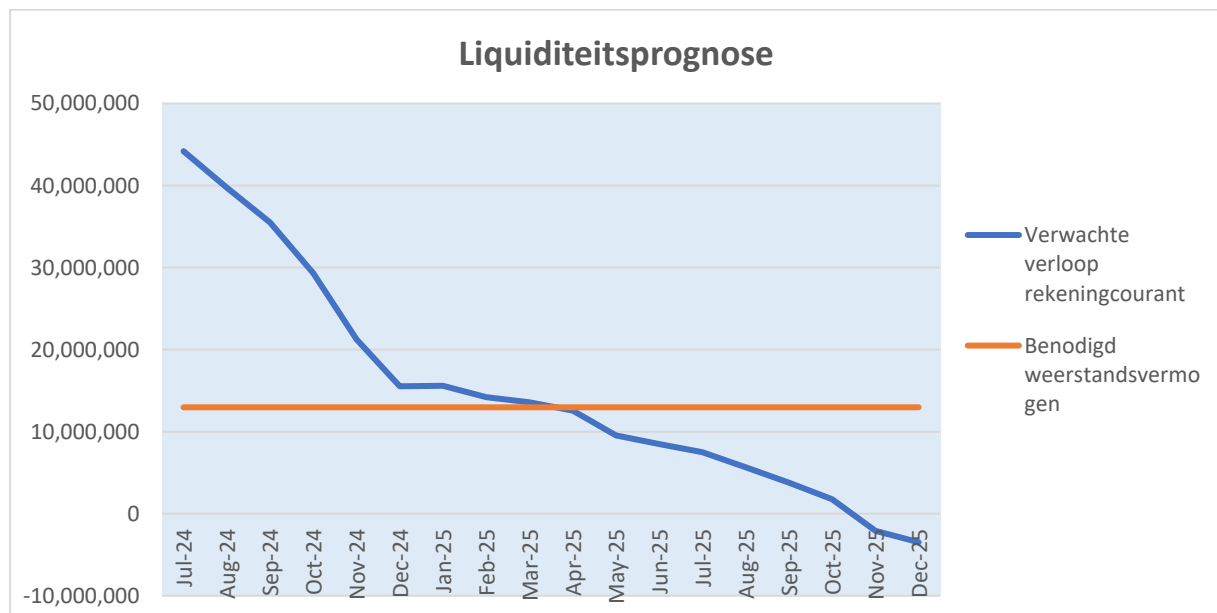
We hebben hierbij de volgende uitgangspunten toegepast:

- de voorgenomen investeringen per jaar zijn gelijkmatig over de maanden van het betreffende jaar verdeeld;
- het saldo van de vooruit ontvangen Bijzondere Uitkeringen wordt veronderstelt binnen de afgesproken periode te worden besteed, de liquiditeiten vanuit deze vooruit ontvangen middelen worden niet meegerekend tot de liquide beschikbare weerstandscapaciteit;
- er is rekening gehouden met een afslag voor oninbaarheid van opgelegde belastingaanslagen en overige vorderingen;
- de ontvangen VU, inclusief de loon- en prijsontwikkelingen, is gebaseerd op de meicirculaire 2024 (d.d. 12 augustus 2024) van BZK.

We komen tot de conclusie dat, bij volledige uitvoering van de begroting en voortzetting van de huidige financieringswijze van onze investeringen, het banksaldo in de komende periode snel zal gaan afnemen tot kritieke waarden en niet meer zal blijven voldoen aan het beleid dat door de Eilandsraad is vastgesteld. Dit zal ook betekenen dat het OLB niet over voldoende liquiditeiten blijft beschikken indien de geïdentificeerde financiële risico's zich voordoen. Om deze situatie te voorkomen zal het OLB, zoals in voorgaande paragraaf is toegelicht, op korte termijn nadere actie moeten ondernemen, met name ten aanzien van de financieringswijze van de geplande investeringen.

Liquiditeitsplanning

In onderstaande tabel is de geplande ontwikkeling van de beschikbare liquiditeit vanaf 1 juli 2024 weergegeven, gebaseerd op de in voorgaande paragraaf beschreven uitgangspunten.

2.5.3 Onderhoud kapitaalgoederen

2.5.3.1 *Wegen*

Het Meerjarig Onderhoudsprogramma Wegen (MJOP) geeft aan dat Bonaire 1.578.302 m² aan wegenoppervlak bezit, dat wordt gevormd door een kleine 225 km wegen. Om de wegen van Bonaire in de gewenste staat te krijgen, gaat dit plan uit van:

- reconstructie van ruim 38 km hoofdwegen en ontsluitingswegen;
- wegwerken van de onderhoudsachterstand op 62 km verbindingswegen;
- wegwerken van de onderhoudsachterstand van ruim 77 km bestaande woonstraten;
- verharderen van 61 km zandwegen in woonwijken.

Er is door middel van een algemene visuele inspectie gedurende de maanden augustus tot september 2022 een analyse vastgesteld van de staat van het wegennetwerk op Bonaire. De inspectie omvatte het volledige gebied van verharde wegen, doorgaande onverharde wegen en woonwijken en is uitgevoerd op basis van internationaal erkende methodes. Voor elke weg is de aanwezige schade beoordeeld op ernst (licht, matig, ernstig) en omvang (gering, enig, groot).

Resultaten van de technische staat van de wegen:

De algemene visuele inspectie volgens de CROW-methode legt de technische kwaliteit van de verhardingen vast. Hierdoor kan het kwaliteitsniveau worden vastgesteld door de inspectieresultaten te vergelijken met de CROW-richtlijnen. Deze richtlijnen bepalen het minimaal aanvaardbare technische kwaliteitsniveau. Er zijn drie kwaliteitsniveaus:

1. Voldoende: Schade blijft ruim onder de richtlijnnorm. Restlevensduur > 5 jaar.
2. Matig: Richtlijnnorm wordt binnenkort bereikt. Restlevensduur ca. 3-5 jaar.
3. Onvoldoende: Richtlijnnorm is bereikt of overschreden. Restlevensduur ca. 0-2 jaar.

Van het geïnspecteerde gebied vertoont 45% een onvoldoende kwaliteit. De onverharde wegen zijn geïnspecteerd en de belangrijkste conclusies zijn dat het dominante schadebeeld 'gaten' is. Op meer dan 65% van de wegen zijn aanzienlijke gaten geconstateerd, variërend in ernst.

Het Bestuurscollege van Bonaire koestert een gedurfde visie voor de komende vijf jaar: het volledig asfalteren van alle zandwegen in de woonwijken over het eiland. Bovendien moeten zowel de belangrijkste hoofdwegen als de verbindingswegen binnen een periode van 12 jaar van hoogwaardige kwaliteit zijn. Deze ambitieuze doelstelling benaderen we op een holistische manier waarbij rekening wordt gehouden met de impact op het milieu, de lokale voorzieningen, de natuur, het landschap, de mobiliteit en het waterbeheer. Door deze integrale benadering beoogt het Bestuurscollege een duurzame en bruisende toekomst voor Bonaire te bewerkstelligen, waar mobiliteit, welzijn en een aantrekkelijke woonomgeving naadloos samenkomen.

Bereikbaarheid en veiligheid

Wij streven naar een leefomgeving waarin bewoners en bezoekers zich veilig en comfortabel kunnen verplaatsen, zowel te voet als met de fiets, het openbaar vervoer en gedeelde mobiliteitsoplossingen. We willen de aantrekkingskracht van het fietsen vergroten door de aanleg van een uitgebreid fietsnetwerk met ruim opgezette fietspaden en diverse routeopties.

De ontwikkeling van verharde wegen en verbeterde wandel- en fietsfaciliteiten, samen met een efficiënt openbaar vervoer, draagt bij aan een mobiel eiland waar iedereen gemakkelijk en veilig op zijn

bestemming kan komen. Door minder frequent met de auto te reizen, met name buiten de drukke tijden, dragen we bij aan een gezonde toekomst voor onszelf en onze omgeving.

Aantrekkelijke leefomgeving

We streven naar meer groene ruimtes waarin bewoners kunnen ontspannen, wandelen en genieten. Dit realiseren we door herinrichting van straten en wegen, waarbij we zorgen voor extra parkeermogelijkheden voor auto's in het centrum. Bezoekers worden aangemoedigd om het centrum te verkennen dankzij goed bereikbare parkeerplaatsen. Bovendien moedigen we beweging aan door de verbeterde toegankelijkheid van locaties te voet of per fiets. We vergroenen onze omgeving, wat resulteert in meer schaduwrijke plekken voor fietsers en wandelaars.

Een duurzame toewijding

Onze omarming van de principes van duurzaamheid weerspiegelt zich in ons beheer en onderhoud van wegen. Hierbij gaan we zorgvuldig om met energie, materialen, leefomgeving, natuur, landschap en water. We streven naar duurzaam gebruik van materialen, zoals hergebruik van oud asfalt in nieuwe wegen. We implementeren oplossingen voor afwatering van regenwater, waaronder waterdoorlatende constructies. Bij de ontwikkeling van gebieden nemen we de natuur en het landschap in acht, met mogelijke toepassingen zoals verdiepte liggingen en wildpassages.

Prioritering van wegeaanleg en onderhoud

De uitdagingen die gepaard gaan met wegenrenovatie en -aanleg zijn aanzienlijk. De volgorde waarin we deze wegen benaderen, wordt bepaald op basis van hun dringendheid. De inspectieresultaten hebben geleid tot de ontwikkeling van een prioriteringslijst, waarbij de meest ernstige wegen als eerste worden aangepakt. Voor het bepalen van de hoogste prioriteit van wegvakken is een visuele inspectie uitgevoerd (kwaliteitsmeting). Deze prioritering is gedaan volgens de CROW wegbeheersystematiek voor verharde wegen en een aangepaste methodiek voor onverharde wegen. Beide benaderingen zijn gebaseerd op de inspectieresultaten.

Daarnaast heeft het Bestuurscollege besloten om prioriteit te geven aan het verharderen van wegen in woonwijken waar nog geen verharding is aangebracht. Sommige woonwijken hebben wegen die zijn aangelegd sinds 1980, maar nooit zijn verhard. We streven naar een combinatie van materialen, met klinkers voor woonwijken en asfalt voor hoofdwegen. De materiaalkeuze hangt voornamelijk af van de afwatering en het verkeersvolume. Om de aanpak van wegekwesies meer gestructureerd en gepland aan te pakken, stellen we voor om gedurende vijf jaar een gereserveerd bedrag toe te wijzen aan gestructureerde investeringen voor wege Renovatie. Het succesvol realiseren van de verwachte positieve macro-economische effecten vereist een efficiënte uitvoering van het investeringsplan. Dit vraagt om zorgvuldige prioritering van investeringsprojecten en het waarborgen van hun kwaliteit in aanbestedingsprocedures en uitvoering.

Bij het herinrichten van straten maken we doordachte keuzes tussen voetgangers/fietsers en auto's om een economisch haalbare balans te vinden. De infrastructuur- en ruimtelijke ontwikkelingsstructuurvisie zal richting geven aan een uitgebreider wegenmasterplan.

Kosten

Verharde wegen

Op basis van de prioriteit van het Bestuurscollege is er besloten om de verharde wegen in 12 jaar naar een kwaliteitsniveau te brengen en de focus te zetten op de onverharde wegen.

Onverharde wegen

De totale kosten voor de reconstructie van alle onverharde wegen binnen woonwijken bedraagt totaal USD 120,3 miljoen.

De financiering hiervoor wordt verzorgd door een combinatie van de exploitatiebegroting van het OLB, waarin een bedrag van USD 4,4 miljoen is opgenomen, financiële middelen van diverse Ministeries, en een jaarlijkse investering van 20 miljoen USD vanuit de investeringsbegroting van het OLB. Bovendien zullen financiële bijdragen vanuit de private sector worden ingezet om de verbetering van wegen, waar zij gelegen zijn, mede mogelijk te maken.

2.5.3.2 Openbare verlichting

Het OLB wil de verlichting van de openbare ruimtes op Bonaire structureel beheren en onderhouden. Aangezien de openbare ruimtes op Bonaire voor het overgrote deel uit straten bestaan, is hier als eerste deel van voornoemd beheer een beheersplan voor de straatverlichting opgesteld. Het beheersplan geldt voor de periode 2023 – 2027. Om de vijf jaar wordt het beheersplan geëvalueerd en herzien. Het primaire doel van het beheersplan voor de straatverlichting is het waarborgen van de verkeersveiligheid. Tevens draagt een goede straatverlichting bij aan de gevoelens van sociale veiligheid.

Het beheersplan geeft inzicht in de manier waarop de openbare verlichting (OVL) in Bonaire duurzaam in stand wordt gehouden. Het beschrijft:

- de visie van het OLB met betrekking tot straatverlichting;
- huidige situatie: omvang en kwaliteit van de te beheren gebieden;
- de gewenste kwaliteit;
- de noodzakelijke maatregelen om de gewenste kwaliteit te realiseren;
- de (financiële) middelen die daarvoor nodig zijn.

2.5.3.3 Groen

In 2024 zal de herbebossing en herbeplanting van het Nationaal Park (WSNP), de mangroves en koralen doorgezet worden. Een probleem voor de herbebossing en herbeplanting in Nationaal Park en de mangroven is de aanwezigheid van geiten. In 2020 is met de ondersteuning van het Rijk op zowel deskundig als financieel gebied een aanvang gemaakt met de aanpak van deze geitenproblematiek, de zogenaamde duurzame geitenhouderij. In 2024 zal LVV hiermee verder doorgaan, door het verschaffen van trainingen. Dit zal een effectieve herbebossing en herbeplanting faciliteren.

2.5.3.4 Gebouwen

Net als bij de wegen bestaat er een grote onderhoudsachterstand bij de openbare gebouwen, waardoor een aantal gebouwen in slechte staat verkeert. In het verleden zijn door het Rijk middelen beschikbaar gesteld voor het onderhoud van het Passangrahan gebouw maar dit was een op zichzelf staand project. Het Rijk heeft in 2010 namelijk om meerjarig renovatie en onderhoudsplannen gevraagd. Er is een inventarisatie lijst opgesteld van het vastgoed van het OLB. In 2024 zal de registratie van het vastgoed ter hand genomen worden. Er zal een onderhoudsplan worden opgesteld om een structureel plan te kunnen opstellen voor het oplossen van de achterstand maar ook van het reguliere onderhoud.

2.5.3.5 Riolering

Het rioleringsstelsel gaat in beheer overgedragen worden aan het WEB. Het OLB zal structureel bijdragen aan deze exploitatie van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI). Het OLB spant zich samen met het WEB en het Ministerie van I&W in om voor het eind van 2025 een structurele oplossing te hebben voor een duurzaam onderhoud en beheer van de riolering.

2.5.3.6 *Water*

Bonaire zal de komende jaren worden geconfronteerd met de gevolgen van de stijging van de zeespiegel ten gevolge van klimaatverandering. Hierover worden de eerste rapporten inmiddels uitgebracht. Daarnaast is een structurele oplossing voor de hemelwaterafvoer nodig. Bonaire heeft op dit moment geen structureel afwateringsstelsel en watermanagement. In samenwerking met de waterschappen wordt aan een plan gewerkt. Dit plan zal moeten dienen om tot concrete acties te komen voor het oplossen van de hemelwater afvoer. Een van de grootste hemelwater afvoerstelsels (Salinja di Vlijt) zal hierbij aangepakt worden.

Er is een plan opgesteld voor het inhalen van het achterstallig onderhoud van dammen, rooien en afvoerkanalen. Ook is het de bedoeling om een drietal dammen aan te leggen. Er is een financieringsaanvraag gedaan bij het ministerie van LNV in het kader van het Milieu en Natuurprogramma voor de BES- eilanden.

2.5.3.7 *Onderwijshuisvesting*

In 2020 is het Convenant Onderwijshuisvesting Bonaire gesloten tussen het ministerie van OCW en het OLB. In dit convenant is afgesproken dat het OLB haar taken op het gebied van renovatie en onderhoud van schoolgebouwen onderbrengt bij Fundashon Propiedat Inmobil Boneiru (FPIB). De scholen op Bonaire krijgen vanuit OCW jaarlijks een lumpsum uitgekeerd. OCW geeft aan dat de kosten voor het beheer en onderhoud van de schoolgebouwen hierin verwerkt zijn.

De aanbestedingen voor de nieuwbouwprojecten voor de basisschool de Pelikaan en het MBO en VMBO van het SGB zullen naar verwachting in 2024 van start gaan en worden afgerond in 2026.

2.5.4 Bedrijfsvoering

De Directie Bedrijfsvoering en Ondersteuning omvat alle faciliterende activiteiten ter bevordering van de processen, zowel voor de dienstverlening naar de interne klant, als naar de externe klant. Om het streven naar deze solide en duurzame dienstverlening waar te maken, is er een stevig team neergezet binnen de Directie. Met als aansturing de Directeur, de Directiesecretaris en de Officemanager. Voorbij het streven gaat het creëren van een meerwaarde, die voortkomt uit sterke samenwerking tussen de afdelingen onderling en de andere directies.

De speerpunten voor 2025 blijven de focus op de interne en externe dienstverlening, *good governance*, klantgerichtheid en het optimaliseren van de bedrijfsmatige processen. Om deze speerpunten meerjarig te kunnen realiseren is gekozen voor een projectmatige- óf programmaanpak. In 2024 hebben we gewerkt aan het op orde krijgen van de basis. In 2025 zal deze basis als vruchtbare grond dienen voor het uitrollen van de andere speerpunten.

ICT

De ICT-dienstverlening, zal zich in het tweede deel van 2024 concentreren op het verder uitrollen van de nieuwe technologie. Hieronder vallen het invoeren van “follow me” printing, afronden van de introductie van GIS en het vernieuwen van maatwerkapplicaties. Het voornemen is meer primaire OLB-applicaties te migreren naar SaaS^[1] of Cloud. Hierdoor zal de beschikbaarheid van de applicaties verder toenemen. Ook verbetert de functionaliteit, omdat men steeds over de meest recente versies beschikt. In de daaropvolgende jaren zal dit beleid worden voortgezet met als duidelijke richtlijn *SaaS/Cloud first*.

Om beter bestand te zijn tegen calamiteiten en cyberaanvallen zal in het tweede deel van 2024 een start gemaakt worden met het “*disaster recovery en business continuity*”-programma, waardoor het herstellen van de dienstverlening op een voorspelbare en verzekerde wijze kan worden uitgevoerd. De doelstelling is het continueren van de primaire dienstverlening van het OLB, ook in het geval van een calamiteit. Dit programma wordt meerjarig uitgerold en zal daarmee doorgang vinden in 2025 en een continue factor blijven in de opvolgende jaren.

We gaan tevens de slagkracht van het team uitbreiden door versterking van een functioneel beheerder, een changemanager en de uitbreiding van de werkplek beheerfunctie, waar dit wellicht nog doorgang kan vinden naar 2025.

Na een periode van bouwen en introduceren van nieuwe diensten en het verplaatsen van een aantal van de bestaande diensten naar de Cloud, zal de focus verschuiven naar het stabiliseren van alle veranderingen en het opruimen van achtergebleven zaken. Daarnaast starten we in de tweede helft van 2024 met het optimaliseren van de interne organisatie, om daarmee zorg te dragen voor goede bereikbaarheid in 2025 en tevens als vertrouwde partner te fungeren voor alle diensten van het OLB.

Communicatie

[1] SaaS (Software as a service): software die als online dienst wordt aangeboden, waardoor de software niet hoeft te worden aangeschaft maar een contract per maand per gebruiker is afgesloten.

In het najaar van 2024 zal de afdeling Communicatie, met hulp van externe deskundige, haar strategische visie herzien. Deze nieuwe visie zal in 2025 worden uitgerold en vormt de basis voor diverse projecten die dan speciale aandacht krijgen. De afdeling zal zich richten op strategische overheidscommunicatie, waarbij informatieve campagnes worden ontwikkeld om het publiek te informeren over belangrijke onderwerpen zoals nieuwe wet- en regelgeving, gezondheid en veiligheid. Ook bestuurs-, project- en beleidscommunicatie krijgt aandacht, met effectieve communicatie over de voortgang van grote projecten zoals infrastructurele werken. Nieuw beleid zal helder aan stakeholders en het publiek worden gecommuniceerd. Hierbij is het belangrijk de persvoorlichting te verbeteren, onder andere door op veel platforms zichtbaar te zijn.

Crisiscommunicatie zal worden versterkt door crisismanagementplannen te ontwikkelen en te oefenen, inclusief training van een crisisteam en simulaties van noodsituaties. Denk hierbij aan de voorlichtingscampagne die van start gaat aan het begin van het orkaanseizoen, het tijdig plaatsen van weerupdates op de OLB Facebookpagina, etc.

Arbeidsmarktcommunicatie zal gericht zijn op wervingscampagnes om talent aan te trekken en het werkgeversmerk te versterken door successen en unieke werkomgevingen te communiceren. Dit zal in samenwerking zijn met de afdeling Personeel & Organisatie.

De afdeling Communicatie zal zich verbeteren voor de interne klant door het gebruik van intranet te stimuleren. Hierop worden bedrijfsnieuws, documenten en trainingen gedeeld. Regelmatige interne nieuwsbrieven en updates zullen de transparantie vergroten. Daarnaast wordt gewerkt aan de toegankelijkheid van intranet voor de medewerkers. Tot slot zullen protocollaire zaken en de huisstijl nauwgezet worden bewaakt door het opstellen van protocollen voor officiële evenementen en het handhaven van richtlijnen voor de visuele en tekstuele presentatie van de organisatie. Denk hier bijvoorbeeld aan het juist gebruik van de vlag.

Facilitaire zaken

De afdeling Facilitaire Zaken biedt ondersteuning aan het ambtelijk apparaat. Dit op het gebied van o.a. het beheer en onderhoud van panden van het OLB, bemiddelen bij huurcontracten, verhuizingen, het organiseren van activiteiten, beheer van het wagenpark en het intern telefoonsysteem, magazijnfunctie, beveiliging, schoonmaak en uitgifte uniformen. In 2025 zal onder leiding van een Projectleider Inkoop de gefaseerde opzet van een afdeling Inkoop en bijbehorend inkoopbeleid, dienstreizen en onderhoud worden gerealiseerd. Daarmee kunnen we winst maken op de efficiëntie en service, maar ook kwaliteit waarborgen.

Voor het jaar 2025 heeft de afdeling de volgende prioriteiten:

- *Verduurzaming*: er wordt een start gemaakt (Fase 1) om over te gaan naar een elektrisch wagenpark;
- *Data driven* besluitvorming: verzamelen en analyseren van gegevens met betrekking tot energieverbruik en onderhoudsgeschiedenis. Dit kan helpen bij het identificeren van trends, het voorspellen van storingen en het optimaliseren van de toewijzing van middelen;

- Betrokkenheid en training van werknemers: investeren in het personeel van FZ door trainings- en ontwikkelingsmogelijkheden te bieden. Betrokken en bekwame medewerkers dragen bij aan verbeterde prestaties en klanttevredenheid;
- Klantervaring: focus op het verbeteren van de algehele ervaring van de klanten van FZ door implementatie van servicegerichte initiatieven.

In 2025 wordt onder leiding van de Programmanager Huisvesting verder gewerkt aan het Project Centrale Huisvesting. Dit project heeft als doel het realiseren van een nieuw centraal overheidsgebouw met het oog op het verbeteren van de dienstverlening en de samenhang binnen de organisatie. Het nieuwe centrale overheidsgebouw zal voldoen aan de eisen zoals gesteld in de Arbowetgeving. Werknemers van het OLB dienen te beschikken over een goed ingerichte, veilige en gezonde werkplek.

In 2025 (Fase 2 en 3) worden de volgende onderwerpen verder uitgewerkt:

- Opstellen van een technisch programma van eisen;
- Selectie van de architect;
- Maken van een voorlopig en definitief ontwerp (inclusief een interieur ontwerp);
- Opstellen van een gedetailleerde raming van de kosten (inclusief inrichting en meubilair);
- Opstellen van een meerjaren-onderhoudsbegroting;
- Opstellen inkoopstrategie (aanbestedingsvorm);
- Opstellen van een business case;
- Opstellen van een draaiboek voor de realisatie, beheer en exploitatie.

Post & archief

De afdeling Post & Archief heeft als voornaamste taak het efficiënter en inzichtelijker maken van de documentstromen en de uitrol van een centrale repro- en postafdeling. Ook komt de focus op het toegankelijker maken van de aanwezige informatie, voornamelijk door middel van digitalisering van de archiefbescheiden. Hiermee is er niet alleen oog voor het voorzien van de interne collega's van de gevraagde informatie, maar wordt ook gedacht aan de langdurige bewaring en toegankelijkheid van het cultuur-historisch erfgoed van Bonaire.

Het archief is op dit moment in een (digitale) transitie. Van opschoning tot digitalisering, met name twee grote projecten: Digitalisering diverse archiefblokken en Opschoning archief (selectielijsten: waardering/vernietiging). Deze verbeteringsslag komt ten bate van OLB breed en de bevolking van Bonaire. Denk aan opgeschoonde archieven, gedigitaliseerde archieven die voldoen aan de wet- en regelgeving van het archief. Tevens zal er worden gekeken naar andere mogelijkheden voor een nieuwe archiefbewaarplaats (ABW). Gezien het tropische klimaat moet er goed onderzocht worden hoe de Nederlandse wet- en regelgeving hier juist toegepast kan worden, zonder het verlies van onze documenten.

Juridische & Algemene Zaken

De afdeling Juridische & Algemene Zaken zal in het najaar van 2024 worden uitgebreid met 3 fte aan wetgevingsjuristen. In 2025 is de formatie-uitbreiding van JAZ gerealiseerd en geformaliseerd, waardoor de bezetting op alle drie de secties op sterkte is. Dat betekent ten behoeve van de interne alsook de externe dienstverlening dat de klant kan rekenen op 4 fte aan bestuurlijk juridisch adviseurs die gedegen

inhoudelijk advies uitbrengen aan de directies en afdelingsmanagers. 4 fte aan wetgevingsjuristen die de opgelopen achterstand in 2024 met passie voor hun vak en inzet gaan inhalen. 4 fte juridisch administratief medewerkers die juridisch administratieve ondersteuning zullen bieden aan de bestuurlijk juridisch adviseurs en wetgevingsjuristen. Hiermee wordt de doelmatige en rechtmatige dienstverlening van afdeling JAZ in stand gehouden.

Beoogd effect van deze capaciteitsuitbreiding is:

1. De wetgevingsproducten, zoals opgenomen in de wetgevingskalender 2025, worden tijdig aangeleverd bij de agendakamer. Het ontwerpen van wet- en regelgeving en adviseren/ verlenen van ambtelijke ondersteuning aan de Eilandsraad inzake wet- en regelgeving.
2. Juridische bijstand op maat aan de afzonderlijke directies. Elke directie krijgt een bestuurlijk juridisch adviseur, een wetgevingsjurist en juridisch administratief medewerker toegekend. Dit ter bevordering van de dagelijkse juridische ondersteuning. De inzet van externe bijstand wordt verder teruggedrongen, daar de juristen in 2025 in de hoofdregel zelfstandig als belangenbehartiger van het OLB en of het Bestuurscollege in bezwaarschrift- en of beroepsprocedures alsook civiele procedures.
3. JAZ is verantwoordelijk voor het inventariseren en zorgen voor tijdige behandeling van bezwaarschriften, evenals het tijdig (ambtelijk) horen van betrokkenen door een (externe) bezwaarschriftencommissie. Herziening van de oude regelgeving, versimpeling en verduidelijking van de bestaande alsook het opstellen van nieuwe regelgeving krijgt in 2025 volop aandacht. Een integrale samenwerking tussen JAZ en de Directies bij de uitvoering van de strategische, tactische en operationele taken zal zichtbaar zijn in de versnelling van bestaande behandeltrajecten en of de voortvarende behandeling van ad hoc vraagstukken. De burger en/of externe ketenpartners krijgen een slagvaardige dienstverlening vanuit de afdeling en duidelijke regelgeving, waarmee eenduidigheid zorgt voor beter toezicht, naleving en uniforme handhaving.
4. JAZ levert als afdeling ook in 2025 haar sociale en maatschappelijke bijdrage aan het eiland door het organiseren van de Oefenrechtbank. De Oefenrechtbank werd 5 jaar geleden voor het eerst geïntroduceerd als activiteit voor de leeftijdscategorie 9-13 jaar in de "Buki di Pret". De sectie van de bestuurlijk juridisch adviseurs, onder leiding van het afdelingshoofd, verzorgen in samenwerking met het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en advocaten van een gerenommeerd advocatenkantoor een simulatie. De jeugdige burgers komen zo spelenderwijs in aanraking met het recht en de werking van de wet.

Personeel en organisatie

De plannen voor P&O zijn voor 2025 gericht op het versterken van drie kerngebieden: werkgeluk en werkbalans, kwaliteit van advies en uitvoering, en klantgerichte dienstverlening. Om deze doelstellingen te bereiken, richt de afdeling zich op tien hoofdaspecten die bijdragen aan de bredere organisatie-doelen.

Medewerkerstevredenheid en -welzijn

Een van de prioriteiten is het verhogen van de medewerkerstevredenheid met 15%. Dit wil de afdeling bereiken door de interne communicatie te verbeteren, welzijnsprogramma's aan te bieden en een positieve werkomgeving te creëren. Op het gebied van medewerkerswelzijn voert de HR-afdeling halfjaarlijkse tevredenheidsonderzoeken uit en introduceert zij welzijnsprogramma's zoals

sportabonnementen, mentale gezondheidsworkshops en flexibele werkuren. Dit moet bijdragen aan een gezonde werk-privébalans.

Motivatie en prestatie

Om de productiviteit en motivatie van medewerkers te verbeteren, staat de implementatie van een nieuw prestatimanagementsysteem op de agenda. Dit systeem zal transparanter en effectiever zijn, waardoor zowel managers als medewerkers beter in staat zijn met regelmatige feedback, duidelijke doelstellingen en ontwikkelingstrajecten mogelijk maken. Trainingen voor management en regelmatige prestatiebeoordelingen zorgen ervoor dat het systeem effectief wordt gebruikt.

Op technologisch vlak worden HR-informatiesystemen geüpgraded en nieuwe tools voor roosterbeheer, prestatimanagement, verzuim- en verlofmanagement geïntroduceerd. AI-gebaseerde tools zullen helpen bij werving, prestatimanagement en automatisering van routinetaken. Daarnaast wil de HR-afdeling AI-technologieën integreren in de HR-processen om de efficiëntie en effectiviteit te verhogen. Deze technologieën zullen helpen bij data-gestuurde besluitvorming en het verbeteren van de training en ontwikkeling van medewerkers. De AI-technologie zal ingezet worden ter versterking en zeker niet ter vervanging van de huidige medewerkers.

Aantrekken en behouden

Een ander belangrijk aspect is de optimalisatie van de wervings- en selectieprocessen. Door geavanceerde technologieën te gebruiken en strategische wervingsplannen te ontwikkelen, wil de afdeling de efficiëntie en effectiviteit van deze processen verbeteren. Ook wordt een effectief mobiliteitsbeleid ingevoerd om medewerkers beter in hun kracht te zetten en hun werkzaamheden te optimaliseren.

Investeren in de professionele ontwikkeling van medewerkers blijft een voortdurende focus. Dit gebeurt door middel van jaarlijkse opleidingsprogramma's die zowel hard als soft skills behandelen. Deze opleidingsprogramma's bestaan uit technische modules zoals Bestuurskunde, Mbo-opleidingen, Bonaire Mijn Nieuwe Thuis (inburgeringscursus) en cursussen gericht op persoonlijke vaardigheden. Daarnaast worden er specifieke leiderschapstrainingen aangeboden om het managementteam verder te ontwikkelen.

Tevens zal in maart 2025 de Siman di Konosementu (Week van de Kennis) weer gaan plaatsvinden. Dit jaarlijks terugkerend evenement is gericht op het bevorderen van kennisdeling, persoonlijke ontwikkeling en professionele groei binnen het OLB. Het doel van deze week is om medewerkers te inspireren, hun competenties te vergroten en een cultuur van continue leren te bevorderen.

Ter bevordering van de mobiliteit in de organisatie, zal er ook gebruik gemaakt worden van EVC-trajecten: een EVC-traject (Erkenning van Verworven Competenties) is een proces waarbij de kennis, vaardigheden en competenties die iemand in de loop der jaren heeft opgedaan, worden beoordeeld en erkend, ongeacht hoe deze zijn verkregen. Door gebruik te maken van EVC-trajecten kan het OLB hun personeel effectiever inzetten, hun kennis en ervaring beter benutten en bijdragen aan een dynamische en competente organisatie. Hieraan zullen mentorprogramma's en coachingtrajecten worden gekoppeld, om zo begeleid te worden bij het implementeren van de opgedane kennis.

Voor het budgetjaar 2025 zijn de geschatte kosten voor de opleidingsprogramma's als volgt:

1. Interne Opleidingen: USD 200.000. Dit omvat de kosten voor het ontwikkelen en uitvoeren van interne trainingen, inclusief faciliteiten, materiaal, en vergoedingen voor trainers.
2. Week van de kennis: USD 125.000. Kosten voor materiaal, keynote speakers/trainers, en het verhuren van zalen.
3. Externe Cursussen en Certificeringen: USD 250.000. Kosten voor medewerkers om deel te nemen aan externe cursussen en certificeringsprogramma's.
4. EVC-trajecten: USD 50.000 aan kosten voor medewerkers die een traject volgen om hun competenties te vergroten, een hoger niveau diploma te behalen en/of hun mobiliteit te verbeteren.
5. Learning Management System: USD 100.000 - Implementatie en onderhoud van een learning management system platform, inclusief licentiekosten en technische ondersteuning.
6. Mentorprogramma's en Coaching: USD 50.000 - Kosten voor het opzetten en onderhouden van mentorprogramma's en individuele coaching sessies.
7. Evaluatie en Feedback Mechanismen: USD 25.000 - Tools en processen voor het evalueren van de opleidingsprogramma's en het verzamelen van feedback.
8. Samenwerkingen en Partnerships: USD 150.000 - Kosten voor samenwerkingen met opleidingsinstituten en experts.

Un OLB pa tur

Diversiteit en inclusie zijn eveneens belangrijke speerpunten. De HR-afdeling streeft naar een inclusieve werkomgeving waarin diversiteit wordt gewaardeerd en benut. Dit omvat diversiteit in afkomst, geloof, geslacht, geaardheid en generaties. Het doel is om verschillen te zien als een kracht en niet als een belemmering. Om diversiteit en inclusie verder te bevorderen, wordt een diversiteitscommissie opgericht en worden workshops en trainingen georganiseerd. Deze activiteiten zijn gericht op het vergroten van bewustzijn en begrip voor diversiteit en inclusie, met bijzondere aandacht voor medewerkers met een beperking of afstand tot de arbeidsmarkt en de generatiekloof.

Beleid en proces

Het HR-beleid wordt geactualiseerd, waarbij het medewerkershandboek wordt herzien en feedbackmechanismen worden ingevoerd. Dit moet zorgen voor een duidelijk en samenhangend beleid dat door iedereen begrepen wordt.

Samenhangend personeelsbeleid is een belangrijk onderdeel van een HRM-afdeling en de gehele organisatie. Of het nu gaat om beleid rondom strategische personeelsplanning, strategische onboarding, tactische strategie als het gaat om het decentraal overleg met de vakbonden, een gedegen strategisch opleidings- en ontwikkelingsbeleid etc., de afdeling HRM heeft hier een zeer belangrijke rol in. Dit gebeurt zowel opdracht gestuurd vanuit de organisatie als proactief op basis van sturingsinformatie en nieuwe ontwikkelingen en inzichten.

Introductie nieuwe salarisadministratie

Accurate en punctuele salarisadministratie waarin zorgvuldig en integer wordt gewerkt en waar tijdig alle benodigde salarisbetalingen worden geïndiceerd. Een onderdeel waar medewerkers en leidinggevenden terecht kunnen met hun vragen.

Een gedegen personeelsadministratie welke de organisatie ondersteund met correcte gegevens, gepaste snelheid en klantvriendelijkheid. Waar vragen gesteld kunnen worden en medewerkers en leidinggevenden op gepaste wijze worden voorzien van informatie. Dit wordt ondersteund door een up-to-date digitaal systeem.

Bijdragen aan het financiële proces

Tot slot worden gedetailleerde HR-budgetten opgesteld en uitgaven gemonitord om binnen de begroting te blijven. Regelmatige audits en proactieve aanpassingen aan arbeidswetgeving zorgen ervoor dat alle HR-activiteiten in overeenstemming zijn met de wet- en regelgeving. Deze initiatieven vormen de kern van het jaarplan van de HR-afdeling en zijn cruciaal voor het behalen van de organisatiedoelen. Ze benadrukken het belang van strategische investeringen in medewerkers en processen om zowel interne als externe klanttevredenheid te waarborgen.

Financiën

Het is de afdeling Financiën twee jaar op een rij gelukt een goedkeurende accountantsverklaring te bemachtigen. Het mooie resultaat is de uitkomst van een gedeelde verantwoordelijkheid van budgethouders en medewerkers. De afdeling Financiën zal zich daarom nogmaals inzetten om dit resultaat te behalen, door hetgeen te verbeteren waar het eerder moeilijk liep en tot een gestroomlijnder proces te komen. Om processen en procedures op structurele wijze efficiënter en transparanter te organiseren, zal in het voorjaar van 2025 gestart worden met een communicatiecampagne. Deze zal elk kwartaal worden herhaald.

Informatievoorziening

Beoogd wordt de interne en externe klanten van de afdeling Financiën via de digitale en sociale platformen met informatie te bereiken en bedienen. Daarbij zal gebruik gemaakt worden van zowel tekst als video, ter verbetering van de bereikbaarheid van de boodschap. De informatie zal periodiek beschikbaar gesteld worden op het intranet en de website van het OLB.

Advisering

Verder zal gewerkt worden aan verbetering van de integrale advisering en ondersteuning aan de afdelingen en directies. Niet onbelangrijk om te vermelden dat afdeling Financien door tussenkomst van haar *tax agents* als eerste visitekaartje met een glimlach de bezoekers aan het eiland verwelkomen. Deze aankomst moet op dusdanige manier worden georganiseerd dat de gemiddelde controle voor de bezoeker verkort wordt naar maximaal 10 minuten. Dit kan onder meer bereikt worden met het realiseren van kiosken op de luchthaven die bestemd zullen worden voor zelfbediening.

Programma Digitalisering en data driven werken

De dienstverlening en de interne processen van het OLB hebben zich de afgelopen jaren niet op hetzelfde tempo doorontwikkeld, zoals de interne en externe klant graag had willen zien. De achterstanden die zijn ontstaan, zijn met name te vinden in:

- het ontbreken en gebruik van basisregistraties, Generieke Digitale voorzieningen en de daarbij behorende processen en kennis;
- dienstverlenings- en bedrijfsvoering processen die analoog georiënteerd zijn;
- ontbreken van effectieve en efficiënte samenwerking met ketenpartners.

Hierdoor ontstaat er een kloof tussen het openbaar lichaam en Europees Nederland. Deze kloof belemmert sterk (het gevoel van) de cohesie binnen het Koninkrijk en de dienstverlening naar haar burgers, bedrijven en ketenpartners.

Het OLB heeft daarom een stevige start gemaakt met het digitaliseren van de bedrijfsprocessen en zal dit in 2025 verder bestendigen in een meerjarenprogramma door de inrichting van haar bestuurlijke processen. Hierbij is zaakgericht werken het uitgangspunt waarbij een helder koppelvlak wordt gecreëerd tussen het ambtelijke en politieke domein met een integratie met een agendering c.q. vergader applicatie. Het zaakgericht werken zal de regie, transparantie en archivering/terugvindbaarheid waarborgen. De bedrijfsvoering processen gaan stapsgewijs ondersteund worden met Line of Business Applicaties. De afdeling overschrijdende processen worden als een ketenproces ingericht en beheert.

Daarnaast zal ingezet worden op de bijdrage aan het Rijksprogramma Digitale basisinfrastructuur Caribisch Nederland, waaronder de introductie van BSN nummers, DigID-inrichting en de gefaseerde Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) met behulp van BZK-KR, RVIG en Logius.

Het doel van het Project Business Intelligence (BI)/data driven werken is om het OLB te voorzien van een effectieve BI-inrichting met de gewenste inzichten in de vorm van dynamische BI-rapportage, dashboards en selfservice functionaliteiten. In dit project wordt stapsgewijs een *business intelligence framework* geïmplementeerd, met als resultaat KPI's. Deze KPI's maken de performance van de processen binnen het openbaar lichaam inzichtelijk en daarmee ook bestuurbaar. De implementatie van BI wordt gefaseerd per dienst, per primair proces geïmplementeerd, nadat de processen opnieuw ontworpen zijn. Het *framework* zal in samenhang met het zaakstelsel geïmplementeerd worden en dus de uitvoeringskracht van het openbaar lichaam op termijn versterken. Dit deelproject zal gedurende het gehele programma lopen, met een initiële looptijd van 3 jaar.

Dit stelt het OLB in staat om haar belangrijkste bedrijfsprocessen beter te analyseren, begrijpen en waar nodig, te optimaliseren. De BI-inrichting dient in staat te zijn om data uit diverse bronssystemen/applicaties te ontsluiten, te transformeren en te laden in analytische datamodellen, en deze te visualiseren. Dit geeft het OLB inzicht in de prestaties van teamleden en afdelingen, de gezondheid van de organisatie, hetgeen kan leiden tot proactieve besluitvorming en een efficiëntere dienstverlening aan de burgers.

2.5.5 Deelnemingen en collectieve sector

Een deelneming is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het openbaar lichaam een bestuurlijk en of een financieel belang heeft. Een financieel belang is een aan de deelneming ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de deelneming failliet gaat, onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat, indien de deelneming haar verplichtingen niet nakomt. Bestuurlijk belang is zeggenschap, wat tot uiting wordt gebracht in de Algemene Vergadering voor Aandeelhouders en het Bestuurscollege in geval van stichtingen.

De deelnemingen zijn ingedeeld in de volgende *vennootschappen en stichtingen*:

Vennootschappen	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Bonaire Holding Maatschappij	Algemene middelen	2015 (in afwachting dochter-NV's)
Bonaire Overheidsgebouwen N.V.	Beheer en ontwikkeling	2023
Tourism Corporation Bonaire N.V. (TCB)	Toerisme	2022
Bonaire Laboratorium N.V. (BonLab)	Volksgezondheid	2023
Servisio di Limpiesa Bonairiano N.V. (Selibon)	Afvalstoffenketenbeheer	2019
Telefonia Bonairiano N.V. (Telbo)	Telecommunicatiediensten	2019
Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen	Economische ontwikkeling	2022
Bonaire International Airport N.V. (BIA)	Vervoer	2023
Oil Trading Bonaire N.V. (OTB)	Nutsvoorziening	2022
Water en Energiebedrijf Bonaire N.V. (WEB)	Nutsvoorziening	2022

Stichtingen	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Fundashon Wega di Number	Sport,cultuur,charitatief/onderwijs	2022
Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire	Onderwijs	2021
Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire	Sport	2021, niet actief
St. Kadaster en Openbare Registers Bonaire	Openbare registers	Niet actief
Stichting Monumentenfonds Bonaire	Gebouwen	Niet actief
Stichting Beheer en Exploitatie Sportterreinen	Sport	In liquidatie
Fundashon Sedrebo	Sport	In liquidatie
Fundashon Marcultura	Visserij	In liquidatie
Fundashon Fondo pa Kaminda Boneiru	Infrastructuur	opgeheven
Stichting Diatel Bonaire	Volksgezondheid	Niet actief
Bonaire International Sailing Regatta	Sport	Niet actief
Fundashon Karpata	Verslavingszorg	opgeheven

Visie op deelnemingen

Het OLB werkt sinds een aantal jaar aan de vormgeving van haar beleid ten aanzien van deelnemingen en het oprichten van good governance op een correcte manier. Het onderzoeksrapport van crmLiNK dat in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken in september 2019 is gepresenteerd, biedt hiertoe veel praktische aanknopingspunten. Een belangrijk onderdeel hierbij is 'de basis op orde maken'. Professionalisering, samenwerking en een zuivere rolverdeling staan bij de uitwerking hiervan centraal. Het einddoel is hierbij om op een goede manier om te gaan met de publieke belangen van deelnemingen,

zodat inwoners en bedrijven op Bonaire optimaal gebruik kunnen blijven maken van deze belangrijke voorzieningen.

Het Bestuurscollege is trots op het resultaat dat tot nu toe is bereikt. In de afgelopen drie jaren hebben we gewerkt aan het op orde brengen van de Raden van Commissarissen, een nieuw openbaar wervingsproces voor directie en RvC-leden, kaders opgesteld middels een nieuw beloningsbeleid, opdracht gegeven om te komen tot een nieuwe Code Corporate Governance en nog tal van andere activiteiten. Er is een werving- en selectieuitvoeringskader Deelnemingen opgesteld waarbij openbare werving van kandidaten de norm is en de voorkeur ligt bij kandidaten uit de regio. De profielschetsen voor leden van de Raad van Commissarissen zijn flink vernieuwd zodat het selectieproces verbeterd is en de resultaten leiden tot een hogere kwaliteit. Hiermee is de achterstand ingehaald van diverse benoemingen. Ongeveer 80% van vacatures bij de Raad van Commissarissen en directies zijn inmiddels gevuld. Het streven is om vòòr het einde van het jaar 2023 alle posities in de Raden en directies te bemensen. Er is voortdurende aansporing richting de deelnemingen die onder BHM vallen om de jaarrekeningen snel op orde te maken daar waar er sprake is van een achterstand. De aandeelhouder voert hierover voortdurend gesprekken met de Raden van Commissarissen. In het jaar 2023 is er een goede inhaalslag gemaakt.

Het proces om te komen tot opheffing van BHM NV en daarmee de dochters direct onder de aandeelhouder te plaatsen, gaat verder door. De stuurgroep Deelnemingen, waarin ook het ministerie van BZK is vertegenwoordigd, wordt regelmatig op de hoogte gebracht van de vorderingen en gebruikt om te sparren over de betreffende thema's.

Het succes van de afgelopen jaren mogen we niet laten verdwijnen. Juist nu is het zaak om door te gaan met de andere aanbevelingen uit het onderzoeksrapport en het nieuwe Bureau Deelnemingen stevig in de organisatie te verankeren met de adviserende rol richting de AvA en de deelnemingen. Om dit te realiseren is het van belang dat er voldoende financiële slagkracht is om door te gaan op de ingeslagen weg. Daarom willen wij de formatie structureel inbedden in de organisatie. Om een aantal projecten die nog lopen, zoals de Code Corporate Governance, het opheffen van inactieve deelnemingen en het opzetten van een leergang governance, doorgang te laten vinden, is een bijzondere uitkering aangevraagd bij het ministerie van BZK. Inmiddels ligt de code bij de Eilandsraad, zijn een aantal stichtingen opgeheven en zal in de tweede helft van het jaar 2023 een opleiding georganiseerd worden voor toekomstige lokale leden van de diverse raden van commissarissen. Het doel is om op een goede en verantwoorde wijze te sturen op de NV's en overheidsstichtingen zodat deze op een adequate wijze kunnen functioneren. Door middel van onze overheidsdeelname worden maatschappelijke doelstellingen bereikt. Het gehele jaar 2025 wordt gewijd aan het behouden van reeds behaalde successen en de verdere ontwikkelingen van de goede ingeslagen werkwijze, en de afronding van de meeste van de resterende aanbevelingen uit het onderzoeksrapport 'Naar een actief aandeelhouderschap' uiterlijk in 2023. Voor het jaar 2025 zijn er financiële middelen nodig om nog een aantal projecten uit te voeren en om Bureau Deelnemingen te ondersteunen.

Naamloze Vennootschappen en Stichtingen

Hieronder wordt per naamloze vennootschap en stichting de relevante onderdelen benoemd die conform de BBV BES gerapporteerd dienen te worden.

Bonaire Holding Maatschappij NV (BHM NV)

Openbaar belang:

BHM NV heeft ten doel om deel te nemen in en beheren van vennootschappen. Hieronder vallen Bonaire Overheidsgebouwen NV, Tourism Corporation Bonaire NV, Bonaire Laboratorium NV, Telefonía Bonairiano NV en Servisio di Limpiesa Bonairiano NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BHM NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

In het onderzoeksrapport "Naar een actief aandeelhouderschap" wordt geadviseerd BHM NV op te heffen omdat de situatie vanuit governance perspectief onwenselijk is, de toegevoegde waarde van de BHM-constructie niet door iedereen onderkend wordt, uitoefening van stemrecht leidt tot stagnatie en dienstverlening aan de dochtermaatschappijen niet goed uit de verf komt. Daarnaast is er een onlogische financiële relatie met de dochters en geen verband te leggen tussen de gedane betaling en geleverde diensten. Het OLB heeft in de rol als aandeelhouder de opdracht verstrekt aan de RvC van BHM NV en directie om een plan van aanpak te maken voor het opheffen van BHM NV en overdracht van de taken / dochters. BHM NV voert momenteel het plan uit en werkt aan de opheffing van deze deelneming.

Bonaire Overheidsgebouwen NV (BOG NV)

Openbaar belang:

BOG NV heeft ten doel om (woeste) gronden te ontwikkelen tot woon- appartementencomplexen, winkel- en kantorencentra, hotels, recreatiegebieden en het aanleggen van infrastructuur.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BOG NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Tourism Corporation Bonaire NV (TCB NV)

Openbaar belang:

TCB NV heeft als belangrijkste doel om de ontwikkeling van toerisme op Bonaire te bevorderen. Dat gebeurt door o.a. ontwikkelingsplannen te maken voor toerisme op Bonaire, activiteiten ter motivering van de Bonaireaanse gemeenschap tot samenwerking, planning en individuele beleidsvorming en beleidsvoering op het gebied van toerisme.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van TCB NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Servisio di Limpiesa Bonairiano NV (SELIBON NV)

Openbaar belang:

Selibon NV heeft ten doel om een integraal afvalstoffenketenbeheer op Bonaire te verzorgen op bedrijfseconomische grondslagen met inachtneming van maatschappelijke en economische belangen. De afvalstoffenplannen, verordeningen en besluiten van het OLB zijn hierbij leidend.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Selibon NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Telefonia Bonairiano NV (TELBO NV)

Openbaar belang:

Telbo NV dient te zorgen voor de aanleg, het onderhoud en de exploitatie van het openbare telefoonnet op Bonaire met de andere telecommunicatiediensten die nodig zijn. Hierbij dient het maatschappelijk belang nadrukkelijk meegewogen te worden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Telbo NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Bonaire Laboratorium NV (BONLAB NV)

Openbaar belang:

BonLab NV exploiteert een laboratorium en zorgt voor de import, export, groot- en commissiehandel in instrumentarium en benodigdheden voor een laboratorium.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BonLab NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Water en Energiebedrijf Bonaire NV (WEB NV)

Openbaar belang:

WEB NV zorgt voor de productie en distributie van (drink)water, inzameling en behandeling van afvalwater en de productie en distributie van elektriciteit.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van WEB NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De leden van de Raad van Commissarissen bestaat in ieder geval uit één commissaris die wordt voorgedragen door de ministeries van EZK, LNV en I&W. De andere commissarissen worden voorgedragen door het OLB.

Bonaire International Airport NV (BIA NV)

Openbaar belang:

BIA NV draagt zorg voor de uitoefening van het luchthavenbedrijf, waaronder met name de aanleg, het onderhoud, de ontwikkeling en de exploitatie van het luchtvaartterrein op de Flamingo luchthaven.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BIA NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Oil Trading Bonaire NV (OTB NV)

Openbaar belang:

OTB NV draagt als petroleumbedrijf zorg voor het opsporen en winnen van aardolie en andere bitumineuze stoffen, de handel en opslag ervan en de bereiding van de daaruit te winnen producten. Het exploiteren van schepen en andere manieren van vervoer behoort ook tot de oorspronkelijke taken van OTB NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van OTB NV en heeft daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Bonaire Wagenpark NV

Openbaar belang:

Bonaire Wagenpark is aanvankelijk opgericht om al het rollend materieel ten behoeve van openbaar vervoer, het vervoer van overheidsdienaren en personen in dienst van NV's te verkrijgen, beheren en onderhouden. Hierbij hoorde ook het exploiteren van een garagebedrijf en keuringslokaal.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM is de aandeelhouder van Bonaire Wagenpark in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

De NV is niet meer actief en in liquidatie.

Bonaire Management Group NV (BMG NV)

Openbaar belang:

BMG NV is oorspronkelijk opgericht om te bemiddelen bij de oprichting van NV's en zich bezig te houden met ondernemingen die diensten verlenen of adviezen geven op managementniveau.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM is de aandeelhouder van Bonaire Wagenpark in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

De NV is niet meer actief en in liquidatie.

Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen

Openbaar belang:

De Bank heeft ten doel om de totstandkoming van projecten te bevorderen die van belang zijn voor de economische ontwikkeling en te streven naar een evenwichtige ontwikkeling van de eilanden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB heeft ten tijde van de oprichting 1500 aandelen in OBNA genomen. Dit is 10% procent van het totaal van de aandelen.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

Het proces is om voor Bonaire een commissaris te benoemen in de raad van commissarissen van de OBNA is gestart.

Fundashon Wega di number Bonaire (FWNB)

Openbaar belang:

Het doel van de stichting is het verwerven van gelden door middel van het organiseren van Wega di Number en in opdracht van het Bestuurscollege uitbetalen aan instellingen op het gebied van sport, cultuur, charitatief werk en onderwijs. Daarnaast adviseert de fundashon het BC over loterij-zaken. De loterijverordening Bonaire en daaraan verleende vergunningen zijn leidend.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De stichting is opgericht door het OLB waarbij de leden van het bestuur worden benoemd en ontslagen door het Bestuurscollege.

Beleidsvoornemens omtrent de stichting:

Toevoegen uit begroting 2023 van de stichting zodra deze informatie beschikbaar is.

Fundashon Cas Bonairiano (FCB)

Openbaar belang:

De stichting is werkzaam in het belang van volkshuisvesting/ maatschappelijk vastgoed door betaalbare en leefbare woningen te bouwen en in stand te houden. Hierbij hoort een sociaal rechtvaardig verhuur- en toewijzingsbeleid. Er dient te worden meegewerkt aan een goede woonomgeving en het bevorderen van een goed woonklimaat middels opbouwwerk. Een goede dienstverlening aan de huurders en het optimaliseren van de relaties met de bewoners en hun vertegenwoordiging maakt onderdeel hiervan uit.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

Het OLB heeft geen rechten conform de statuten. Indien het bestuur heeft besloten om de stichting te ontbinden, dienen de boeken en bescheiden overgedragen te worden aan een door het Bestuurscollege/Eilandsraad aan te wijzen instantie.

Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor de instandhouding van één of meerdere openbare scholen, al dan niet tezamen met openbare scholen voor voortgezet onderwijs en geeft onderwijs aan die scholen.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van de Raad van toezicht worden benoemd door de Eilandsraad. De Raad van toezicht is na goedkeuring van de Eilandsraad bevoegd de stichting te ontbinden.

Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor het beheren en exploiteren van de sport- en recreatiehal en organiseert, bevordert en stimuleert sport. Activiteiten worden in samenwerking met andere organisaties georganiseerd. Ook schoolsport maakt hier onderdeel van uit inclusief het sportfonds en een goed opgeleid kader en vrijwilligers.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van het bestuur worden benoemd door het Bestuurscollege. Voor een aantal zaken is er goedkeuring nodig van Bonaire Overheidsgebouwen NV.

2.5.6 Grondbeleid

Een aanduiding van de wijze waarop het OLB het grondbeleid uitvoert

Bonaire heeft de afgelopen jaren flinke veranderingen doorgemaakt en de omstandigheden zullen ook in de nabije toekomst – denk aan demografie, digitale revolutie, voedselschaarste klimaatverandering, duurzaam omgaan met grondstoffen etc.- blijven wijzigen. In deze steeds veranderende omgeving is het daarom noodzakelijk dat het OLB een gericht en modern grondbeleid hanteert. Het grondbeleid voor Bonaire is vastgelegd in de definitieve Nota Grondbeleid 2022 - 2025, die op 11 oktober 2022 door de Eilandsraad unaniem is aangenomen.

Het primaire doel van het grondbeleid is het geven van richting en houvast voor alles dat met grondontwikkeling heeft te maken. Met als kernpunt *“De instrumenten van het grondbeleid worden in eerste instantie ingezet om vooral de actuele scheefgroei in vraag en aanbod bij de sociale huur, middenhuur en sociale koop te helpen nivelleren. Dit heeft grote prioriteit want er is een versnelling nodig bij het oplossen van dit tekort.”*

Deze nota is beslist geen handboek met uitleg van alle instrumenten en hun varianten die in alle mogelijke situaties voorkomen, maar beoogt een overzicht te geven van de voor Bonaire van belang zijnde instrumenten, die in de toekomst zullen worden ingezet om de beleidsambities kracht bij te zetten.

De Kadernota Grondbeleid 2022 – 2025 bevat verder de volgende kernpunten:

- structuur aanbrengen in hoe het grondbeleid de komende jaren ingezet wordt op Bonaire;
- de voorgestelde instrumentaria op de goede momenten activeren, uitdragen en streven naar consequente uitvoering;
- de Kadernota Grondbeleid is dienstbaar aan bestuurlijke doelen en vraagt om samenwerking;
- verplichte invoering van verplichte Grondexploitatie en planontwikkelingskosten;
- helpen om de gewenste gebiedsontwikkeling (kwantiteit, kwaliteit) te realiseren;
- grondbeleid toepassen vindt op integere wijze plaats;
- het grondbeleid opereert vanuit het volgende anker: in de jaarbegroting, meerjarenbegroting dan wel in beleidsdocumenten staan de concreet gemaakte specifieke doelen. Die zijn SMART: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden. Dat is en wordt steeds de huiswerkopgave voor het grondbeleid.

Versnelde woningbouw voor de lokale bevolking

Grondbeleid volgt onverkort de visie en beleid van het OLB zoals vastgelegd in het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan (ROB) Bonaire 2022 en andere sectorale plannen. Het grondbeleid heeft nadrukkelijk een vooraanstaande rol bij de bestuurlijke prioriteit om ervoor te zorgen dat er op korte termijn een oplossing komt voor het tekort aan betaalbare woningen voor de lokale bevolking.

Door middel van een degelijke ruimtelijke programmering worden er 1850 betaalbare koop- en huurwoningen in de komende 5 jaar gerealiseerd voor de lokale bevolking. Dat is een allesoverheersende ambitie. Fatsoenlijk kunnen wonen is een eerste levensbehoefte.

Het OLB kiest in het grondbeleid in principe voor een bouwgrondproductie op eigen grond, omdat er dan de meeste invloed kan worden uitgeoefend op het succesvol bereiken van bestuurlijke doelen. Het OLB mobiliseert marktkennis en streeft naar participatie van burgers en bedrijven bij gebiedsontwikkeling.

Het OLB kan deze ambitie niet alleen realiseren en zal daarbij verschillende (markt)partijen moeten mobiliseren middels bijvoorbeeld een PPP-traject. De FCB zal tevens een prominente rol in deze

inhaalslag vervullen. Dit houdt in dat verscheidene partijen verantwoordelijk zijn voor het productieproces. Het OLB vervult vanuit haar publieke verantwoordelijkheid altijd een regierol. Het is noodzakelijk dat het OLB krachtige leiding neemt in de planning, programmering en realisatie van deze belangrijke opgave.

In 2024 zullen relatief veel erfpachtovereenkomsten komen te vervallen. Het beleid is erop gericht om alle vervallen erfpachtgronden te verlengen, echter met een aangepaste marktconforme canon. Er zullen taxaties worden uitgevoerd om de nieuwe canon vast te stellen.

Het Grondbeleid bepaalt dat de goedgekeurde instrumenten -indien mogelijk- met onmiddellijke ingang zullen worden ingevoerd. Dit betekent dat de grondexploitatie in 2023 op kleine schaal is ingevoerd en dat het OLB in de toekomst niet (alleen) de kosten zal dragen bij planontwikkelingen. Integendeel, middels grondexploitatie zal een groot gedeelte van de infra- en planontwikkelingskosten door de ontwikkelaar worden gedragen.

Aangezien nog niet alle “publieke instrumenten” juridische kracht hebben, werkt het OLB op dit moment met (civiele) overeenkomsten met initiatiefnemers om zowel de planontwikkelingskosten als de infrastructuurkosten te verhalen.

In 2024 zal er gestart worden met gebiedsontwikkeling en het instellen van grondexploitatie. Alvorens de grondexploitatie van kracht is zullen hiervoor middelen gereserveerd moeten worden voor de aanloopkosten om alle voorbereidingen op orde te hebben.

Het jaar 2024 staat in het teken van de invoering van belangrijke beleidsinstrumenten. De nota heeft een specifiek hoofdstuk ten aanzien van de implementatie. De implementatie onderwerpen zijn de volgende:

- invoering grondexploitatie en planontwikkelingskosten;
- invoering van nieuwe scenario's rekenmethodieken voor grondprijzen;
- invoering principe van grondontwikkeling;
- nieuw model wachtlijst OLB;
- vernieuwing voorwaarden van uitgiftes voor woningbouw en commercieel;
- onderzoek woningbehoefte Bonaire;
- modernisering verordeningen rondom grondontwikkeling.

Zoals hiervoor aangegeven is er tot dusver nimmer met grondexploitatie gewerkt op Bonaire, derhalve kan er nog geen onderbouwing worden gegeven van de geraamde winstneming. Ook bij de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's van de grondzaken zal deze in het teken staan van een overgangsjaar.

3 FINANCIËLE BEGROTING

RECAPITULATIE BEGROTING PER HOOFDFUNCTIE

bedragen x USD 1.000

Hoofdfunctie	Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
LASTEN:						
0 Algemeen bestuur	37.447	37.820	44.088	45.629	44.706	39.404
1 Openbare orde en veiligheid	887	929	1.046	1.056	1.046	1.046
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	18.131	9.645	7.166	5.163	8.479	8.634
3 Economische zaken	5.795	6.048	6.577	7.103	7.057	6.649
4 Onderwijs	13.844	3.042	3.488	3.538	3.538	3.588
5 Cultuur en recreatie	8.909	6.950	10.635	8.602	8.452	8.005
6 Sociale voorzieningen/maatschapp.werk	21.206	10.076	13.281	13.292	12.915	12.715
7 Volksgezondheid	23.979	10.762	15.490	16.257	15.557	15.827
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	6.230	2.194	6.438	2.520	2.445	2.445
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	19.114	977	728	528	528	405
TOTAAL LASTEN	155.542	88.443	108.937	103.688	104.723	98.718
BATEN:						
0 Algemeen bestuur	8.623	4.632	7.270	7.624	6.087	6.178
1 Openbare orde en veiligheid	1.019	117	117	117	117	117
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	13.230	5.515	2.225	2.229	1.771	1.726
3 Economische zaken	1.352	277	297	317	317	297
4 Onderwijs	11.166	99	99	99	189	98
5 Cultuur en recreatie	4.147	287	2.782	311	311	288
6 Sociale voorzieningen/maatschapp.werk	14.044	2.266	4.024	4.043	3.666	3.475
7 Volksgezondheid	13.940	5.698	5.879	5.879	5.879	5.879
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	4.393	1.137	4.210	1.150	1.150	1.150
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	80.276	68.415	82.034	83.805	85.679	87.464
TOTAAL BATEN	152.190	88.443	108.937	105.574	105.166	106.672
SALDO VAN LASTEN EN BATEN	-3.352	-	-	1.886	443	7.954

3.1 Staat van baten en lasten

		LASTEN <i>bedragen x USD 1.000</i>					
LASTEN - Hoofdfunctie / functie		Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
0	Algemeen bestuur	37.447	37.820	44.088	45.629	44.706	39.404
001	Bestuursorganen	3.628	4.213	4.819	5.853	4.689	4.911
002	Bestuursapparaat	31.520	31.276	36.762	37.269	37.510	31.986
003	Burgerzaken	970	918	980	980	980	980
020	Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	1.329	1.413	1.527	1.527	1.527	1.527
1	Openbare orde en veiligheid	887	929	1.046	1.056	1.046	1.046
130	Rampenbestrijding	343	177	177	177	177	177
140	Overige beschermende maatregelen	544	752	869	879	869	869
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	18.131	9.645	7.166	5.163	8.479	8.634
210	Wegen, straten en pleinen	16.058	7.666	4.197	2.440	5.918	5.861
211	Verkeersmaatregelen te land	158	82	407	483	386	421
222	Verkeersmaatregelen te water	1.915	1.897	2.562	2.240	2.175	2.352
3	Economische zaken	5.795	6.048	6.577	7.103	7.057	6.649
300	Dienst economische zaken	3.674	4.014	4.995	5.435	5.435	4.977
310	Handel en industrie	154	-	200	200	200	200
341	Agrarische zaken, jacht en visserij	1.967	2.034	1.382	1.468	1.422	1.472
4	Onderwijs	13.844	3.042	3.488	3.538	3.538	3.588
400	Algemeen beheer onderwijs	794	987	1.212	1.262	1.262	1.312
480	Gemeenschap. uitg/inkomst onderwijs	12.391	1.322	1.617	1.617	1.617	1.617
482	Volwasseneneducatie	659	733	659	659	659	659
5	Cultuur en recreatie	8.909	6.950	10.635	8.602	8.452	8.005
510	Openbaar bibliotheekwerk	693	675	2.353	2.613	2.613	2.208
530	Sport	5.822	3.713	5.281	3.172	3.022	3.080
540	Kunst	1.903	2.135	2.314	2.080	2.080	2.080
541	Oudheidkunde / musea	251	252	174	174	174	174
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecr.	240	175	463	463	463	463
580	Overige cultuur en recreatie	-	-	50	100	100	-
6	Sociale voorziening/maatschapp.werk	21.206	10.076	13.281	13.292	12.915	12.715
600	Sociale voorzieningen maatsch.dienstv.	8.656	1.734	3.137	3.156	2.965	2.774
611	Werkgelegenheid	443	-	-	-	-	-
620	Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	150	150	150	150
630	Sociaal-cultureel werk, jeugd/jong.werk	6.994	6.465	8.203	8.203	8.017	8.017
640	Bejaardenzorg	41	66	105	105	105	105
650	Kinderopvang	4.502	1.787	1.662	1.662	1.662	1.662
651	Dagopvang gehandicapten	570	24	24	16	16	7
7	Volksgezondheid	23.979	10.762	15.490	16.257	15.557	15.827
700	Algemeen beheer volksgezondheid	5.388	1.531	4.026	4.026	4.026	4.026
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	628	129	238	238	238	238
720	Slachthuizen	283	451	382	437	437	407
721	Reiniging	4.219	3.477	3.477	3.477	3.477	3.477
722	Riolering en waterzuivering	4.858	900	2.400	3.000	2.400	2.700
723	Milieu en natuurbeheer	8.300	3.762	4.143	4.243	4.143	4.143
725	Overige openbare hygiëne	303	512	624	636	636	636
730	Overige volksgezondheid	-	-	200	200	200	200
8	Ruimtelijke ordening volkshuisvesting	6.230	2.194	6.438	2.520	2.445	2.445
810	Ruimtelijke ordening	-	-	375	75	-	-
822	Overige volkshuisvesting	6.230	2.194	6.063	2.445	2.445	2.445
9	Financiering/alg.dekkingsmiddelen	19.114	977	728	528	528	405
920	Belastingen	957	717	468	268	268	145
921	Algemene uitkeringen	12.096	-	-	-	-	-
922	Algemene uitgaven / inkomsten	6.061	260	260	260	260	260
992	Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL LASTEN		155.542	88.443	108.937	103.688	104.723	98.718

BATEN - Hoofdfunctie / functie	Rekening 2023	Begr.2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
0 Algemeen bestuur	8.623	4.632	7.270	7.624	6.087	6.178
001 Bestuursorganen	538	12	639	580	512	512
002 Bestuursapparaat	4.413	1.000	2.807	3.119	1.650	1.741
003 Burgerzaken	346	266	371	371	371	371
020 Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	3.326	3.354	3.453	3.554	3.554	3.554
1 Openbare orde en veiligheid	1.019	117	117	117	117	117
130 Rampenbestrijding	337	117	117	117	117	117
140 Overige beschermende maatregelen	682	-	-	-	-	-
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	13.230	5.515	2.225	2.229	1.771	1.726
210 Wegen, straten en pleinen	12.108	3.860	538	1.042	539	539
211 Verkeersmaatregelen te land	139	96	126	126	126	126
222 Verkeersmaatregelen te water	983	1.559	1.561	1.061	1.106	1.061
3 Economische zaken	1.352	277	297	317	317	297
300 Dienst economische zaken	158	100	120	120	120	120
310 Handel en industrie	295	150	150	170	170	150
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	899	27	27	27	27	27
4 Onderwijs	11.166	99	99	99	189	98
400 Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-	-	-
480 Gemeenschap. uitg./inkomst onderwijs	11.166	99	99	99	189	98
482 Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	-
5 Cultuur en recreatie	4.147	287	2.782	311	311	288
510 Openbaar bibliotheekwerk	383	-	-	-	-	-
530 Sport	3.420	286	2.546	310	310	287
540 Kunst	342	-	235	-	-	-
541 Oudheidkunde / musea	-	-	-	-	-	-
560 Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecreatie	2	1	1	1	1	1
560 Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecreatie	-	-	-	-	-	-
6 Sociale voorziening/maatschapp.werk	14.044	2.266	4.024	4.043	3.666	3.475
600 Sociale voorzieningen maatsch.dienstverl.	7.589	500	1.913	1.932	1.741	1.550
611 Werkgelegenheid	443	-	-	-	-	-
620 Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	-	-	-	-
630 Sociaal-cultureel werk, jeugd&jong.werk	1.610	566	899	899	713	713
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650 Kinderopvang	3.852	1.200	1.212	1.212	1.212	1.212
651 Dagopvang gehandicapten	550	-	-	-	-	-
7 Volksgezondheid	13.940	5.698	5.879	5.879	5.879	5.879
700 Algemeen beheer volksgezondheid	4.276	718	718	718	718	718
710 Preventieve/curatieve gezondheidszorg	518	-	-	-	-	-
720 Slachthuizen	225	180	180	180	180	180
721 Reiniging	2.130	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
722 Riolering en waterzuivering	1.338	-	-	-	-	-
723 Milieu en natuurbeheer	5.453	3.400	3.581	3.581	3.581	3.581
725 Overige openbare hygiëne	-	-	-	-	-	-
730 Overige volksgezondheid	-	-	-	-	-	-
8 Ruimtelijke ordening volkshuisvesting	4.393	1.137	4.210	1.150	1.150	1.150
810 Ruimtelijke ordening	-	-	-	-	-	-
822 Overige volkshuisvesting	4.393	1.137	4.210	1.150	1.150	1.150
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	80.276	68.415	82.034	83.805	85.679	87.464
920 Belastingen	25.742	24.367	27.167	27.613	28.016	28.016
921 Algemene uitkeringen	53.230	43.986	54.818	56.143	57.614	59.399
922 Algemene uitgaven / inkomsten	1.304	62	49	49	49	49
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN	152.190	88.443	108.937	105.574	105.166	106.672

3.2 Meerjareninvesteringsplan 2025 – 2028

Jaar	STAAT VAN ACTIVA			afs. per	Vermeerde- ringen 2025	Afschrijving 2025	Vermeerde- ringen 2026	Vermeerde- ringen 2027	Vermeerde- ringen 2028	dekking bestemm. reserve
Functie 001 Bestuursorganen					-	60.729	-	-	-	-
2015	120	Gezag: Meubilair	10		3.665					-
2022	140	Audiovisueel apparatuur	5		30.506					-
2023	120	Kerstversiering Passangrahan	10		1.038					-
2023	120	Ambtswoning gezaghebber	10		18.520					-
2024	140	Bewakingsapparatuur	5		7.000					-
Functie 002 Bestuursapparaat					240.000	1.001.252	7.475.000	7.475.000	7.500.000	391.988
2022	140	2x Schredder	5		2.360					-
2022	120	Meubiliar 2022	10		1.990					1.990
2021	130	Vervoermiddelen 2020	10		47.097					47.097
2021	130	Vervoermiddelen 2021	10		2.600					2.600
2021	140	Diverse aanschaffingen laptops communicatie	5		3.310					3.310
2020	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5		32.144					-
2021	140	ICT investeringen 2020	5		29.881					29.881
2021	140	ICT investeringen 2021	5		44.490					44.490
2021	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5		140.000					140.000
2021	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5		31.375					31.375
2022	140	Aanschaffen laptops&randapparaturen - flex plek	5		13.293					-
2022	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5		31.569					31.569
2022	140	Laptop en tassen	5		15.396					15.396
2022	140	Digitalisering voor efficiënte dienstverlening	5		20.071					20.071
2022	140	Opzetten en inrichting klantcontact centrum OLB	25		6.168					
2022	140	Implementatie E-governance	5		89.865					
2023	120	Renovatie pand tot KSC	25		119.998					
2022	110	Renovatie pand directie B&O	25		2.819					2.819
2023	120	Aanschaffen laptops/randapparaturen - flex plek 2023	5		35.000					
2023	120	Aanschaf ICT middelen	5		28.375					
2023	140	Aanschaf fortinet accesspoints/wifi	5		6.000					
2023	120	Aanschaf telefoons	5		9.286					
2023	140	Digitale en fysieke archiefbewaarplaats	10		35.000					
2023	140	Informatiesystemen Grondzaken	10		20.000					
2023	140	Digitalisering	10		40.000					
2026	110	Voorbereidingskrediet renovatie Bestuurskantoor	40				7.475.000	7.475.000	7.500.000	
2023	140	Aanschaf computerbeveiligingssysteem	10		6.800					
2023	140	Meubilair	10		15.075					
2023	140	Beeldbank afd. Communicatie	5		12.240					12.240
2023	120	Alarmsysteem R&O	5		3.030					3.030
2023	120	Alarmsysteem BC- Negenstraatjes	5		6.120					6.120
2024	140	ICT werkplekapparatuur	5	100.000	53.400					
2024	140	Aanschaf meubilair	10	100.000	20.000					
2024	140	Aanschaf telefoons	5	40.000	16.000					
2024	140	Ontwikkeling EW-depot	10		15.000					
2024	140	Inrichten Business Continuity/disaster recovery	10		10.000					
2024	130	Aanschaf bedrijfswagen (8)	10		28.000					
2024	140	Aanschaf Readspeaker	10		7.500					

Jaar	STAAT VAN ACTIVA			afs. per	Vermeerde- ringen 2025	Afschrijving 2025	Vermeerde- ringen 2026	Vermeerde- ringen 2027	Vermeerde- ringen 2028	dekking bestemm. reserve
Functie 140 Overige beschermende maatregelen					-	12.500	-	-	-	-
2023	110	Aanleg vuurwerkbunkers en veiligheidsmarkering	40		12.500					
Functie 210 Wegen straten pleinen					8.226.700	1.782.737	6.354.650	6.535.000	5.904.200	538.628
2012	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20		100.963					
2013	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20		242.610					
2014	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20		179.655					
2015	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20		115.621					
2017	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20		47.568					
2018	150	Diverse werkz w.o. Kaya Nikiboko Noord	20		45.419					
2021	150	Wegen en straten 2019	20		65.209					65.209
2021	150	Wegen en straten 2020	20		60.658					60.658
2021	150	Wegen en straten 2021	20		25.646					25.646
2021	150	Diverse wegen	20		112.054					112.054
2021	110	Onderhoud gebouwen	20		5.951					5.951
2021	150	Infrastructuur nieuwbouw R&O	20		42.802					42.802
2022	110	Vissershuisje	40		1.242					1.242
2022	120	Vervanging en nieuwe lichtpunten	10		35.000					
2022	150	Wegen en ruimte onderhoud	20		14.355					14.355
2022	150	Kaya Gratitut	20		2.896					2.896
2022	150	Kaya Aruaco	20		3.838					3.838
2022	150	Kaya Soeur	20		63.409					63.409
2022	150	Kaya Amatista	20		8.082					8.082
2022	150	Kibra Montanja	20		3.771					3.771
2022	150	Visserspier Sorobon	20		8.067					8.067
2024	150	Invest. wegen 2024	20		268.150					-
2025	150	Invest. wegen 2025	20	6.600.900	-					-
2026	150	Invest. wegen 2026	20			5.874.650				-
2027	150	Invest. wegen 2027	20				6.055.000			-
2028	150	Invest. wegen 2028	20					5.904.200		-
2022	150	Onderh.afwateringssysteem kaya Nikiboko Zuid	20		2.201					2.201
2022	150	Wegen Antriol en Santa Clara	20		4.316					4.316
2022	150	Brionplein	20		988					988
2022	150	Mamparia Kutu	20		4.695					4.695
2022	150	Woning project FCB	20		2.798					2.798
2022	150	Kaya Somuntuno	20		6.372					6.372
2022	150	Kaminda Bruchi Janga	20		2.449					2.449
2024	150	Vernieuwing openbare verlichting	10		48.000					
2024	150	Regenafvoer	20		51.199					
2025	150	Vernieuwing openbare verlichting	10	480.000	-					
2025	150	Regenafvoer	20	1.145.800	-					
2026	150	Vernieuwing openbare verlichting	10		-	480.000				
2027	150	Vernieuwing openbare verlichting	10		-		480.000			
2023	150	Inrichten terreinen/parkeren rondom SGB/MBO	40		5.000					
2023	150	Inrichten terreinen/parkeren rondom Pelikaan	40		5.000					
2023	120	Investering lichtpunten 2023	10		48.000					
2023	150	Regenafvoer	20		2.312					
2023	150	Inrichting openbare ruimte	20		19.876					

Jaar	STAAT VAN ACTIVA		afs. per	Vermeerde- ringen 2025	Afschrijving 2025	Vermeerde- ringen 2026	Vermeerde- ringen 2027	Vermeerde- ringen 2028	dekking bestemm. reserve
2023	150	Bouw 4 afdakjes te Sorobon	20		3.076				
2023	150	Verharding Kaminda di Lac en Santa Clara	20		4.004				
2023	150	Realiseren nieuwe duikerbrug Cargill	20		12.847				
2023	110	Renovatie Passangrahan	25		9.810				
2023	150	Kaya Rubi/Amatista	20		12.333				12.333
2023	150	Kaya Calixta	20		10.800				10.800
2023	150	Kaya Aruaco	20		2.919				2.919
2023	120	Inrichten hemelwaterafvoer te KSLB	10		2.777				2.777
2023	150	Frezen/overlagen rotonde Hato	20		5.262				5.262
2023	150	Kaya Aruaco	20		13.979				13.979
2023	150	Bestrating Parke Plaza Chikoe Goloe	20		5.919				5.919
2023	110	Vissershuisje Playa Frans	10		591				591
2023	110	Monumentale wand Tia Sani Rincon	10		1.557				1.557
2023	150	Verkeersborden-verkeersmaterieel	10		13.539				13.539
2023	110	Sentro Mediko Suit	10		4.555				4.555
2023	110	Renovatie havenkantoor	25		2.331				2.331
2023	110	Restauratie slavenhutjes witte pannen	25		2.316				2.316
2023	110	Restauratie slavenhutjes oranje pannen	25		2.305				2.305
2023	150	Visserspier Sorobon	20		4.966				4.966
2023	150	Kaya Aruaco	20		4.356				4.356
2023	150	Legoblokken rooi Rincon	20		1.173				1.173
2023	150	Conditiemeting wegen	20		3.190				3.190
2023	110	Fort Oranje toren en muur	25		1.963				1.963
Functie 211 Verkeersmaatregelen te land				917.500	20.000	330.000	342.000	430.000	-
2024	140	Automatisering theorie-examen	10		20.000				
2025	150	Visserspier Playa Pabou	20	450.000					
2025	150	Straatmeubilair	10	467.500		330.000	342.000	430.000	
Functie 222 Verkeersmaatregelen te water				4.000.000	223.530	7.000.000	7.000.000	-	48.294
2008	150	Bolderproject haven	25		28.631				
2009	150	Bolderproject haven	25		85.674				
2010	150	Bolderproject haven	25		6.275				
2013	130	Loodsboot	20		35.003				35.003
2021	150	Havenfaciliteiten	25		42.050				-
2022	130	Boot	20		11.677				
2022	120	Camera	10		13.291				13.291
2023	150	Vorbereidingskrediet Containerhaven	40	4.000.000	-	7.000.000	7.000.000		
2021	150	Zuidpier BU			-				
2023	120	Vervanging waterleiding Noordpier	25		929				
2023	150	Vorbereidingskrediet Containerhaven	20						
Functie 341 Agrarische zaken, jacht en visserij				80.000	48.219	80.000	80.000	-	12.240
2013	110	Schuur	20		1.757				
2014	110	Schuur	20		6.733				
2021	150	Agrarische zaken	20		1.820				1.820
2021	150	LVV	20		4.398				4.398
2022	120	Landbouwmachines LVV	10		6.022				6.022
2023	110	Schaduwhallen project voedselbank Bonaire	20		2.989				
2024	120	Multifunctionele landbouwvoertuigen	10		17.000				

Jaar	STAAT VAN ACTIVA			afs. per	Vermeerde- ringen 2025	Afschrijving 2025	Vermeerde- ringen 2026	Vermeerde- ringen 2027	Vermeerde- ringen 2028	dekking bestemm. reserve
2024	110	LVV stallen	20	80.000	7.500	80.000	80.000			
Functie 400 Algemeen beheer					-	3.500	-	-	-	-
2024	112	E&W, plaatsen en vervangen railing Malecon	20	-	3.500	-	-			
Functie 480 Uitgaven onderwijs					-	447.679	-	-	-	90.061
2021	112	Huisvesting scholen 2019	30		55.000					55.000
2018	112	Renovatie Colegio Luis Betran	40		26.872					
2018	112	Uitbreiding school Liceo Boneriano	40		38.446					
2014	112	Renovatie collegio San Bernardo & Nieuwbouw Watap	40		161.783					
2016	112	Reina Beatrix & Renovatie gymzalen	40		40.062					
	195	Onderwijshuisvesting (activa in bestelling)	40		-					
2022	112	Buurthuizen Family Justice Center	40		23.811					23.811
2022	112	Civieltechnische werk nieuwbouw Pelikaan	20		11.250					11.250
2023	112	Uitbreiding MBO	40		14.250					
2023	112	Onderwijshuisvesting SGB	10		48.450					
2023	112	Renovatie Kristu Bon Wardador	40		27.755					
Functie 530 Sport					-	439.126	-	-	-	23.773
2012	160	Diverse sportterreinen	15		92.079					
2013	160	Diverse sportterreinen	15		161.998					
2014	160	Diverse sportterreinen	15		2.997					
2015	160	Diverse sportterreinen	15		34.481					
2021	120	Sport (verlichting)	10		1.950					1.950
2021	160	Lichtmasten	15		20.612					20.612
2021	160	Sportvelden	15		1.211					1.211
2022	160	Sportfaciliteiten en Dragstrip	15		68.798					
2023	140	Reserveringssysteem sportvelden	5		15.000					
2023	140	Automatisering verlichting sportvelden	5		33.000					
2023	130	Pick-up en Bus Indebon	10		7.000					
Functie 540 Kunst					-	60.000	-	-	-	-
2024	140	Audiovisuele studio	5	-	60.000					
Functie 560 Maatschappelijke leefbaarheid en openlucht recreatie					-	12.500	-	-	-	-
2024	150	Recreatie faciliteiten wijken	20	-	12.500					
Functie 650 Kinderopvang					-	11.912	-	-	-	11.912
2023	160	Aanleg dak Sportveld Tera Kora	10		1.961					1.961
2023	112	Ondergrond keuken Skol San Luis Beltran	10		2.147					2.147
2023	112	KDV/NSO Noah	20		2.729					2.729
2023	112	Renovatiezh. Watapana School Rincon 16-Nov'2023	20		1.075					1.075
2023	112	Renovatie en inrichting keuken Bon Kwido	20		4.000					4.000
Functie 723 Milieubeheer					-	180.814	-	-	-	180.814
2023	150	Pompstation jachtafvalwater	20		5.604					5.604
2023	150	Uitbreiding RWZI/Aansluiten vacuumpotten (+BU)	20		175.210					175.210
Functie 822 Overige volkshuisvesting					-	20.999	-	-	-	16.237
2001	110	Volkswoningen nieuwbouw	40		4.762					
2021	110	Sociale woningbouw 2020	30		3.425					3.425
2023	110	Prefab Huizen	20		12.812					12.812
Functie 920 Belastingen					-	50.000	-	-	-	-
2024	120	Kiosk & Smart E-gates	5	-	50.000					
Totaal-generaal					13.464.200	4.375.497	21.239.650	21.432.000	13.834.200	1.313.946

Jaar	Balans code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Vermeerde- ringen 2025	Afschrijving 2025	Vermeerde- ringen 2026	Vermeerde- ringen 2027	Vermeerde- ringen 2028	dekking bestemm. reserve
		Recapitulatie naar balansposten:							
	100	- gronden en terreinen		-	-	-	-	-	-
	110	- woonruimten en bedrijfsgebouwen		80.000	87.917	7.555.000	7.555.000	7.500.000	41.866
	112	- huisvesting scholen		-	461.130	-	-	-	100.011
	120	- duurzame bedrijfsmiddelen		-	401.991	-	-	-	35.179
	130	- vervoermiddelen		-	131.377	-	-	-	84.700
	140	- automatiseringsmiddelen		240.000	882.443	-	-	-	328.332
	150	- grond-, weg- en waterbouw. werken		13.144.200	2.026.502	13.684.650	13.877.000	6.334.200	700.073
	160	- sportaccommodaties		-	384.137	-	-	-	23.784
	195	- activa in bestelling		-	-	-	-	-	-
		Totaal-generaal		13.464.200	4.375.497	21.239.650	21.432.000	13.834.200	1.313.946

Toelichting

De vermeerderingen die opgenomen zijn in de staat van activa zijn in het meerjareninvesteringsplan 2024-2027 zoals opgenomen in de begroting 2025 reeds opgenomen.

Bij het bepalen van de weerstandsratio is geconstateerd dat de liquiditeitspositie een aandachtspunt is. Vanwege grote investeringen in de afgelopen jaren en een relatief beperkte afschrijvingslast vanwege investeringen vanuit bijzondere uitkeringen is er onvoldoende liquiditeit om de volledige investeringsbegroting van 2024 en verdere jaren te financieren (vanuit eigen middelen). Het gevolg hiervan is dat in deze begrotingswijziging de omvang van enkele voorgenomen investeringen in 2025 en meerjarig zijn getemporeerd. Het betreft de geplande investeringen wegen en het voorbereidingskrediet ten behoeve van de bouw van het bestuurskantoor. De geplande investeringen 2024 van USD 20.697.000 worden middels nota van wijziging gefaseerd in de meerjarenbegroting 2025-2028 opgenomen. Dit is ook gedaan voor de geplande investering wegen 2025.

3.3 Staat van reserves en voorzieningen

RESERVES EN VOORZIENINGEN	Saldo 1 januari 2025	Mutatie 2025	Saldo 31 december 2025	saldo 31 december 2026	saldo 31 december 2027	saldo 31 december 2028
Algemene reserve	27.574.000		27.574.000	27.574.000	27.574.000	27.574.000
Fineb leningen	420.000		420.000	420.000	420.000	420.000
Budgetoverhevelingen	6.500.000	-2.000.000	4.500.000	2.500.000	1.250.000	-
Deelnemingen	21.149.000		21.149.000	21.149.000	21.149.000	21.149.000
Afschrijvingen	27.446.000	-1.313.946	26.132.054	24.848.585	23.784.291	22.787.033
TOTAAL RESERVES	83.089.000	-3.313.946	79.775.054	76.491.585	74.177.291	71.930.033
Voorziening pensioenen gezagdragers	3.594.681	312.036	3.906.717	3.906.717	3.906.717	3.906.717
Voorziening pensioenen werklieden Bonaire	2.200.393	-30.566	2.169.827	2.169.827	2.169.827	2.169.827
TOTAAL VOORZIENINGEN	5.795.074	281.470	6.076.544	6.076.544	6.076.544	6.076.544
GENERAAL TOTAAL	88.884.074	-3.032.476	85.851.598	82.568.129	80.253.835	78.006.577

Bestemmingsreserve budgetoverhevelingen

De niet bestede middelen uit de aanvullende Vrije Uitkering ad USD 13.304.100, welke in december 2023 zijn ontvangen, zijn ultimo 2023 in de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen gestort. Per eind 2024 is de verwachting dat het saldo van deze reserve USD 6.500.000 bedraagt. Uit deze middelen is USD 1.500.000 beschikbaar voor het wegwerken van eilandelijke achterstanden. Deze middelen worden in gelijke tranches van USD 750.000 ingezet in 2025 en 2026 en onttrokken van de reserves. De overige middelen van USD 5000.000 zijn bedoeld als tegemoetkoming energie lasten. Deze middelen worden in 4 tranches van elk USD 1.250.000 ingezet over de jaren 2025 tot 2028 en onttrokken van de reserves.

Afschrijvingen

Jaarlijks worden bedragen uit de bestemmingsreserve afschrijvingen onttrokken ter dekking van de kapitaallasten.

3.4 Staat van personeel

KPL	Afdeling	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	FTE's	Waarvan vacature	Dekking uit BU/BR
60011000	Eilandsraad en raadscommissies	115.454	162.000	145.494	9	-	
60012500	Gezaghebber	200.519	159.000	192.990	1	-	
60012501	Uitkering Gezagdragers	550.946	50.000	-	-	-	
60013000	Gedeputeerden	121.211	-	-	-	-	
60013002	Gedeputeerden A	105.303	-	108.612	1	-	
60013003	Gedeputeerden B	120.979	-	108.612	1	-	
60013004	Gedeputeerden C	117.723	-	108.612	1	-	
60016000	Bureau Griffier	304.305	596.000	397.998	4	-	
60017000	Rekenkamer	33.419	-	39.816	3	-	
60019007	RIEC	75.019	-	339.734	4	-	BU
60021001	Financien	1.259.136	1.500.000	1.622.322	25	3	
60021002	Facilitaire Zaken	1.065.211	995.000	1.517.517	35	1	
60021003	Communicatie	330.623	798.000	761.509	9	2	
60021004	Post en Archief	706.374	618.000	904.294	15	1	
60021005	Juridische en Algemene Zaken	813.997	1.113.000	1.163.306	12	1	
60021006	Personeel en Organisatie	897.619	1.153.000	1.558.468	20	3	
60021007	Informatie Communicatie Technologie	429.741	501.000	587.748	8	-	
60021009	Bureau Eilandsecretaris	582.762	687.000	778.133	6	-	
60021010	Afdeling Deelnemingen	129.504	137.000	142.504	1	-	
60021013	Kabinet Gezaghebber	581.607	695.000	823.869	8	1	
60021014	Bureau Gedeputeerde	109.860	554.000	-	-	-	
60021016	Staf B&O	337.419	435.000	498.582	4	1	
60021016	Stelposten	-	185.000	-	-	-	
60021017	Staf R&O	583.710	923.000	998.414	15	2	
60021018	Beleid en Projecten R&O	1.375.639	2.104.000	2.223.049	23	1	
60021019	Staf S&Z	515.227	1.146.000	1.199.838	15	4	
60021020	Beleid en Projecten S&Z	267.547	268.000	499.379	5	-	
60021021	Staf T&H	321.592	491.000	420.180	5	1	
60021022	Programma's en Advies T&H	127.373	105.000	160.255	2	-	
60021023	TOP - Traineeship programma	270.377	270.000	-	-	-	
60021024	Onderstand bij wijze van pensioen	1.365.219	1.251.000	-	-	-	
60021028	Frictie - en risico kosten 2018- 2019	51.194	-	-	-	-	
60021030	Bureau Gedeputeerde A	185.836	-	224.495	3	-	
60021031	Bureau Gedeputeerde B	223.675	-	261.128	3	-	
60021032	Bureau Gedeputeerde C	293.683	-	451.892	5	-	
60022040	Opstellen & uitvoeren mobiliteitplan en	258.276	-	-	-	-	
60022050	Versterking Juridische advisering	118.204	-	-	-	-	
60022055	Deel VerbeterPlan R&O	15.991	-	-	-	-	
60022056	Mobiliteit	64.312	-	-	-	-	
60022064	Versterking ambtelijk apparaat	54.468	-	-	-	-	
60030001	Burgerzaken	657.977	667.000	728.856	12	1	
60201010	Realisatie	555.310	1.156.000	849.750	14	-	
60201015	Realisatie-Vergunningen	420.522	-	421.208	6	-	
61401000	Projecten en Task-forces	518.442	768.000	626.316	11	-	
62100018	Beleid en Projecten R&O	30.402	-	-	-	-	
62101000	Beheer Openbare Ruimte	221.828	250.000	383.096	11	-	
62111000	Bureau Rijbewijzen	138.582	-	248.880	4	-	

KPL	Afdeling	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	FTE's	Waarvan vacature	Dekking uit BU/BR
62220001	Haven en Loodswezen	876.018	877.000	795.467	11	2	
63000000	Economie	-	145.000	-	-	-	
63000005	T&H Handhaving R&O	720.386	878.000	1.127.196	16	2	
63411000	Uitvoering LVV	275.157	743.000	457.667	8	1	
64001000	Educatie en Welzijn	466.264	680.000	883.641	11	3	
65100000	Bibliotheek	183.641	109.000	423.122	6	-	
65100006	Bibliotheek	61.146	-	-	-	-	
65300001	Indebon	726.819	648.000	769.388	14	-	
65300008	Versterking Indebon	89.215	61.000	242.111	4	-	BU
65400001	SKAL	292.836	359.000	333.649	6	-	
66000044	De Integrale Wijkontwikkeling 2022	14.543	-	-	-	-	
66001010	M.O.A.	341.498	405.000	369.201	5	-	
66001029	Implementatie MDT(Maatschappelijke	50.359	90.000	-	-	-	
66001031	Bijdrage huurlasten particulier 2 (pilot V	57.428	63.000	-	-	-	
66001041	S&Z Beleid en Projecten BPV	-	-	228.672	4	-	BU
66001042	S&Z Beleid en Projecten (TEK)	-	-	217.634	4	-	BR
66500014	S&Z BES(t)4Kids	265.384	-	325.068	5	-	BU
66500016	E&W/BU: BES4Kids	-	222.000	-	-	-	
66501000	Voorzieningen kinderopvang	3.180	-	-	-	-	
67000005	Publieke Gezondheid (BU)	297.807	434.000	-	-	-	
67001000	Publieke Gezondheid-GGD	918.986	747.000	1.741.159	22	2	
67200000	Veterinaire Afdeling	254.925	381.000	312.181	5	1	
67230024	Reorganisatie LVV	104.657	-	-	-	-	
67231001	Commissie Natuurbeheer Bonaire	14.080	-	-	-	-	
67250005	T&H Handhaving S&Z	290.219	470.000	581.002	7	3	
68220011	Huurcommissie	90.543	90.000	-	-	-	
69220017	Reservering Vakantie-uitkeringen	116.868	-	-	-	-	
TOTAAL		24.136.079	27.139.000	30.304.014	429	36	-

Toelichting

Het aantal fte's is ten opzichte van de begroting 2024 gestegen. Dit komt voornamelijk doordat ca 20 vacatures in 2024 zijn ingevuld. Het aantal openstaande vacatures is derhalve van 57 in 2024 gedaald tot 36 in 2025. Hierdoor zijn de salariskosten gestegen. De stijging van de salariskosten is daarnaast het gevolg van de CAO ontwikkeling in 2024, die doorwerkt in 2025.

3.5 Staat van Bijzondere Uitkeringen (BU)

Voorheen werden alleen de structurele Bijzondere Uitkeringen geraamd in de ontwerpbegroting. Daarnaast was de werkwijze er op gericht dat zodra een beschikking van een Nederlands ministerie was ontvangen, het beschikbaar gesteld bedrag volledig werd opgenomen in het jaar dat de beschikking was afgegeven. Deze middelen werden vervolgens door middel van een begrotingswijziging verantwoord in de Uitvoeringsrapportages die per kwartaal worden opgesteld. Deze middelen werden niet opgenomen in de begroting voor het volgend jaar. In de laatste Uitvoeringsrapportage worden de resterende middelen 2024 en die volgens de beschikking nog ingezet mogen worden in 2025 gepresenteerd.

In navolging van het advies van Cft bij de ontwerpbegroting 2024, worden vanaf dit jaar, naast de structurele BU's ook de Meerjarige BU's geraamd. De Meerjarige BU middelen zijn geraamd in het jaar waarin deze middelen beschikbaar worden gesteld. Om tot een begroting te komen waarin een zo volledig beeld wordt gegeven van de middelen is in 2024 verder een inschatting gemaakt van de resterende BU middelen per ultimo 2024. Deze middelen zijn doorgeschoven naar 2025 en derhalve opgenomen in deze ontwerpbegroting.

Functie	Functieomschrijving	Toelichting	2.025	2.026	2.027	2.028
Structurele Bijzondere Uitkeringen						
130	Rampenbestrijding	Rampenbestrijding (B.U.)	117.000	117.000	117.000	117.000
530	Sport	INDEBON - BU	263.000	263.000	263.000	263.000
600	Algemeen beheer	Particuliere verhuur	300.000	300.000	300.000	300.000
630	Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenwerk	Sociale Kanstraject Jongeren SKJ (B.U.)	713.376	713.376	713.376	713.376
650	Kinderopvang	BES4Kids	1.200.000	1.200.000	1.200.000	1.200.000
700	Algemeen Volksgezondheid	Publieke Gezondheidszorg (B.U.)	718.000	718.000	718.000	718.000
822	Volkshuisvesting	Verhuurderssubsidie	698.000	698.000	698.000	698.000
Subtotaal			4.009.376	4.009.376	4.009.376	4.009.376
Meerjarige Bijzondere Uitkeringen						
001	Bestuursorganen	Voortzetting BOBB 2025	126.500	-	-	-
001	Bestuursorganen	Voortzetting BOBB 2026	-	68.200	-	-
540	Kunst	Cultuurcoaches 2025	234.791	-	-	-
600	Algemeen beheer	Implementatie Maatschapp.diensttijd 2025	362.500	-	-	-
600	Algemeen beheer	Implementatie Maatschapp.diensttijd 2026	-	381.500	-	-
600	Algemeen beheer	Implementatie Maatschapp.diensttijd 2027	-	-	190.750	-
630	Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenwerk	Sentro Akseso BU	186.000	186.000	-	-
Subtotaal			909.791	635.700	190.750	-
Bijzondere Uitkeringen doorgeschoven vanuit 2024						
001	Bestuursorganen	Opzetten RIEC CN 2022-2024	500.000	-	-	-
222	Verkeersmaatregelen te water	Showcase Hato	500.000	-	-	-
530	Sport	Realisatie Publiek Zwembad Bonaire	2.259.000	-	-	-
822	Volkshuisvesting	Bijdrage woondeal Dawari 2023-2030	3.060.000	-	-	-
Subtotaal			6.319.000	-	-	-
TOTAAL			11.238.167	4.645.076	4.200.126	4.009.376

3.6 Staat van incidentele baten en lasten

Functie	Functieomschrijving	Toelichting	Bedrag
LASTEN:			
822	Volkshuisvesting	OLB bijdrage aanloopkosten Dawari	558.000
TOTAAL LASTEN			558.000
BATEN:	n.v.t.		
SALDO			558.000

OLB bijdrage woondeal

Conform beschikking bijdrage aanloopkosten Dawari is USD 950.000 toegekend voor dekking van de aanloopkosten. In de beschikking is vastgesteld dat de OLB bijdrage USD 950.000 bedraagt. Vanaf 2023-2025 wordt vanuit ureinzet uit OLB middelen totaal USD 392.800 bijgedragen. Het resterend bedrag van USD 558.000 wordt in de begroting 2025 in overeenstemming met de beschikkingsvoorwaarden incidenteel geraamd.

3.7 Staat van subsidies

bedragen x USD 1000

Functie	Toelichting	Rekening	Begroting	Begroting
		2023	2024	2025
300	Fundashon Tienda pa Konsumido Bonaire	68	136	136
300	Tourism Corporation Bonaire	2.000	2.500	2.000
341	Agrarische zaken/LVV subsidie tractor tbv kunuku's/ Subsidie tractor van diverse	8	15	15
341	Dierenartsenpraktijk/Klinika Veterinario Bonaire N.V.	37	-	-
341	Diverse instanties	-	10	-
341	Bevordering Landbouw/veeteelt/visserij	-	250	-
341	Klinika Veterinario Bonaire N.V./Flamingo Island Veterinary Center	-	37	37
341	Stichting Dierenasiel Bonaire	28	28	28
341	Stichting Donkeyshep	70	70	70
341	Piskabon	150	150	150
341	Bevordering Landbouw/veeteelt/visserij	-	-	250
341	Diverse instanties	-	-	10
400	Stichting Voeding op school	182	243	261
480	Stichting Leren is Leuk	115	115	116
480	Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire - bruidschat	70	70	70
480	Stichting Expertisecenter Onderwijs Zorg Bonaire	100	73	222
480	Transworld radio Bonaire tbv klaslokaal	11	11	11
480	Stichting Scholengemeenschap Bonaire	48	75	75
480	Betonbouw Bonaire N. V.	57	57	57
480	Ocean View Villas	83	83	83
480	Triple Threat	48	48	48
480	Het Koraal	-	-	54
482	Fundashon Formashon Pa Mayan	659	733	659
530	Buitensportaccommodaties - Bonaire Overheid Gebouwen (BOG)	135	510	510
530	Buitensportaccommodaties	-	250	-
530	Diverse sport aangelegenheden	168	45	358
530	Piskabon	4	-	-
530	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)	5	63	-
530	Regatta (Tourism Corporation Bonaire)	-	-	125
530	Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers	23	-	-
530	Diverse Instanties	-	75	-

Functie	Toelichting	Rekening	Begroting	Begroting
		2023	2024	2025
540	Regatta te land (Massive Productions Bonaire)	75	75	-
540	Regatta (Tourism Corporation Bonaire)	-	-	75
540	Servisio di Kultura , Arte i Literatura (SKAL)	76	240	350
540	Dia di Rincon	12	40	-
540	Dia di Rincon (Komishon Herensia Kultural)	34	-	-
540	Kanta bo Boneiru (Stichting Bonaire Youth Ent)	25	25	25
540	Stichting Bonaire Youth Ent	6	-	-
540	Festival di Tumba (KLAVE)	15	15	-
540	Simadan Chana i Doei (KLAVE)	6	6	-
540	Art Culture Education Foundation	31	-	-
540	Simadan Chana i Doei (KLAVE)	-	-	10
540	Fundashon Mangasina di Rei	300	300	330
540	School of Performing Arts Bonaire	100	100	110
540	Stichting Kunst en Cultuur van Bonaire	30	30	33
540	Fundashon Akademia Papiamentu	97	50	57
540	Stichting Plataforma Cultural	110	110	116
540	Fundashon Lesa ta dushi	-	2	-
540	Stichting Bonaire Youth Entertainment - Kas di Musika	45	45	45
540	Art Culture Education Foundation	28	28	31
540	Dia di Rincon (Komishon Herensia Kultural)	-	-	125
540	Diverse instanties	-	124	52
540	Fundashon Historiko Kultural Boneriano	-	71	78
540	Fundashon Musika original Krioyo	-	-	30
540	Bonaire Film Association	-	-	50
540	Classical Musical Board Bonaire	-	-	34
540	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)	50	-	-
540	Art Culture Education Foundation	10	-	-
540	Stichting Plataforma Cultural	22	-	-
540	Piskabon	7	-	-
541	Fundashon Historiko Kultural Boneriano	74	-	-
541	School of Performing Arts Bonaire	10	-	-
541	Diverse instanties	34	179	172
560	Organiseren van Karnaval & Tumba	35	35	115
560	Organiseren van Dia di Rincon	19	35	0
560	Organiseren van Dia di Rincon (Komishon Herensia Kultural)	9	-	-
560	Bonairedag in het buitenland	5	5	40
560	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)	25	-	-
560	Diverse instanties	3	-	195

Functie	Toelichting	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
600	Uitvoering Begrafeniswet BES	29	21	80
600	Uitvoering Wet Primair Onderwijs / Schoolbenodigdheden	97	190	190
600	Overige financiële steun/overbruggingsgelden	127	117	120
600	Armoedebestrijding	66	222	175
600	Fundashon Alzheimer Bonaire (symposium)	15	-	-
600	Project tur mucha ta konta (School of Performing Arts Bonaire)	50	-	-
600	Centrum voor Jeugd en Gezin (Akses0)	54	-	-
600	Stichting ADRA	185	185	197
600	Sociale Agenda "Kansen voor Allen" (BU)	36	-	-
630	Sociale Kanstraject Jongeren - SKJ (BU)	400	421	-
630	Sociale Kanstraject Jongeren - SKJ (BU)	174	-	421
630	NGO-platform	95	152	163
630	Uitvoering Integraal Kind Centrum (IKC)	86	253	100
630	Fundashon Antriol Avanti	62	62	67
630	Stichting Lezen en schrijven	51	36	39
630	Fundashon Toeloei Domacasse	3	-	-
630	Centrum voor Jeugd en Gezin (Akses0)	4.935	4.947	6.935
630	Centrum voor Jeugd en Gezin (Akses0)	-	172	186
630	Fundashon Toeloei Domacasse	12	-	-
640	Fundashon Konsulta pa Grandinan	41	41	41
640	Bijdragen aan groepen 60- plussers	-	7	7
640	Viering Dag van mantelzorg/Stichting Mantelzorg Bonaire	-	10	49
640	Fundashon Alzheimer Bonaire	-	8	8
650	Transport van/naar kinderopvang	14	-	-
650	Ondersteunen van opvang organisaties & maatwerksubsidie	-	553	416
650	Organiseren trainingen/activiteiten/veldcoördinaties/licentiehouder Kaleid.	40	-	-
650	Maatwerksubsidie	48	-	-
651	Stichting MiVaBo Bonaire	1	-	-
651	MiVA leuning	3	-	-
651	Stichting Mantelzorg Bonaire	10	3	-
710	Stichting Mantelzorg Bonaire	3	-	-
710	Fundashon Alzheimer Bonaire	8	8	8
721	Reiniging (Selibon NV)	2.089	2.077	2.077
723	Stichting Nationale Parken Bonaire	64	64	64
TOTAAL		14.158	16.707	18.758

3.8 Verzamel en consolidatiestaat

bedragen x USD 1.000

Functie	LASTEN								TOTAAL LASTEN
	00 Niet in te delen	10 Salaris	30 Pers.van derden	31 Energie	34 Overige goederen	42 Inkomens overdr.	60 - Reserve	61 Kapitaal- lasten	
001 Bestuursorganen	-	1.442	295	30	2.991	-	-	61	4.819
002 Bestuursapparaat	-	16.797	1.249	1.720	15.985	-	-	1.011	36.762
003 Burgerzaken	-	729	-	-	251	-	-	-	980
020 Eigendommen niet openbare dienst	-	1.271	105	-	151	-	-	-	1.527
130 Rampenbestrijding	-	-	-	-	177	-	-	-	177
140 Beschermende maatregelen	-	626	-	-	230	-	-	13	869
210 Wegen, straten pleinen	-	383	75	-	1.966	-	-	1.773	4.197
211 Verkeersmaatregelen te land	-	249	-	-	138	-	-	20	407
222 Verkeersmaatregelen te water	-	795	50	40	1.453	-	-	224	2.562
300 Economische zaken	-	1.127	409	-	1.323	2.136	-	-	4.995
310 Handel en industrie	-	-	100	-	100	-	-	-	200
341 Agrarische zaken, jacht, visserij	-	458	120	-	197	560	-	48	1.383
400 Algemeen beheer Onderwijs	-	884	-	-	64	261	-	4	1.213
480 Gem. uitgaven / inkomsten onderwijs	-	-	-	-	433	736	-	448	1.617
482 Volwassenen educatie	-	-	-	-	-	659	-	-	659
510 Openbaar bibliotheekwerk	-	423	-	-	1.930	-	-	-	2.353
530 Sport	-	1.011	-	-	2.837	993	-	439	5.280
540 Kunst	-	334	-	-	370	1.550	-	60	2.314
541 Oudheidkunde/musea	-	-	-	-	2	172	-	-	174
560 Maatsch. leefbaarheid/recreatie	-	-	-	-	100	350	-	13	463
580 Overige cultuur en recreatie	-	-	-	-	50	-	-	-	50
600 Algemeen beheer	-	816	-	-	1.559	762	-	-	3.137
620 Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	-	-	150	-	-	-	150
630 Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenw	-	-	-	-	292	7.910	-	-	8.202
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	1	104	-	-	105
650 Kinderopvang	-	325	-	-	909	416	-	12	1.662
651 Dagopvang gehandicapten	-	-	-	-	24	-	-	-	24
700 Algemeen Volksgezondheid	-	1.741	24	-	2.261	-	-	-	4.026
710 Preventieve en curatieve gezondheidszo	-	-	-	-	230	8	-	-	238
720 Slachthuizen	-	312	25	-	45	-	-	-	382
721 Reiniging	-	-	-	-	1.400	2.077	-	-	3.477
722 Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	2.400	-	-	-	2.400
723 Milieu en natuurbeheer	-	-	75	-	3.823	64	-	181	4.143
725 Openbare hygiene	-	581	-	-	43	-	-	-	624
730 Overige volksgezondheid	-	-	-	-	200	-	-	-	200
810 Ruimtelijke ordening	-	-	-	-	375	-	-	-	375
822 Volkshuisvesting	-	-	15	-	6.027	-	-	21	6.063
920 Belastingen	-	-	-	-	418	-	-	50	468
921 Algemene uitkering	-	-	-	-	-	-	-	-	-
922 Algemene uitgaven en inkomsten	250	-	-	-	10	-	-	-	260
992 Algemene uitgaven en inkomsten	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	250	30.304	2.542	1.790	50.915	18.758	-	4.378	108.937

bedragen x USD 1.000

		BATEN					
Functie		32 - Huren en pachten	34 Overige goederen	40 - Belasting	41 - Overdrachten	60 - Reserve	TOTAAL BATEN
001	Bestuursorganen	12	-	-	627	-	639
002	Bestuursapparaat	-	1.665	-	-	1.142	2.807
003	Burgerzaken	-	-	371	-	-	371
020	Eigendommen niet openbare dienst	4	-	3.449	-	-	3.453
130	Rampenbestrijding	-	-	-	117	-	117
140	Beschermende maatregelen	-	-	-	-	-	-
210	Wegen, straten pleinen	-	-	-	-	538	538
211	Verkeersmaatregelen te land	-	-	126	-	-	126
222	Verkeersmaatregelen te water	-	13	1.000	500	48	1.561
300	Economische zaken	-	-	120	-	-	120
310	Handel en industrie	150	-	-	-	-	150
341	Agrarische zaken, jacht, visserij	-	15	-	-	12	27
400	Algemeen beheer Onderwijs	-	-	-	-	-	-
480	Gem. uitgaven /inkomsten onderwijs	-	10	-	-	90	100
482	Volwassenen educatie	-	-	-	-	-	-
510	Openbaar bibliotheekwerk	-	-	-	-	-	-
530	Sport	-	-	-	2.522	24	2.546
540	Kunst	-	-	-	235	-	235
541	Oudheidkunde/musea	-	-	-	-	-	-
560	Maatsch. leefbaarheid/recreatie	-	1	-	-	-	1
580	Overige cultuur en recreatie	-	-	-	-	-	-
600	Algemeen beheer	-	-	-	663	1.250	1.913
620	Maatschapp. Begeleiding en Advies	-	-	-	-	-	-
630	Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenwerk	-	-	-	899	-	899
640	Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650	Kinderopvang	-	-	-	1.200	12	1.212
651	Dagopvang gehandicapten	-	-	-	-	-	-
700	Algemeen Volksgezondheid	-	-	-	718	-	718
710	Preventieve en curatieve gezondheidszorg	-	-	-	-	-	-
720	Slachthuizen	-	-	180	-	-	180
721	Reiniging	-	-	1.400	-	-	1.400
722	Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	-	-
723	Milieu en natuurbeheer	-	-	3.400	-	181	3.581
725	Openbare hygiene	-	-	-	-	-	-
730	Overige volksgezondheid	-	-	-	-	-	-
810	Ruimtelijke ordening	-	-	-	-	-	-
822	Volkshuisvesting	-	-	435	3.758	16	4.209
920	Belastingen	-	-	27.167	-	-	27.167
921	Algemene uitkering	-	-	-	54.818	-	54.818
922	Algemene uitgaven en inkomsten	-	49	-	-	-	49
992	Algemene uitgaven en inkomsten	-	-	-	-	-	-
TOTAAL		166	1.753	37.648	66.057	3.313	108.937

Verzamel en consolidatiestaat 2026 – 2028

CATEGORIE	BEGROTING 2026		BEGROTING 2027		BEGROTING 2028	
	LASTEN	BATEN	LASTEN	BATEN	LASTEN	BATEN
0 Onvoorzien	250.000	-	250.000	-	250.000	-
10 Salarissen	30.304.014	-	30.304.014	-	30.304.014	-
30 Pers.van derden	3.409.887	-	3.073.701	-	2.749.515	-
31 Energiekosten	1.861.574	-	1.799.800	-	1.824.800	-
32 Huren en pachter	-	186.252	-	186.252	-	166.252
34 Overige goed.	43.511.912	1.751.911	45.272.269	1.751.911	39.390.950	1.750.911
40 Belastingen	13.500-	38.194.100	13.500-	38.597.100	-	38.597.100
41 Overdrachten	-	61.289.655	-	62.315.482	-	63.909.334
42 Inkomensoverdr.	18.759.949	-	18.573.949	-	18.573.949	-
60 Reserve mutatie	300.000	4.150.988	-	2.313.095	-	2.247.259
61 Afschrijvingen	5.301.598	-	5.461.155	-	5.623.337	-
TOTAAL	103.685.433	105.572.906	104.721.387	105.163.840	98.716.564	106.670.856